MEDELTIDEN

Bildspel Anders Dernback
Text Wickipedia

MEDELTIDEN

MEDELTIDEN

Medeltiden är en traditionell benämning på en period av Västerlandets historia som ligger mellan antiken och modern tid. Medeltiden anses avgränsad från antiken särskilt genom Romerska rikets fall i väst år 476, kristendomens avgörande seger och de stora folkvandringarna. Senare datum används ibland i de yttre delarna av Europa. Mer tänjbar är medeltidens gräns mot nyare tiden. För Europa som helhet anses 1500 ofta vara slutet på medeltiden. Vanligen används ibland händelser som erövring av Konstantinopel av turkarna 1453, Christopher Columbus första resa till Amerika 1492 eller den protestantiska reformationen 1517.

Medan man under renässansen och upplysningstiden, och länge under moderniteten, såg på medeltiden som en mörk och barbarisk tid, ser dagens historiker denna tid som den grundläggande perioden för det moderna Europa.

Medeltiden delas in i tre större perioder: äldre medeltid eller tidig medeltid, en tid av stark decentralisering och låg tillväxt, i Västeuropa från omkring 450 till 1000; högmedeltiden, som kännetecknas av stark ekonomisk tillväxt och befolkningsökning, stabilisering och centralisering av makten, från omkring 1000 till 1350.

MEDELTIDEN

Senmedeltiden, då tillväxten fick ett abrupt slut och en period av demografisk stagnation, ökad samhällelig turbulens tog vid, men då även en konsolidering av centralmakter som skulle fortsätta in på den tidigmoderna perioden. I nordisk historia placeras istället äldre medeltid till cirka 1050 till 1200, högmedeltiden cirka 1200 till 1350, och senmedeltiden från cirka 1350 till 1520.

MEDELTIDEN

Sverige under äldre medeltiden

Sveriges historia under äldre medeltid, perioden från omkr. 1050 till 1250 i Norden. Perioden sammanfaller med högmedeltiden (1000–1300) i övriga Europa, och begreppet äldre medeltid sammanblandas i många källor med Europeisk tidig medeltid (500–1050), då det fortfarande rådde järnålder i Norden. I Sverige inleds äldre medeltiden med att Emund den gamle blir svensk kung och avslutas med att den siste av Erikska ätten, Erik den läspe och halte dör och därmed bereder plats för Bjälboätten med Birger jarl i spetsen.

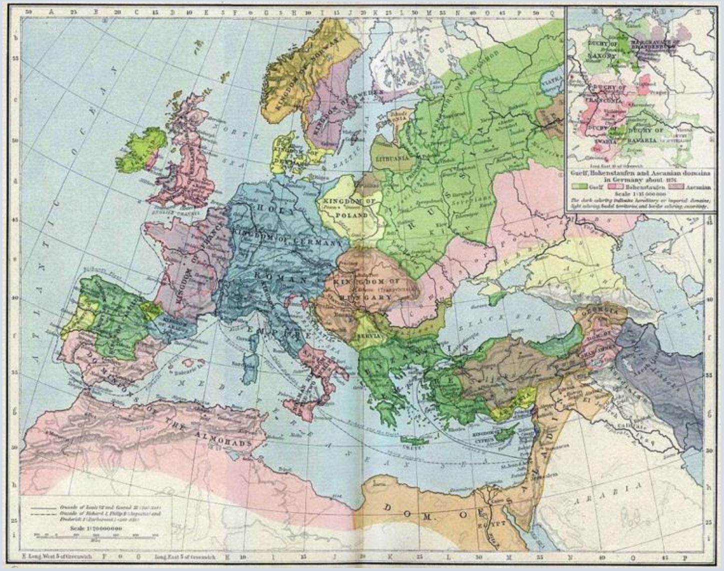

Europa och Medelhavsområdet cirka år 1190.

Sverige under äldre medeltiden

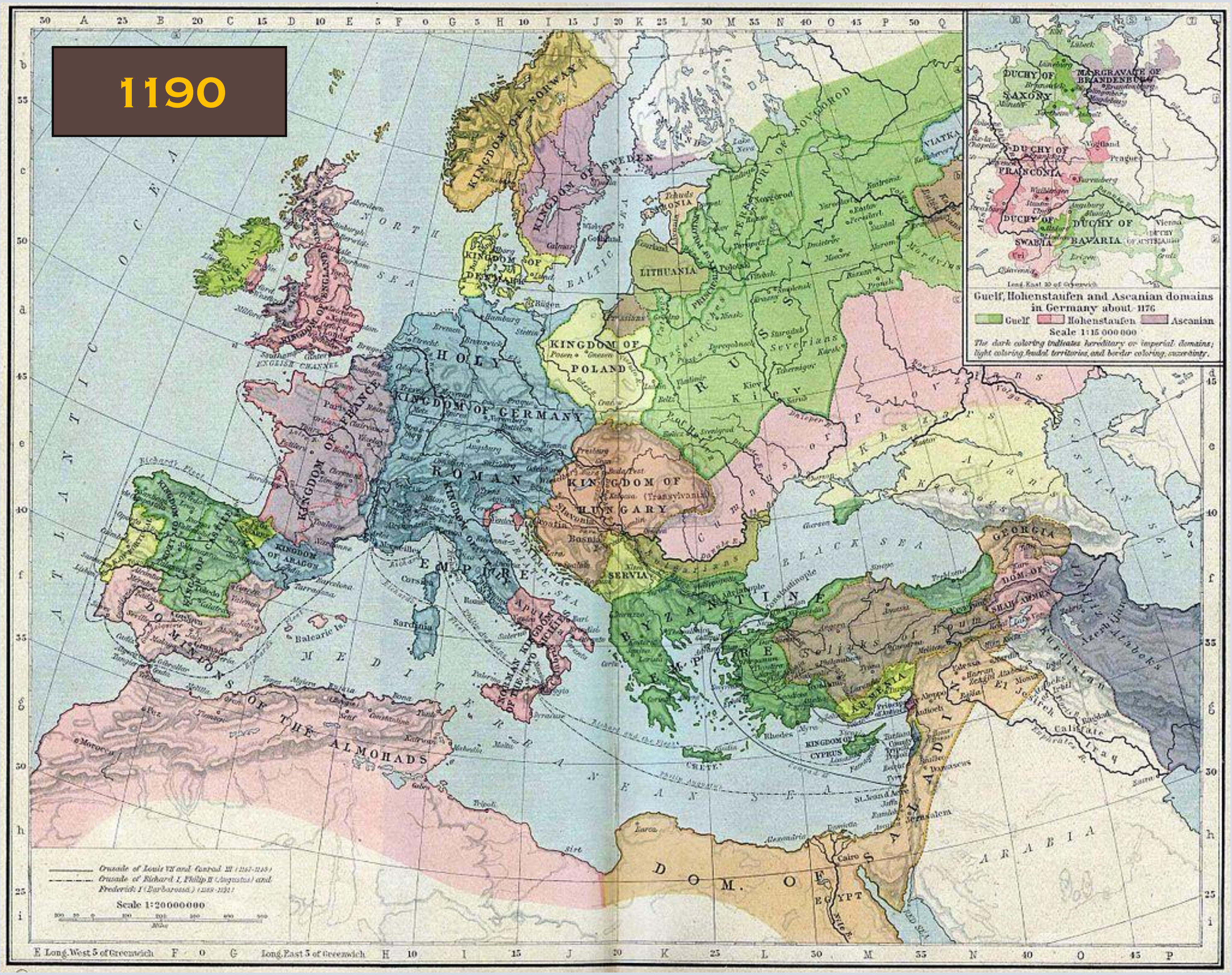
1190

KINGDOM OF NORWAY
KINGDOM OF SWEDEN
KINGDOM OF DENMARK
IRELAND
NORTH SEA
BALTIC SEA
LITHUANIA
RUSSIA
KINGDOM OF POLAND
HOLY ROMAN EMPIRE
KINGDOM OF GERMANY
KINGDOM OF FRANCE
KINGDOM OF HUNGARY
KINGDOM OF ARAGON
CASTILE
SERVIA
BYZANTINE EMPIRE
BLACK SEA
GEORGIA
KINGDOM OF CYPRUS
MEDITERRANEAN SEA
DOMINIONS OF THE ALMOHADS
DOM. OF SALADIN
ARABIA
ATLANTIC OCEAN
Guelf, Hohenstaufen and Ascanian domains in Germany about 1176
Guelf
Hohenstaufen
Ascanian
Scale 1:15 000 000
The dark coloring indicates hereditary or imperial domains; light coloring feudal territories, and border coloring, suzerainty.
DUCHY OF SAXONY
MARGRAVATE OF BRANDENBURG
DUCHY OF FRANCONIA
DUCHY OF SWABIA
DUCHY OF BAVARIA
Crusade of Louis VII and Conrad III
Crusade of Richard I, Philip II (Augustus) and Frederick I (Barbarossa)
Scale 1:20000000
Long. West 5 of Greenwich
Long. East 5 of Greenwich

MEDELTIDEN

Eftersom en statlig organisation inte växte fram förrän vid slutet av denna period hade riket heller inte en tydlig avgränsning i alla riktningar. Gränsen mellan Danmark/Halland och Västergötland som beskrivs i Äldre Västgötalagen och en gränsläggningstraktatet kallad Landamäri. Blekinge beskrivs som en del av Danmark först på 1200-talet.

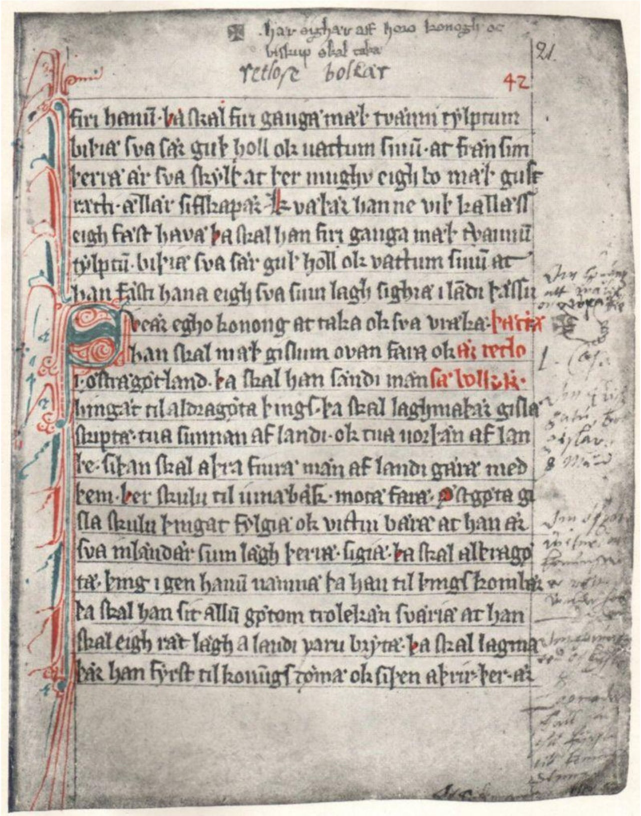

Ett annat vittnesbörd om Sveriges omfattning vid denna tid ges i det så kallade Florensdokumentet, en påvlig skrift från omkring år 1120. Den för Sverige intressanta passagen lyder på latin:

Nomina insularum de regno Sueuorum. Gothica australis. Gothia occidentalis. Guasmannia. Sundermannia. Nerh. Tindia. Fedundria. Atanht. Guthlandia. Guarandia. Findia. Hestia. Helsingia. Guarmelande. Teuste.

MEDELTIDEN

1) områden som var fast knutna till riket, med rätt att godkänna kung (Östergötland, Västergötland, Västmanland, Södermanland, Närke),
2) svearikets kärnbygder, som hade rätt att utse kungen (Tiundaland, Fjärdhundraland, Attundaland) och
3) områden som var mer löst knutna till riket, kanske bara tribut- eller skattländer (Gotland, Värend, Finnveden, Hestia (avser Gästrikland alternativt Estland), Hälsingland, Värmland, Tjust).
Schück tolkade således inte "Findia" som Finland, men kunde tänka sig att "Hestia" syftade på "Österlanden": såväl Åland, sydvästra Finland som Estland (åtminstone Dagö och Ösel). Jöran Sahlgren tolkar "Hestia" som Estland och tillägger, "om Hestia är Estland kan säkerligen också Findia vara Finland". Curt Weibull finner delar av tolkningen osäker, och framför att "Findia" och "Hestia" även har tolkats som Finnveden och Gästrikland.

Medeltiden

Lagsagor utifrån skilda landskapslagar fick en fastare form när stift och socknar etablerats, liksom häradena som finns från denna period i Götaland och Svealand upp till södra Dalarna. Vid slutet av denna period kan de nutida landskapen ses som gränsmässigt klarlagda med undantag av Gästrikland och Dalsland som ännu inte var separata områden, av Norrland norr om Hälsingland som inte var uppdelad och att Småland som inte var ett gemensamt område utan delades mellan Östergötlands lagsaga och stift och Tiohärads lagsaga (omfattande Finnveden, Värend och Njudung) och Växjö stift (då enbart omfattande Värend).

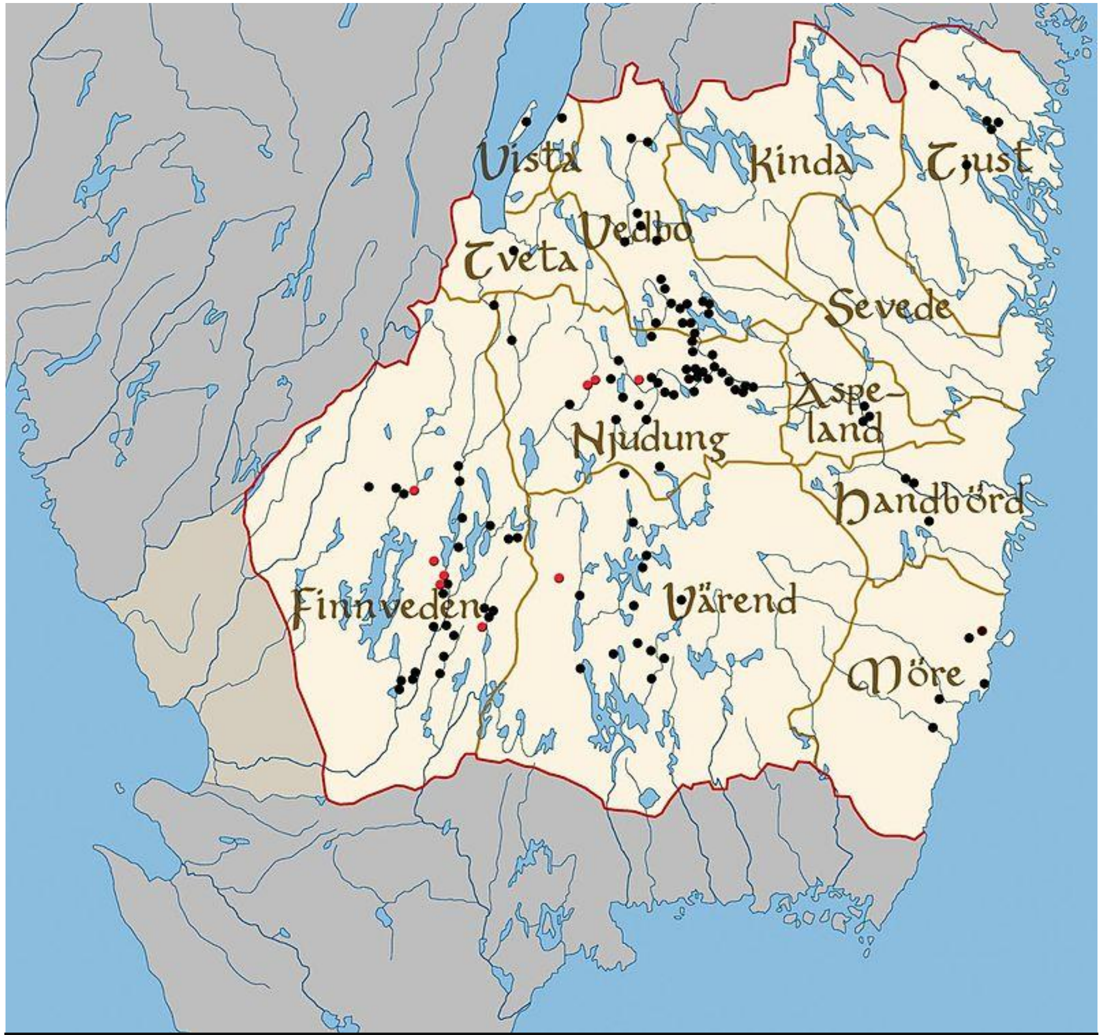
Vista
Kinda
Tjust
Vedbo
Tveta
Sevede
Aspe-
land
Njudung
Handbörd
Finnveden
Värend
Möre

Karta över Småland (under medeltid)

MEDELTIDEN LAGMÄN

Nils omkring 1180
Ulf omkring 1200
Karl Ingeborgasson (Lejonbalk) 1266–1268
Folke Karlsson (Lejonbalk) 1273–1283[1]
Nils Sigridsson (Natt och Dag)1286–1299
Magnus Karlsson (Lejonbalk) 1301–1304
Ture Kettilsson (Bielke) 1313–1315
Tuke Jonsson (Läma) 1319–1321
Erik Turesson den äldre (Bielke) 1328
Gustaf Nilsson (Bielke) nämnd 1336
Sune Jonsson (Båt) 1337
Gustaf Nilsson (Bielke) 1341
Ulf Abjörnsson (Sparre av Tofta) 1347
Nils Turesson (Bielke) 1348–1356
Birger Ulfsson 1381–1382
Karl Magnusson (Oxpanna) 1400–1426
Arvid Svan 1426--1453
Erik Eriksson (Gyllenstierna) den äldre 1453–1457,1468–1475
Gustaf Larsson (Snedbjälke av Ed) 1460–1461

Arvid Knutsson (Drake af Intorp) 1475–1497
Arvid Trolle 1499–1505
Bengt Abjörnsson (Liljesparre) 1508–1515
Bengt Gylta 1520
Tord Bonde 1523
Ture Arvidsson Trolle 1528–1529
Jöns Larsson (Bölja från Västbo) 1533–1537
Måns Pedersson (Stierna) 1541–1547
Axel Eriksson (Bielke) 1548–1559
Sten Eriksson (Leijonhufvud) 1559–1561
Arvid Trolle 1564–1565
Erik Karlsson Gyllenstierna 1565–1568
Nils Gyllenstierna 1568–1601
Peder Ribbing 1602–1604
Erik Ribbing 1605–1612
Gustav Eriksson (Stenbock) 1613–1628
Johan Eriksson Sparre 1630–1632
Carl Carlsson Gyllenhielm 1634–1650
Fredrik Stenbock 1650–1652
Gustaf Adolf Lewenhaupt 1652–1656
Erik Gyllenstierna 1657

Medeltiden Lagmän

Axel Sparre 1657–1679
Henrik Horn af Marienborg 1679–1680
Augustin Leijonsköld 1680–1682
Harald Strömfelt 1682–1695
Johan Tungel 1695–1708
Gabriel Gyllengrip 1708–1718
Johan Palmfelt 1719–1729
Nils Stedt 1729–1736
Carl Bonde 1737–1740
Carl Gustaf Silverskiöld 1740–1741
Erik Germund Cederhielm 1741–1743
Gustaf Fredrik Rothlieb 1744–1747
Gustaf Leonard Stenbock 1747–1758
Georg Adolf Rutensköld 1759–1773
Salomon von Otter 1773–1776
Carl Gustaf Spens 1776–1793
Arvid Erik Posse 1783–1795
Jonas Stockenberg 1795–1807
Fredrik Jakob Funck 1807–1817
Carl Arvid von Otter 1817–1849

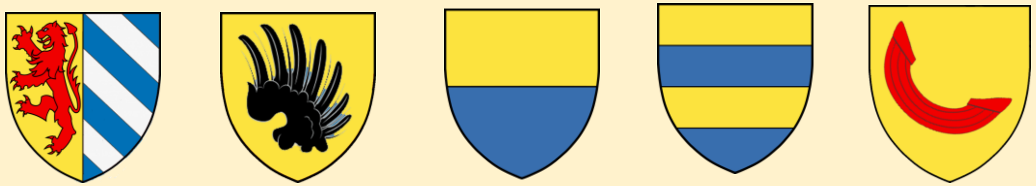

MEDELTIDEN

Tiohärads lagsaga kallades länge Värends lagsaga och var en medeltida lagsaga som omfattade sydvästra och mellersta delarna av Småland, från den dåvarande danska gränsen upp till Småländska höglandet söder om Vättern, varifrån Lagan och Emån flyter ner till Kattegatt respektive Östersjön. Lagsagan omtalas från slutet av 1100-talet.

Lagsagan inneslöt de tre "små landen" Finnveden, med Västbo, Östbo och Sunnerbo härad; Värend, med Allbo, Kinnevalds, Norrvidinge, Uppvidinge och Konga härad; samt Njudung, med Västra härad och Östra härad, sammanlagt tio härader, därav lagsagans namn.

Lagsagan, efter huvudlandet länge kallat Värends, stundom även Smålands, hade sin egen lagbok, Smålandslagen, (varav numera endast kyrkobalken finns kvar) sannolikt ända in i senare halvan av 1300-talet, då den ersattes av den allmänna landslagen.

1718–1719 var lagsagan ersatt av Kronobergs läns lagsaga och Jönköpings läns lagsaga (som också inkluderade områden som ingått i Kalmar läns och Ölands lagsaga).

Lagsagan avskaffades med övriga lagsagor 31 december 1849.

MEDELTIDEN

En lagsaga är ett svenskt historiskt rättsdistrikt, en äldre typ av domkrets. Ursprungligen avsåg lagsagan det område där en viss lag gällde innan de första rikstäckande lagarna stiftades i Sverige.

Lagsagornas geografiska gränser börjar framträda i medeltida dokument från och med 1100-talet, samtidigt som stift och socknar etablerades vilket gav en fastare gräns av lagsagorna omfattning. Själva ordet hänvisar bakåt till en tid då lagen skulle "sägas", det vill säga någon på tinget hade att muntligt utsäga vad lagen stadgade i varje mål. En enkel definition för medeltida förhållanden är att en lagsaga var det geografiska område som låg under en lagmans jurisdiktion. Antalet lagsagor i Sverige varierade från medeltiden fram till deras avskaffande 1849 mellan 9 och 21, bland annat beroende på gränsjusteringar vid olika fredsslut.

Efter freden i Nöteborg 1323 mellan Sverige och Republiken Novgorod hade Sverige en fast gräns i öster. Därefter kunde Finland eller Österland inlemmas i det svenska systemet med lagsagor. Den första lagmannen i Finlands lagsaga var Björn som nämns mellan 1324 och 1347.

MEDELTIDEN

Lagsagornas primära rättsdistrikt (domsaga) var ett varierande antal härader, tingslag eller motsvarande, i vilka rättsskipningen leddes av en häradshövding. Till lagmannens skyldigheter hörde att hålla fyra landsting årligen på lagsagans ordinarie tingsplats. I och med Kristoffers landslag ändrades landstinget i princip till en kunglig domstol där lagmannen reducerats till bisittare för kungens till platsen sända domhavande, analogt med vad som redan tidigare kan beläggas för de specialdomstolar som kallades konungsräfst. Därutöver hade lagmannen att hålla ett lagmansting årligen i varje härad inom sin lagsaga. När den första hovrätten skapades 1614 försvann en stor del av lagsagans tidigare lokala uppgifter och lagmansting hölls därefter endast vart tredje år. I praktiken gjordes ofta sammanslagningar så att lagmannen även utsågs till kungens domhavande och därmed höll båda tingen samtidigt.

Gången i rättsfall inom en lagsaga var normalt den att målen först togs upp på häradstinget vars beslut därefter kunde överklagas till de ovan nämnda instanserna.

MEDELTIDEN TRONSTRIDER

Strax innan och under äldre medeltid var landskapen i Mälardalen (Svealand) och runt Vättern (Götaland) oftast enade under samma kung, men Sverige betraktas av dagens svenska historiker inte som en stabil statsbildning förrän vid riksbildningens slutskede på 1200-talet. Sydvästra Finland var då riket etablerats en av dess kärnregioner. Centraliseringen av makten fortgick under hela medeltiden.

Till Emund den gamles efterträdare valdes Stenkil, en kristen storman, troligen från Västergötland och Emunds måg. Stenkils söner (Halsten och Inge den äldre, Stenkils ättlingar, Inge den yngre och Filip, Halstens söner) fick kämpa om riket med medtävlare, vilka liksom de synas ha på kvinnolinjen härstammat från den gamla kungaätten. Osäkerheten i tronföljden fortfor, även sedan Stenkilska ätten omkr. 1130 utslocknat på manssidan och övergick till en tävlan mellan två kungaätter, kallade den sverkerska och erikska efter sina första kungar: Sverker den äldre, död 1156, och Erik Jedvardsson, död 1160 och sedermera, ehuru ej kanoniserad, dyrkad som Sveriges skyddshelgon.

VIKLAUMADONNAN
FRÅN
1100-TALET

MEDELTIDEN

Till en början torde dessa tronstrider ha sammanhängt därmed, att kristendomen tidigare blev allmäntrådande i Götaland än i Svealand, men de fortfor även sedan denna motsättning i mitten av 1100-talet fullständigt upphört. Att landskapspartikularismen i dem spelat en viss roll är troligt, men knappast att de inneburit en medveten maktstrid mellan svear och götar. Sedan de båda ätterna omväxlande fått besätta tronen (Karl Sverkersson 1160–1167, Knut Eriksson 1167–1196, Sverker den yngre 1196–1208, Erik Knutsson 1208–1216, Johan Sverkersson 1216–1222, Erik Eriksson 1222–1229 och 1234–1250), utdog de 1282 och 1250.

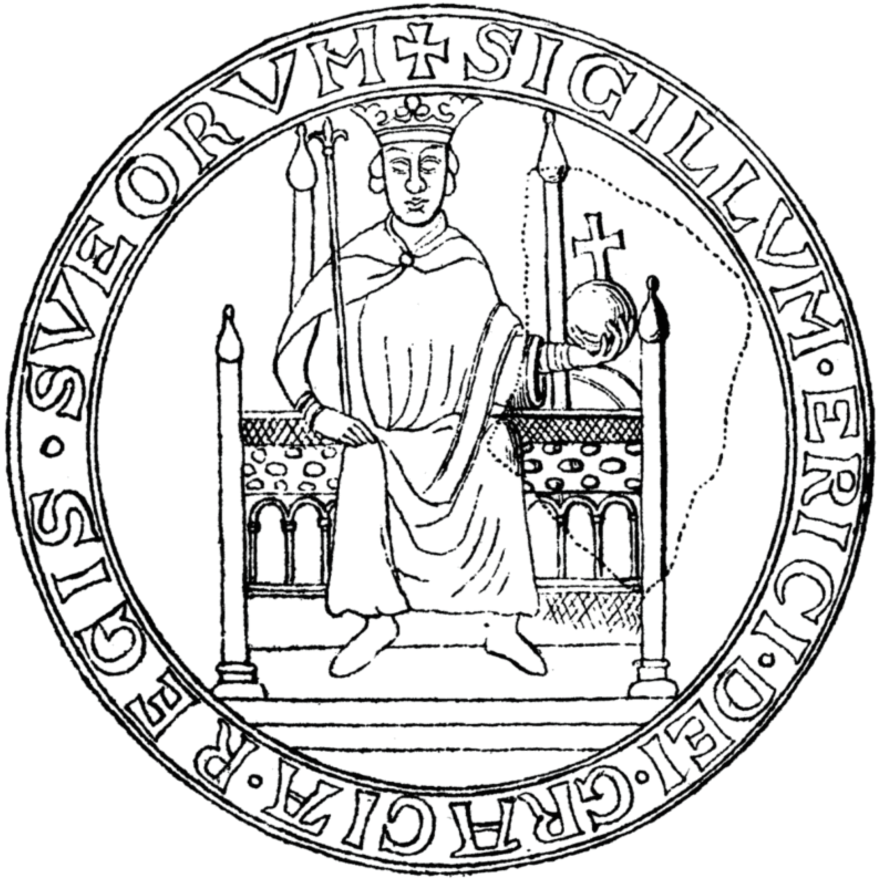
✠ SIGILLVM • ERICI • DEI • GRACIA • REGIS • SVEORVM

SAMHÄLLSOMVANDLING

Under denna orostid ägde en brytning i samhällslivet rum, varur medeltidens Sverige framträdde. Sveriges kristnande hade inletts strax innan perioden. Den hierarkiska påvekyrkan, i vars form kristendomen kom till landet, erhöll då här fast organisation genom kyrkomötena i Linköping 1152 och Skänninge 1248, genom fullbordandet av stifts- och sockenindelningen med Uppsala ärkebiskopsdöme som nationell spets (1164), genom införandet av tionde och genom klosterväsendet.

MEDELTIDEN

Därmed fick i Sverige den andliga odlingen egna målsmän, vilket var av stor kulturell betydelse, men därmed uppstod också en samhällsklass som visste förskaffa sig en både för det övriga folket och för staten tryckande och betänklig särställning: det så kallade andliga frälset. Början därtill gjordes genom ett privilegiebrev av Sverker den yngre 1200. Å andra sidan åstadkom kyrkan en social utjämning, i och med att trälarna började friges och träldomen slutligen – om än först under nästa period (1335) fullständigt – avskaffades.

Ystad

SAMHÄLLSOMVANDLING

Själv i behov av skydd och stöd från de kristnade kungarna, bidrog kyrkan till den svenska kungamaktens höjande genom att på den tillämpa åskådningar från den romerska kejsarrätten. Uppgiften att styrka lag och rätt, som av forno ålåg kungen liksom varje annan medlem av folket, men i högre grad, eftersom hans maktmedel var större, denna uppgift började nu under inflytande av de nämnda åskådningarna statsrättsligt fixeras. Kungarna uppträdde som högsta domare, och då de därvid stundom genomdrev tillämpning av från landskapens gamla rätt avvikande rättsgrundsatser uppkom ett kungligt lagstiftningsinitiativ.

Uppkomsten av ett från det övriga folket (lekmännen) avskilt prästestånd (klerkerna) och början till träldomens försvinnande var inte de enda sociala förskjutningarna under denna period. Fastän inte feodaliserade utan odalmän (se odaljord) började storbönderna på 1100-talet efter feodaladelns förebild sammansluta sig till en aristokratisk krigarklass. Genom vikingatågens upphörande främjades jordens odling, men samtidigt minskades därigenom och genom frigivningarna tillgången på trälar.

MEDELTIDEN LIVEGENSKAP

Livegenskap innebär en form av ofrihet där bönder är lagligen bundna till ett gods och inte kan flytta ifrån det. Systemet skiljer sig från slaveri genom att en livegen vanligen inte kan säljas enskilt utan enbart i samband med att godset säljes, samt i det att livegna har vissa rättigheter och inte kan tvingas till hur mycket arbete som helst. Det används främst för att beteckna vissa bönders ofrihet i förhållande till jordägarna på romartidens godssystem till medeltiden och senare tiders feodala Europa.

Under tidig medeltid syftade begreppet livegenskap i Tyskland på en fri herres ofria tjänstehjon, egentligen trälar (latin servi, mancipii, tyska eigene eller eigenleute). Först 1388 används benämningen Leibeigene. De var dagligtjänare hos sitt herrskap och då de avled tillföll deras egendom ägaren.

Efter hand börjar begreppet användas om en annan grupp avkomlingar till frigivna trälar, som fått slå sig ned på någon gård under ett gods, i Tyskland kallad liter eller lasser. Förutom dagsverken och landgille till sina godsägare var de tvungna att betala en avgift till godsägaren då de gifte sig och då deras släktingar dog. De livegna hade inte rätt att flytta utan markägarens tillstånd. Markägaren kunde inte heller vräka den livegne.

MEDELTIDEN

MEDELTIDEN

På 1400-talet kom dock ett bakslag. Städerna förmådde inte längre ta hand om den naturliga befolkningsökningen, särskilt i de östliga provinserna. Många bönder blev beroende av godsherrar för att kunna skaffa sig mark och bröd för dagen, något som försämrade deras villkor. Inom Tyska ordens område öster om Elbe växte en ny storgodsdrift fram. Arrendatorer uppsades från sina gårdar och dessa lades under herrgårdarna. Jordbrukarna blev jordlösa lantarbetare. Även skattegårdar lades under storgodsen. Befolkningen kom i ärftligt beroende "erbuntertänigkeit" av sin godsägare, vilket innebar tjänstetvång för alla i lantbrukarens familj och tvång att förbli vid jordbruksnäringen. Under upplysningstiden reste allt fler författare kritik mot systemet. På de tyska kronodomänerna förbjöds det ärftliga tjänsteberoendet 1763 respektive 1807, på privata gods 1807 och 1816.

MEDELTIDEN

Livegenskap förekom inte inom Sveriges medeltida gränser.

Liksom var det vanliga i övriga Europa, ledde de överlevande arbetarnas högre krav efter digerdöden till försök av förtryck från den härskande eliten, vilket visas i nya stadgar som utfärdades i Sverige som försökte begränsa arbetarnas rättigheter till adelns förmån, så som exempelvis Skara stadga (1414) och Växjö stadga (1414). Växjö stadga förbjöd landbor i Värend att i fortsättningen lämna sin gård förrän efter en sexårsperiod, att de måste fullfölja åtta dagsverken vid adelsmannens sätesgård, en resa för godsägaren och erlägga avgift, förutom att de vanliga avgifterna till godsägarens utökades ytterligare. I just Sverige, där något verkligt feodalvälde aldrig riktigt kunde utvecklas, förmodas dock inte adeln ha haft de rätta förutsättningarna för att kunna upprätthålla dessa stadgor i praktiken, även om 1400-talet beskrivs som en krisårhundrade.

Ett undantag var bönder vid Bjersgårds gods i Skåne från 1690-talet till 1740, vilka förklarades livegna med stöd av en kunglig resolution som utfärdats på grund av brist på arbetskraft.

BJERSGÅRD

Historiskt sett har godset legat i Gråmanstorps socken (mark har även funnits i andra socknar) och Norra Åsbo härad. Huvudgården ligger på en holme i en liten insjö på gränsen mellan skogstrakten och den skoglösa åkerbygden, inte långt från Klippan. Efter att länge ha tillhört släkten Gyllenstierna gjordes Bjersgård av Margareta Sofia Gyllenstierna, gift med överste Nils Hästesko, 1725 till fideikommiss för Axel Erik Gyllenstierna av Lundholm. Godset innehades från 1868 av fideikommissarien till Krapperup, Nils Gyllenstierna. Fideikommisset upphörde 1976, då den siste fideikommissarien Gustav Gyllenstierna af Lundholm avled.

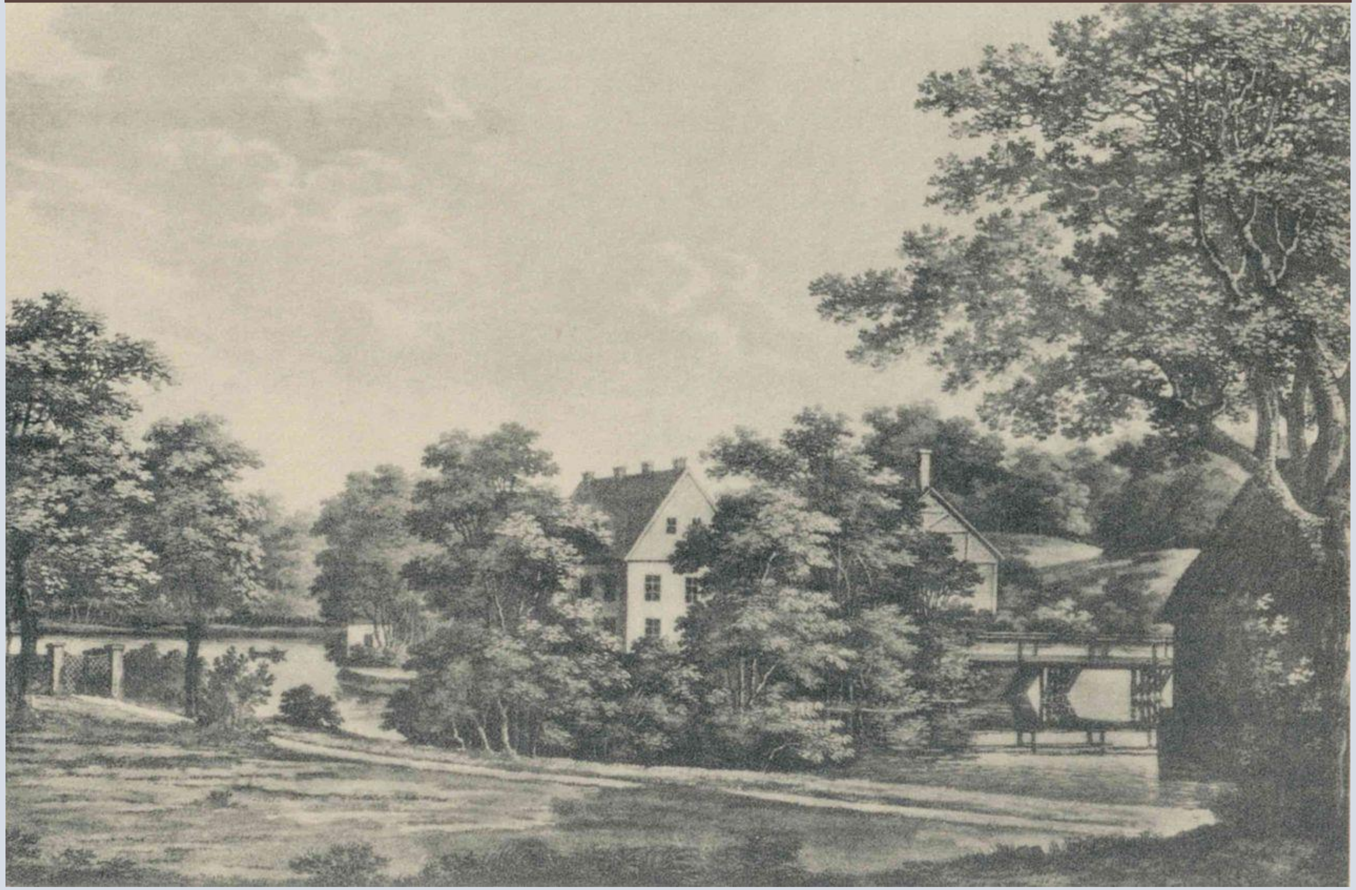

MEDELTIDEN

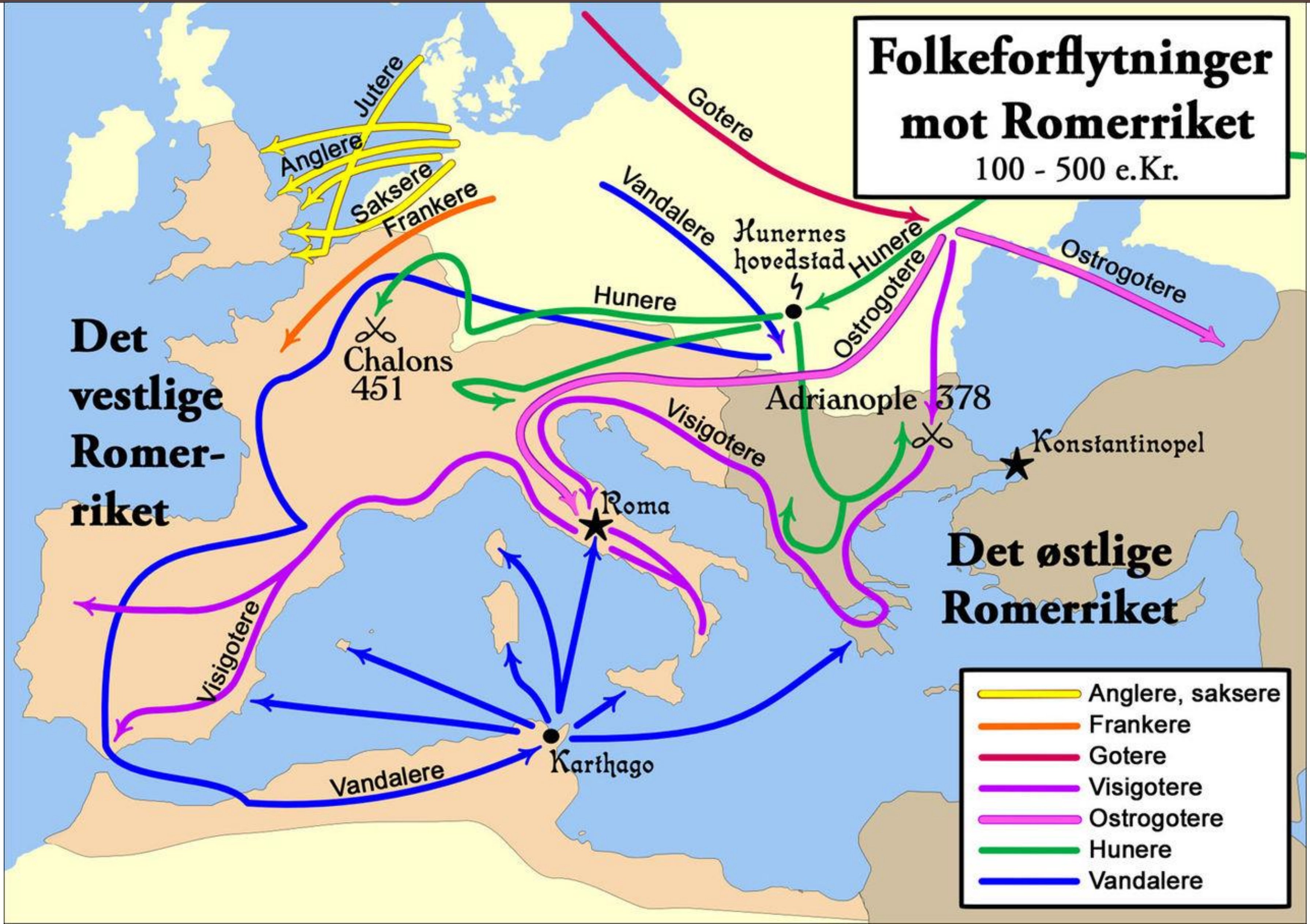
Folkeforflytninger
mot Romerriket
100 - 500 e.Kr.
Jutere
Anglere
Saksere
Frankere
Gotere
Vandalere
Hunernes
hovedstad
Hunere
Ostrogotere
Hunere
Det
vestlige
Romer-
riket
Chalons
451
Adrianople 378
Visigotere
Konstantinopel
Roma
Det østlige
Romerriket
Visigotere
Karthago
Vandalere
Anglere, saksere
Frankere
Gotere
Visigotere
Ostrogotere
Hunere
Vandalere

MEDELTIDEN FOLKVANDRINGAR

Från 300-talet till slutet av 500-talet flyttade en rad olika nomadiska eller halvnomadiska grupper in i västra Europa från norr och öster och hade stor inverkan på politiska och kulturella strukturer. Under flera stora migrationsvågor med början med ostrogoternas vandringar år 340 slogs mycket av det gamla romerska systemet sönder och en ny fusion av germansk kultur och romersk tradition i kombination med en kristen tro skapade början till den kultur som senare skulle konsolideras som Europa.

I samband med det västromerska rikets sönderfall från cirka 200- till 500-talet skedde en rad större migrationer av framförallt germanska stammar från Öst- och Centraleuropa. De underliggande orsakerna till förflyttningarna är oklara men den omedelbara orsaken var tryck från centralasiatiska nomadfolk som var i rörelse västerut. Först kom hunnerna under sin kung Attila, därefter avarerna (567–811) och sist magyarerna (862, 895–907) som grundade Kungariket Ungern.

Under medeltiden utvecklades jordbruket. Från 700-talet finns de första beläggen för att man inom jordbruket gått över från tvåskiftesbruk till treskiftesbruk.

MEDELTIDEN

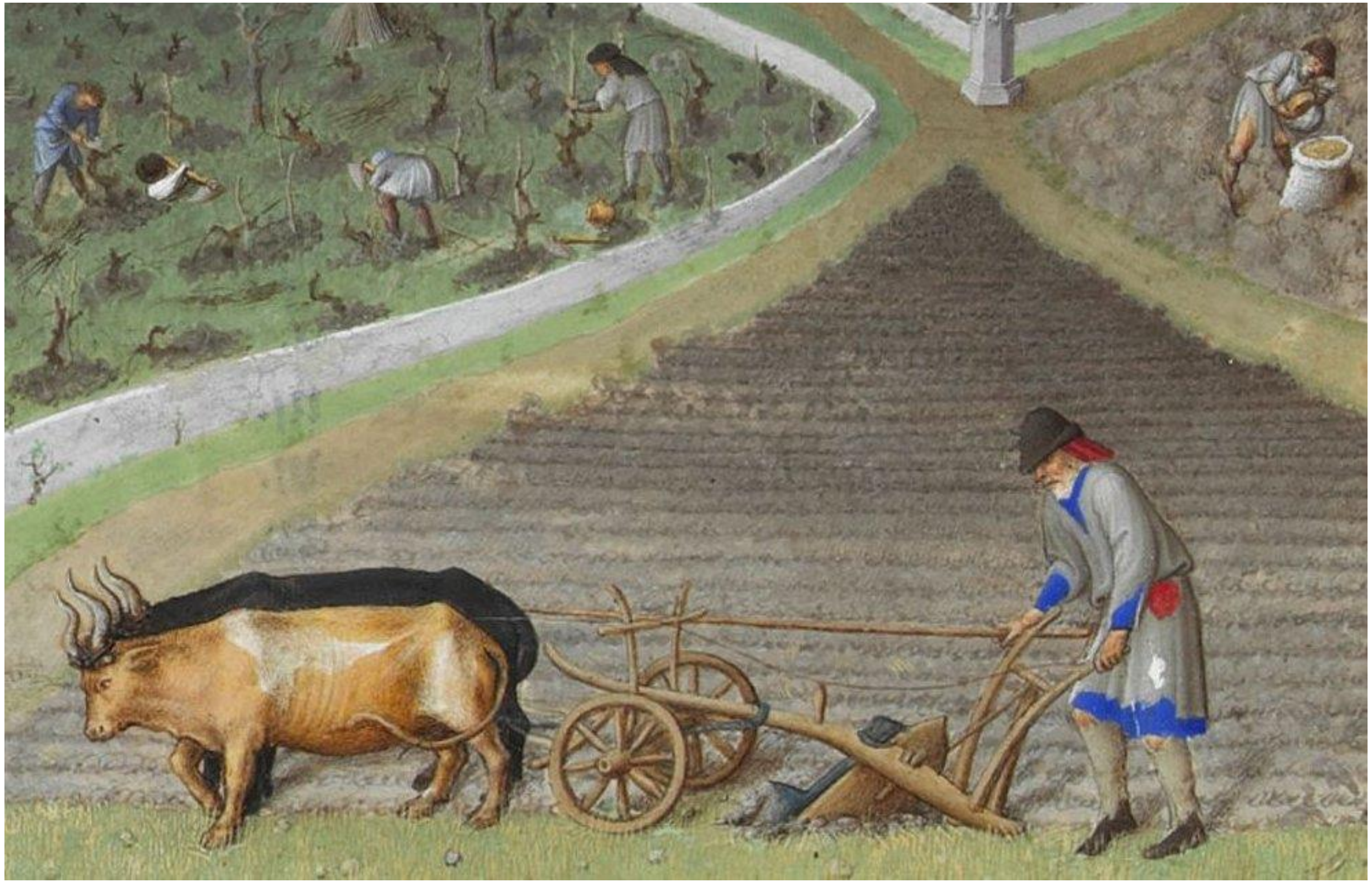

Den främsta fördelen med treskiftesbruket var att endast en tredjedel av fälten låg i träda jämfört med hälften av fälten tidigare. Genom att odla havre och introduktionen av kragsele till hästar möjliggjorde en bredare användning av hästar i jordbruket som bland annat gjorde att plogar av metall kunde användas mer.

MEDELTIDEN

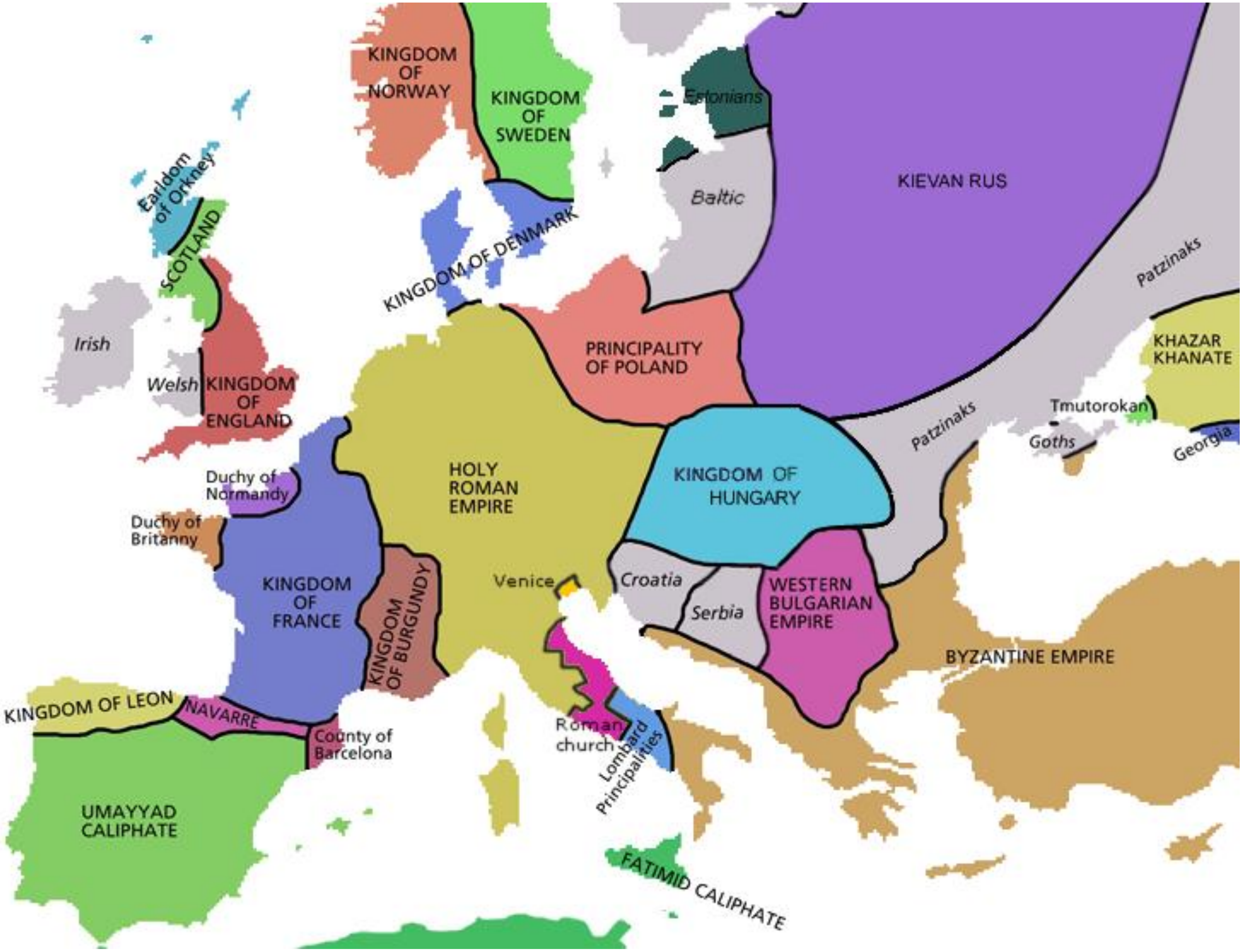
KINGDOM OF NORWAY
KINGDOM OF SWEDEN
Estonians
KIEVAN RUS
Baltic
Earldom of Orkney
SCOTLAND
KINGDOM OF DENMARK
Patzinaks
PRINCIPALITY OF POLAND
KHAZAR KHANATE
Irish
Welsh
KINGDOM OF ENGLAND
Tmutorokan
Patzinaks
Goths
Georgia
Duchy of Normandy
HOLY ROMAN EMPIRE
KINGDOM OF HUNGARY
Duchy of Britanny
KINGDOM OF FRANCE
KINGDOM OF BURGUNDY
Venice
Croatia
Serbia
WESTERN BULGARIAN EMPIRE
BYZANTINE EMPIRE
KINGDOM OF LEON
NAVARRE
County of Barcelona
Roman church
Lombard Principalities
UMAYYAD CALIPHATE
FATIMID CALIPHATE

EUROPA ÅR 998.

Genom att odla havre och introduktionen av kragsele till hästar möjliggjorde en bredare användning av hästar i jordbruket som bland annat gjorde att plogar av metall kunde användas mer. Introduktion av väderkvarnar och vattenkvarnar underlättade mjölframställningen.

MEDELTIDEN

Under 1000-talet blev länderna i västra Europa stabilare. Med undantag för mongolinvasionen upphörde barbarinvasionerna. Kristnandet och framväxandet av kungadömen i norra Europa skapade ytterligare assimilering i den europeiska enheten. Högmedeltiden är en mer expansionistisk period och ett intellektuellt uppvaknande. Vidare förekom en befolkningsexplosion i Medelhavsområdet. I centrala och norra Italien och i Flandern började självstyrande städer att växa fram och en reurbanisering av västra Europa att ske.

Ståndssamhället, det som senare skulle utgöra grunden för många länders riksdagar grundlades på medeltiden. Det tidigaste omnämnandet av ett samhälle uppdelat i olika klasser härstammar redan från 800-talet, men det var först i början av 1000-talet som det konkretiserades. I Carmen ad Rothbertum regem ("Sången för kung Robert") skriven av Adalbero, biskop av Laon är det klara uppdelningar mellan tre grupper: oratores, "de som ber", kyrkans män (och enbart män); bellatores, "de som krigar", som senare skulle utgöra en klart definierad adel och laboratores, "de som arbetar", som främst bestod av bönder och andra som brukade jorden och producerade mat åt samtliga tre klasser. Högst i hierarkin stod de som bad och de som krigade och dessa utgjorde under hela medeltiden en mycket begränsad elit på samhällets topp som högst var några procent av befolkningen.

Medeltiden

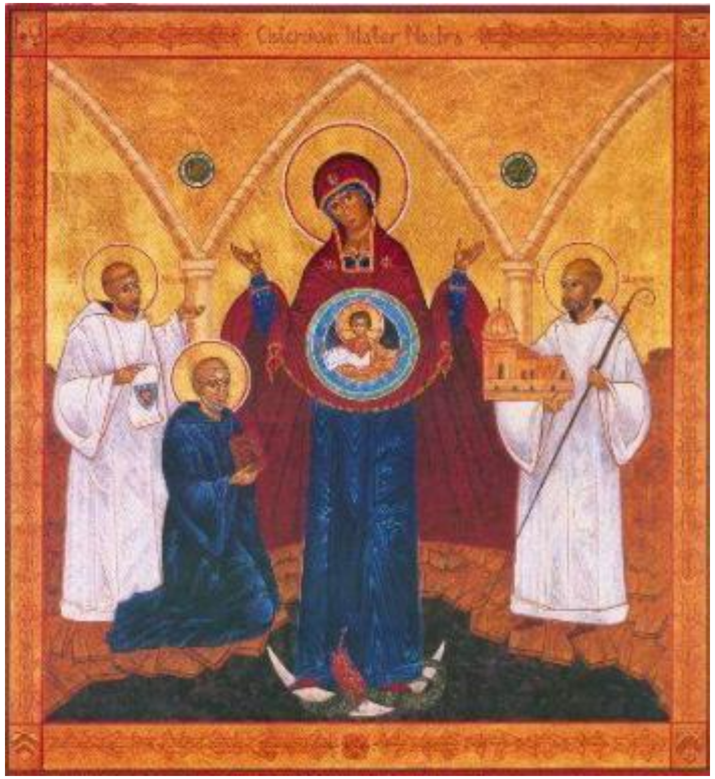

En illustration som visar grundandet av klostret i Citeaux i dagens Bourgogne som gav namn åt Cisterciensorden, en av de många och framgångsrika klosterordnar som grundades under högmedeltiden.

Kyrkan före 900- och 1000-talet var en relativt löst sammansatt institution. Det påvliga ämbetet var svagt, i synnerhet under saeculum obscurum, och centralstyret inom kyrkan mycket begränsat. Enskilda kloster och biskopsstolar var autonoma och hade mycket nära samarbete med lokala kungar och godsägare, som de ofta var starkt beroende av. Den teologiska renlärigheten bland kyrkans män var tveksam. Idealet var att kyrkan inte skulle blanda sig i världsliga angelägenheter utan överlåta detta till kejsare, kungar och adel att sköta. Verkligheten var en helt annan; många präster levde inte i celibat, biskopar agerade som världsliga adelsmän och kunde dra ut i strid som suveräna krigsherrar och agera vasaller åt kungar. Påvestolen var under en lång period i händerna på italiensk adel utan större ambitioner att se till det kristna samhällets andliga behov.

MEDELTIDEN SENMEDELTID

I kontrast till den föregående perioden av ekonomisk och demografisk expansion inleddes 1300-talet med ett flertal bakslag. Flera perioder av svår missväxt och hungersnöd följdes av den förödande epidemin kallad digerdöden, som dödade upp till hälften av Europas befolkning. Kristendomen upplevde också ett antal kriser. Den franske kungen Filip IV flyttade påvedömet från Rom till Avignon i södra Frankrike mellan 1305 och 1378, något som gick under benämningen "den babyloniska fångenskapen". På detta följde den stora schismen mellan 1378 och 1417 då först två och till slut tre påvar samtidigt var tillsatta och vägrade lämna ifrån sig sina titlar. Detta skapade ökad lojalitet till den regionala och den nationella kyrkan och sekulära lösningar söktes allt mer för sociala problem. Luthers uppgörelse med den katolska kyrkan år 1517 och skapandet av protestantismen signalerade slutet på den gamla ordningen. Den politiska makten började under senmedeltiden att institutionaliseras, särskilt i stater som England, Frankrike, i kungarikena på Iberiska halvön och i Norden. Detta skedde i hög grad genom resultaten av bland annat hundraåriga kriget, som drog skarpare gränser mellan olika nationella intressesfärer.

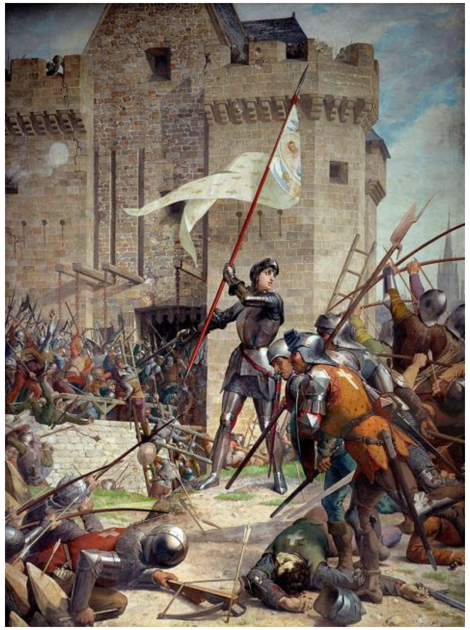

MEDELTIDEN

Slaget vid Azincourt 1415 blev den tredje stora engelska segern under hundraåriga kriget. Kung Henrik V besegrade med sina långbågsskyttar de tunga, bepansrade franska riddarmassorna som stormade rakt in i engelsmännens mördande pilregn.

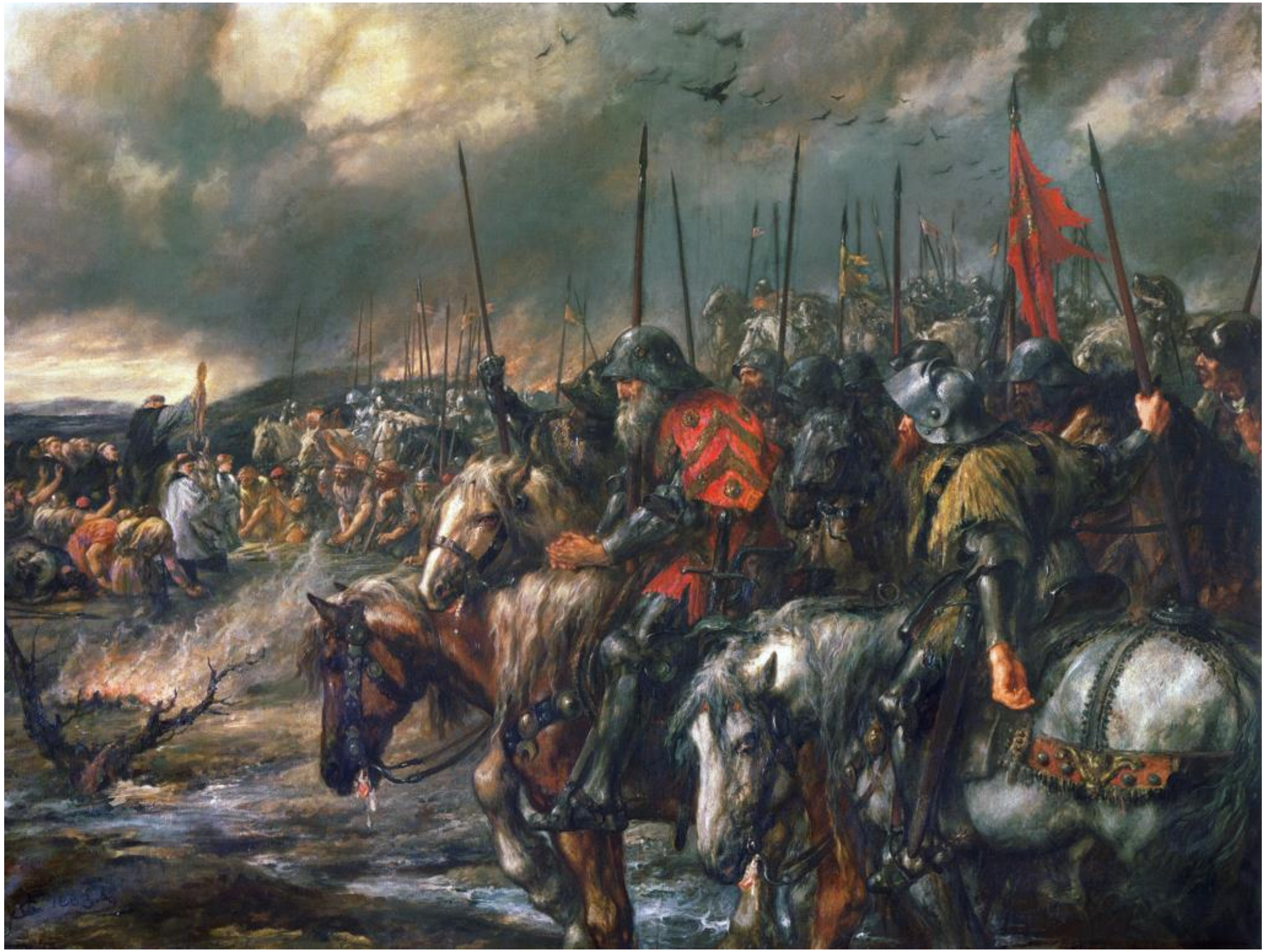

BERTRAND DU GUESCLIN

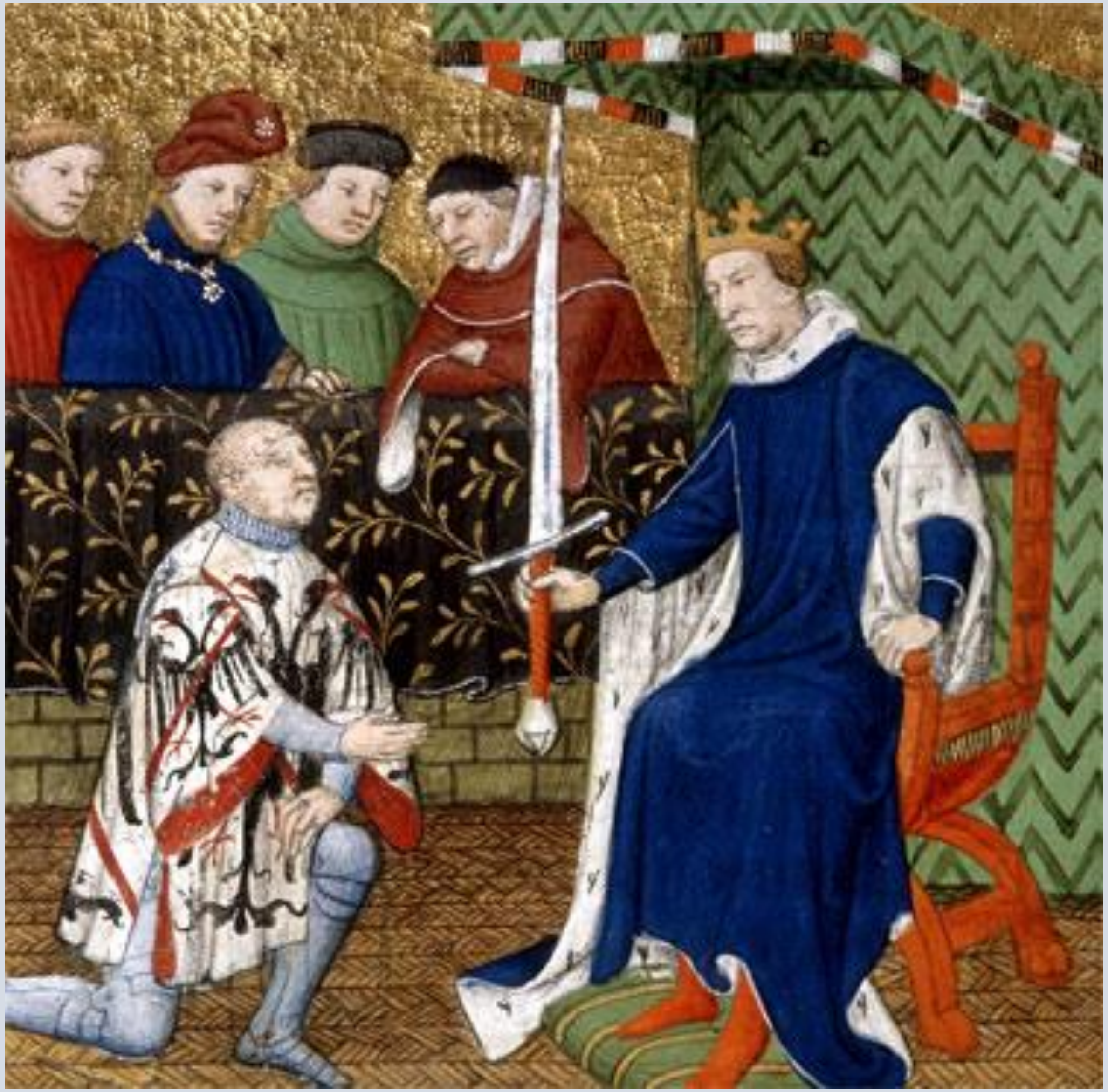

MEDELTIDEN PESTEN

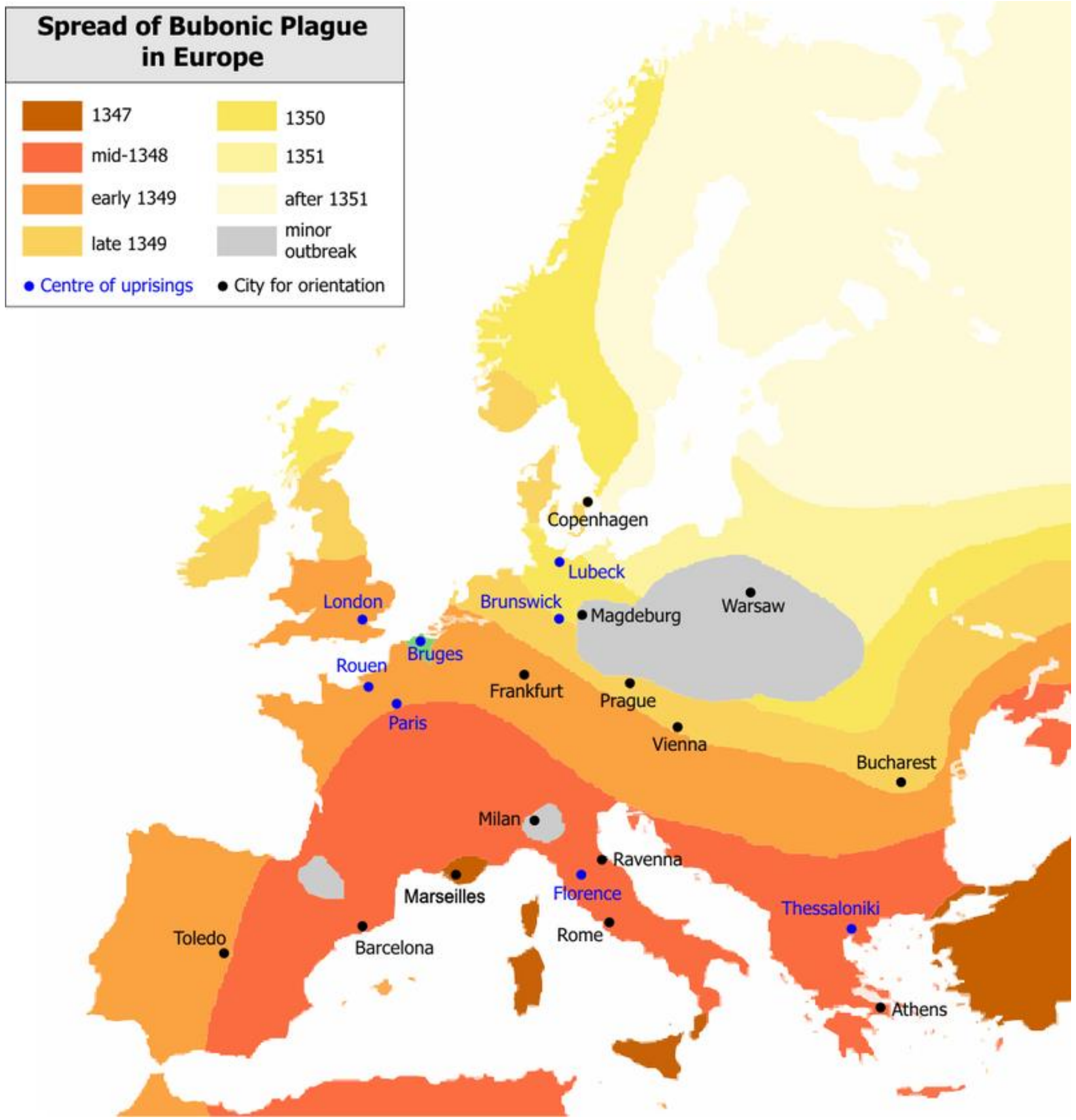
Spread of Bubonic Plague in Europe
1347
mid-1348
early 1349
late 1349
1350
1351
after 1351
minor outbreak
● Centre of uprisings
● City for orientation
Copenhagen
Lubeck
London
Brunswick
Magdeburg
Warsaw
Bruges
Rouen
Frankfurt
Prague
Paris
Vienna
Bucharest
Milan
Ravenna
Marseilles
Florence
Thessaloniki
Toledo
Barcelona
Rome
Athens

I början av 1300-talet nådde befolkningstalen i Europa en kulmen efter flera hundra år av stadig ökning, och minskade istället kraftigt för att återhämta sig först någon gång på 1500-talet. Detta skeende har fått många förklaringar av moderna historiker; bland annat har man kunnat fastställa att den gynnsamma värmeperiod som rått under högmedeltiden tog slut runt 1300 och följdes av kallare och ostadigare väder som orsakade missväxt och omfattande svält från 1310-talet och flera decennier framöver. Det var en försvagad befolkning som till stor del levde på nyuppodlade jordar i relativt obördiga gränsområden som överrumplades av medeltidens största demografiska chock, digerdöden.

PESTEN

Uppskattningarna av dödstalen varierar kraftigt, och vissa regioner drabbades värre än andra, men även de lägre uppskattningarna talar om att minst 25 procent av Europas befolkning dog på bara några år. Vissa städer förlorade upp till 80 procent av sin befolkning och gårdar och åkermark lades öde över hela Europa när det inte längre fanns någon som brukade dem. Epidemierna som digerdöden hade satt igång upphörde inte heller med det första utbrottet, utan återkom med jämna mellanrum.

ANPASSNING TILL NYA VILLKOR

Efter de senmedeltida kriserna började många regioner inrikta sig på mer specialiserade former av grödor som kunde säljas till fördelaktiga priser på en större internationell marknad. Den kraftigt reducerade befolkning som var kvar efter de många farsoternas härjningar kunde unna sig ett större välstånd och ledde till ökad produktion av animaliska produkter, något som bland annat visade sig genom att slaktarskråna fick fler medlemmar och större inflytande i många städer. Överlag blev kosten mer diversifierad och en mindre andel bestod av bara spannmål i form av bröd. Den medeltida staden fungerade som en samlingsplats på marknadsdagar dit alla bönder kom med sina jordbruksvaror. Dessa kunde vara bland annat säd, ägg, mjöl, kött och frukt. Fisk blev medtaget av kustbönderna och skogsbönder hade med sig viltkött. För de allra flesta människor var bröd den dominerande födan. I Väst- och Sydeuropa bakade man vetebröd medan man i norra och östra Europa istället odlade korn och råg som blev till bröd, gröt eller öl.

FÖRSÖRJNING

Den medeltida försörjningen var till största del baserad på jordbruket. Över 90 procent av befolkningen var direkt eller indirekt sysselsatta med jordbruk och ekonomin var i hög grad inriktad på självhushållning. Fram till tidig medeltid var handeln främst lokal eller regional, även om viss långväga handel förekom för att tillfredsställa efterfrågan på lyxvaror, särskilt av kryddor och siden. Det nyuppväckta stadslivet skapade skrån för många yrken, en högre grad av specialisering och ett återinförande av lönearbetet, som i stort sett varit frånvarande i Europa sedan senantiken.

MEDELTIDEN HANSAN

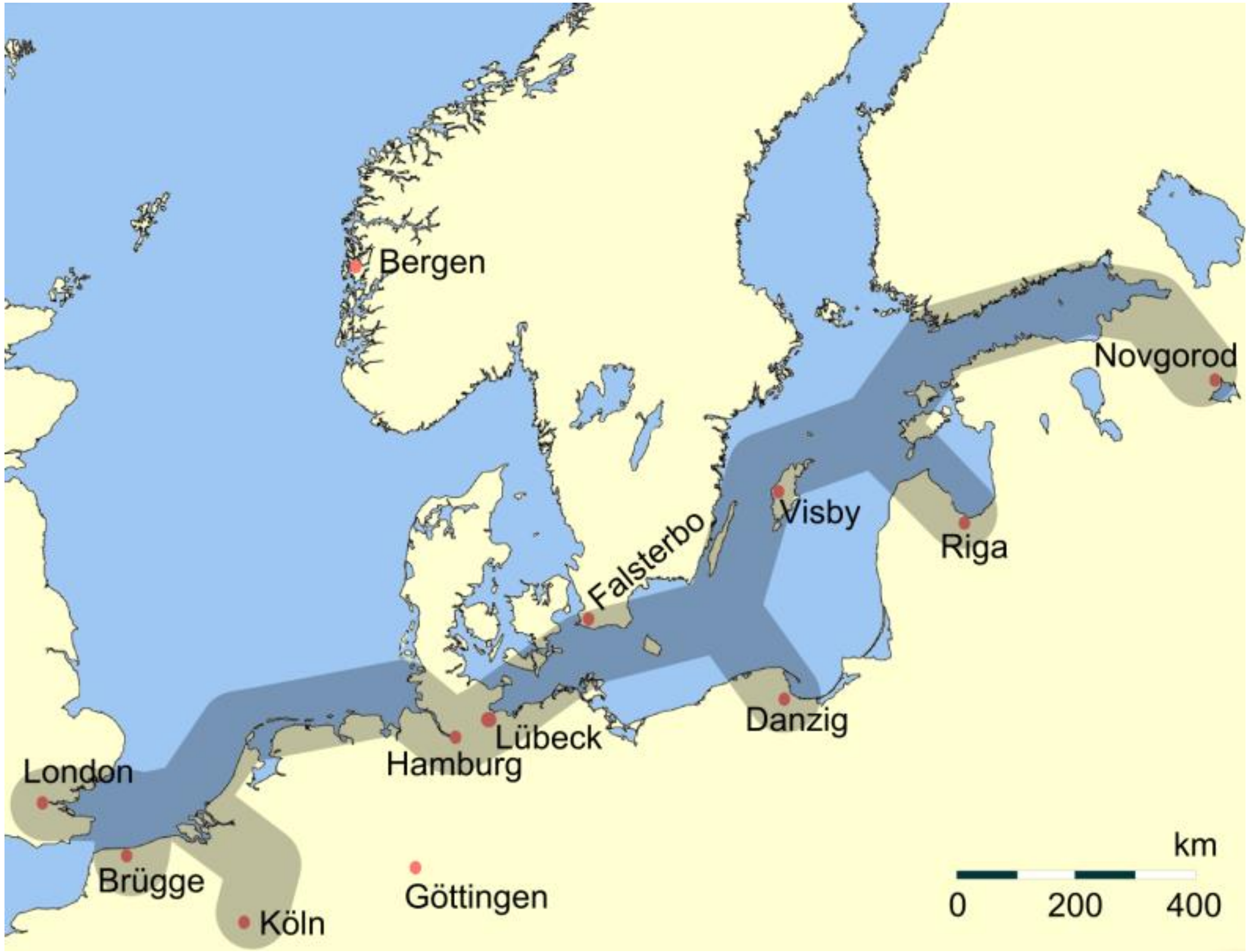
Bergen
Novgorod
Visby
Riga
Falsterbo
Danzig
Lübeck
Hamburg
London
Brügge
Köln
Göttingen
km
0
200
400

MEDELTIDEN

SÖDRA SVERIGE UNDER MEDELTIDEN

Stockholm äldsta borg kom till samtidigt med

Kalmar
Nyköping
Stäkeborg
Borgholm

Tyskar från Hansan befolkade staden

1300 styrde tyskar staden helt

SÖDRA SVERIGE UNDER MEDELTIDEN

Hansan skeppade tyger, kryddor m m till Stockholm

CHARTA öfwer STOCKHOLM Med des MALMAR och FORSTÄDER

Stockholms hamn var omtyckt med sitt djup som gjorde att Koggarna kunde gå in till kajen

STOCKHOLM

Medeltiden Stockholm

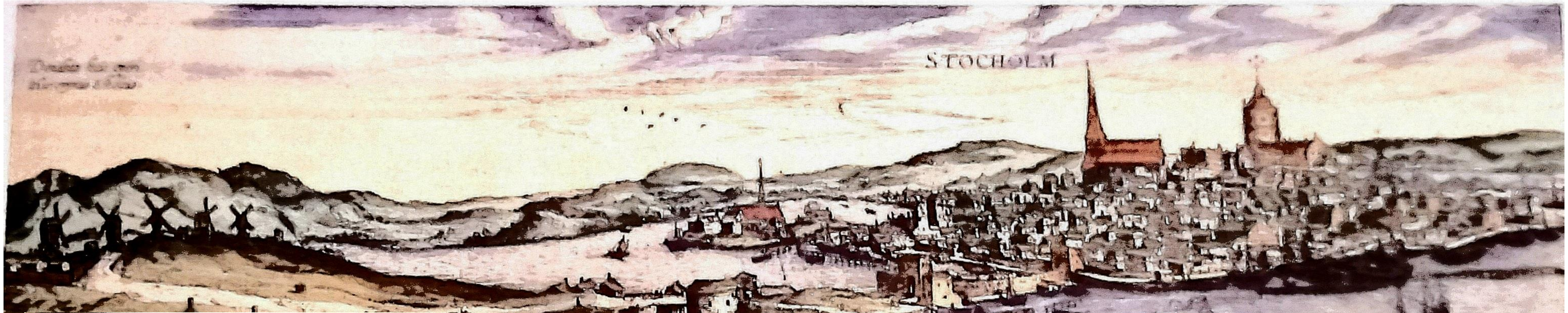

CHARTA öfwer STOCKHOLM Med des MALMAR och FORSTÄDER
KONGSHOLMEN
SALT SIÖN
MÄLAREN
Ut

Hansan förde ut järn och koppar, hudar, smör, och vidare till andra orter i Europa

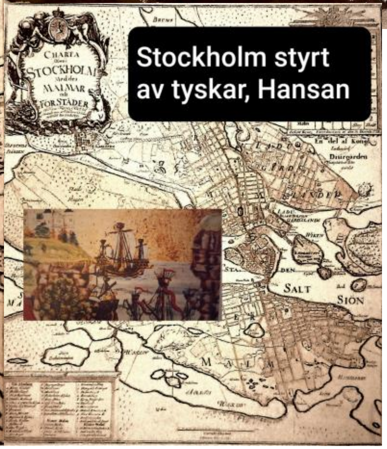
CHARTA öfwer STOCKHOLM Med des MALMAR och FORSTÄDER
SALT SIÖN

Stockholm styrt av tyskar, Hansan

Tyskar kontrollerade staden Stockholm

Medeltiden

Charta öfver Stockholm med des Malmar och Förstäder
Djurgarden
Kongsholmen
Riddare Fjärden
Salt Sion

Hansan gillade de som motverkade Hansans försvagning 🔥🔥

Hansan gav stöd till Engelbreks uppror och sedan till Gustav Vasas frihetskrig

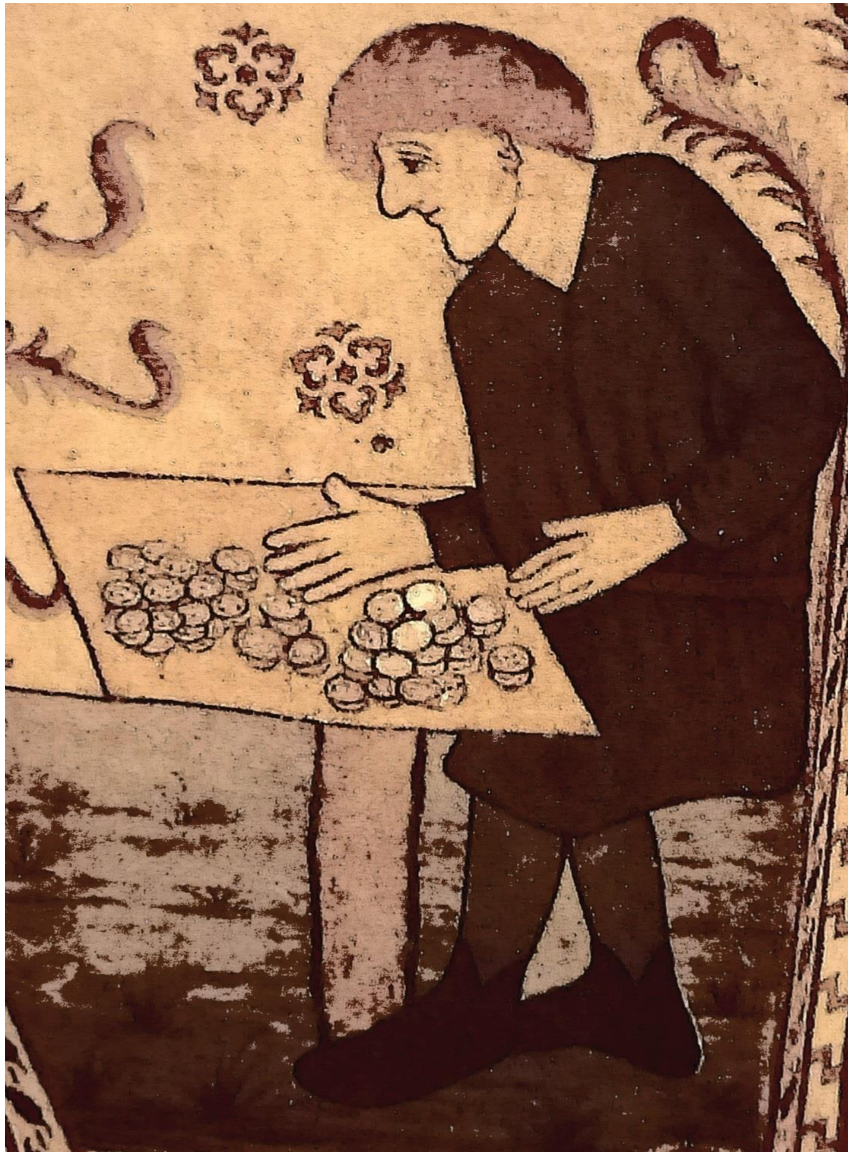

MEDELTIDEN

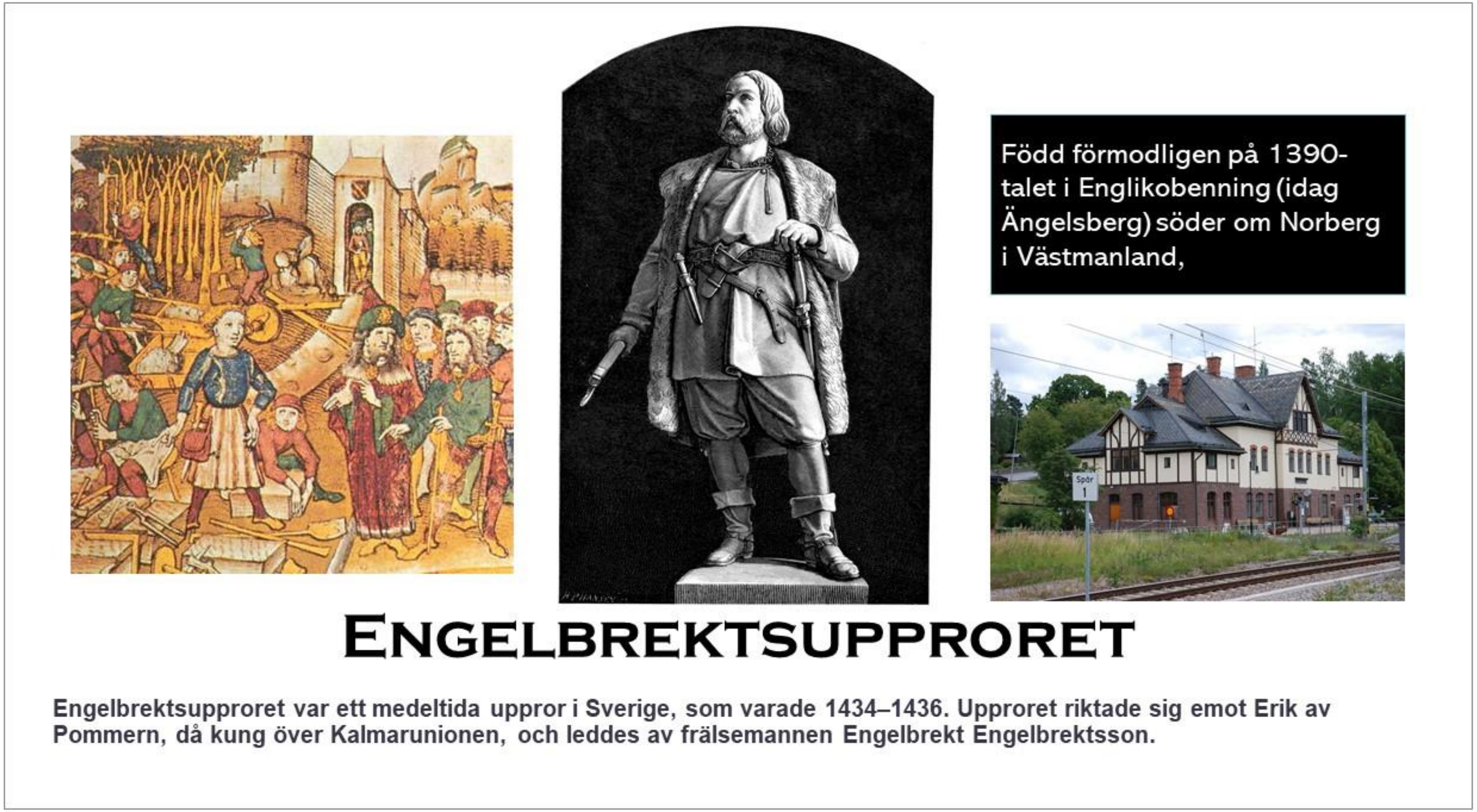

Född förmodligen på 1390-talet i Englikobenning (idag Ängelsberg) söder om Norberg i Västmanland,

ENGELBREKTSUPPRORET

Engelbrektsupproret var ett medeltida uppror i Sverige, som varade 1434–1436. Upproret riktade sig emot Erik av Pommern, då kung över Kalmarunionen, och leddes av frälsemannen Engelbrekt Engelbrektsson.

MEDELTIDEN

ORSAKEN TILL UPPRORET ÄR ETT TVISTEÄMNE INOM SVENSK HISTORIEFORSKNING:
I sin doktorsavhandling Sverige och Kalmarunionen 1397–1457 hävdade professorn i historia Erik Lönnroth att orsaken stod att finna i kung Eriks krig mot Hansan. Lönnroth menade att Hansans blockad lamslog järnexporten från Bergslagen. Professorn i historia Lars-Olof Larsson menar dock att detta inte övertygar då kriget upphörde 1432 och att blockaden brutit samman långt tidigare.

En delorsak kan vara striden om kyrkans frihet, libertas ecclesiae. 1432 hade ämbetet som ärkebiskop blivit ledigt efter Johan Håkanssons död. Domkapitlet valde domprosten Olov Larsson som snabbt begav sig mot Rom för att få påvens formella utnämning. Kungen reagerade mot att domkapitlet utsett ny ärkebiskop istället för att välja tre kandidater och låta kungen bestämma. Det hela utvecklades till en strid mellan kyrkan och kungen om vilket inflytande kungamakten skulle ha över kyrkan. Kung Eriks vana att utse utländska män till fogdar och slottsherrar gjorde att den traditionella rådsaristokratin förlorade inflytande.

Böndernas missnöje med de utländska fogdarna har ofta framhållits som en viktig förklaring. Engelbrektskrönikans rim om hur den danske fogden i Västerås, Jösse Eriksson, plågar bönderna är välkända men krönikan är helt partisk till upprorsmännens förmån. Det finns knappast något bevarat källmaterial om hur förhållandet varit mellan fogdar och bönder.

Erik Gustaf Geijer lanserade under 1800-talet teorin att upproret riktade sig mot unionen som sådan. Motargumenten mot denna teori är att man inte kan veta något om Engelbrekts personliga eller politiska ambitioner. Riksrådets förhandlingsvillkor i maj 1435 och uppgörelsen på hösten 1435 visar att riksrådet inte hade unionens upplösning som mål.

ENGELBREKTSUPPRORET

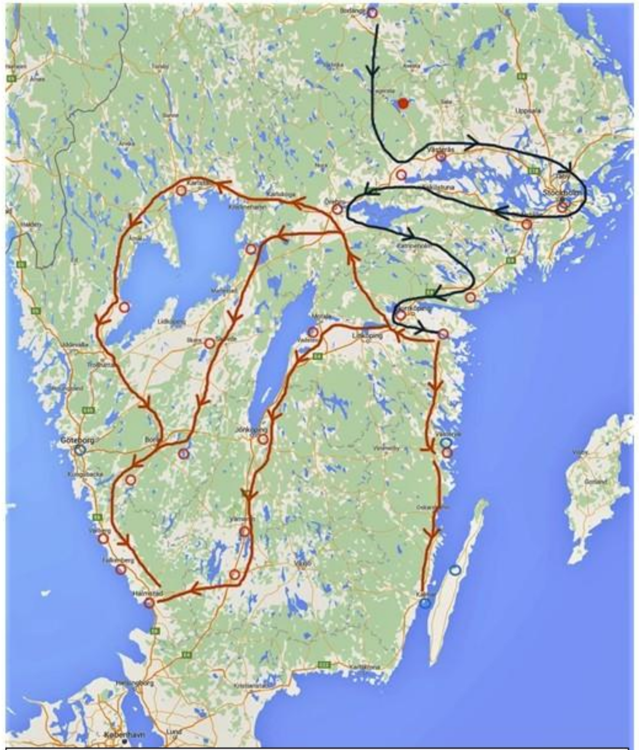

Engelbrektsupproret

UNDER ENGELBREKTSUPPRORET

1434–1436 erövrades och förstördes flertalet fogdeborgar i Västergötland av bondeuppbåd under ledning av Engelbrekt Engelbrektsson. Under det första upproret år 1434 intogs och brändes bland annat Opensten och Öresten i södra delen av landskapet, Amneholm norr om Gullspång, och troligen också Ekholm i Trollhättans kommun och Stynaborg vid Alingsås. Ytterligare ett uppror lett av Engelbrekt bröt ut 1436, och ledde till att Älvsborg och Axevalla hus överlämnades till upprorsmännen utan att förstöras. I samband med kriget mellan danske kungen Kristian I, som ville återupprätta Kalmarunionen, och svenske Karl Knutsson Bonde utkämpades strider upprepade gånger i Västergötland mellan åren 1452 och 1470.

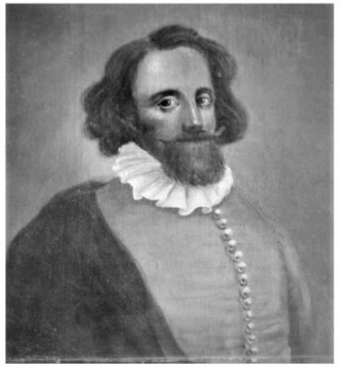

EN REN FANTASIBILD

ENGELBREKT

TILL HÄST

MEDELTIDEN

Engelbrekt Engelbrektsson var av en ursprungligen tysk släkt vilken idag kallas Engelbrektsätten, som senast under 1360-talet invandrat till Sverige. Fadern (Engelbrekt Englikoson) omnämns som frälseman 1392 och som bosatt på Norberg 1367, farfadern antas ha anlagt nuvarande Ängelsberg, tidigare Englikobenning. Engelbrekts vapensköld visar en av tre halva liljor bildad triangel, medan hans far och brodern Nils förde något annorlunda vapen med liljor. Engelbrekt var väpnare. Vilhelm Moberg menar att Dalarna och Västmanland har fört en "egen Engelbrektsfejd" om hans födelseort. De kunskaper om administration och de militära färdigheter som Engelbrekt uppvisade tyder på att han skaffat sig erfarenheter som yrkesmilitär, sannolikt under Erik av Pommerns slesvigska krig. 1426 uppträder Engelbrekt i källorna och ett knappt decennium senare blev han ledare för det då utbrutna uppror som senare skulle kallas Engelbrektsupproret.

ENGELBREKTSÄTTEN ÄR ETT NUTIDA KONVENTIONELLT NAMN PÅ EN SVENSK-TYSK MEDELTIDA LÅGFRÄLSESLÄKT KÄND GENOM RIKSHÖVITSMANNEN ENGELBREKT ENGELBREKTSSON

Namnskicket Engelbrekt och Englika inom släkten visar att denna ursprungligen var tysk, men ingenting tyder på att dess äldsta medlemmar tillhörde frälset. Däremot var den först kände Engelbrekt gårdsägare i Västerås, och det framgår att släkten sannolikt var en borgaresläkt. Senast vid 1300-talets mitt hade den emellertid hunnit bli bofast och acklimatiserad i Sverige, närmare bestämt i Västmanland (Västerås) och i dalabergslagen, och Engelbrekt själv var genuint svensk.

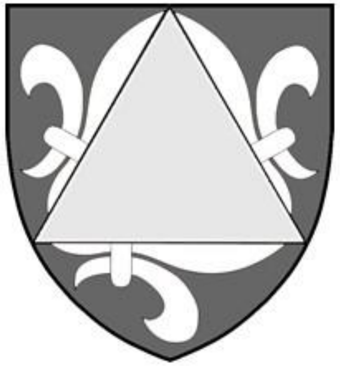

Vapensköld för Engelbrekt Engelbrektsson

MEDELTIDEN

ENGELBREKT DEN ÄLDRE

Släktens äldste kände stamfader bar namnet Engelbrekt, samma namn som sin berömde ättling, Engelbrekt Engelbrektsson. Han var rikshövitsmannens farfars far. Omtalad i brev 23 juli 1392 och då tydligen avliden, är han att identifiera med den Engelbrecht i Noraberg. som 25 januari 1367 på landsting i Västerås bevittnade ett par fastehandlingar. Både av kronologiska och av andra skäl är det nämligen alldeles osannolikt, att denne Engelbrekt i Norberg, såsom hittills vanligen antagits, skulle vara identisk med rikshövitsmannens nedannämnde fader Engelbrekt Englikoson. Vad vi i övrigt veta om honom inskränker sig till att han ägde en tomt i Västerås. Han företer alltså den under medeltiden icke ovanliga kombinationen av Västeråsborgare och bergsman; ty att redan han idkat gruvdrift i Norbergs järnbergslag får med säkerhet anses framgå av det till hans namn fogade ortnamnet Norberg.

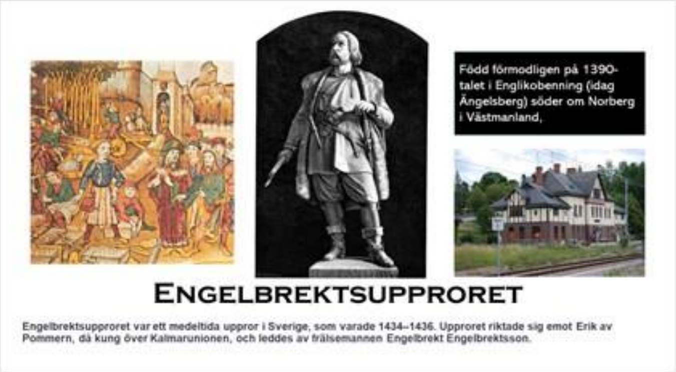

Född förmodligen på 1390-talet i Englikobenning (idag Ängelsberg) söder om Norberg i Västmanland,

ENGELBREKTSUPPRORET

Engelbrektsupproret var ett medeltida uppror i Sverige, som varade 1434–1436. Upproret riktade sig emot Erik av Pommern, då kung över Kalmarunionen, och leddes av frälsemannen Engelbrekt Engelbrektsson.

MEDELTIDEN

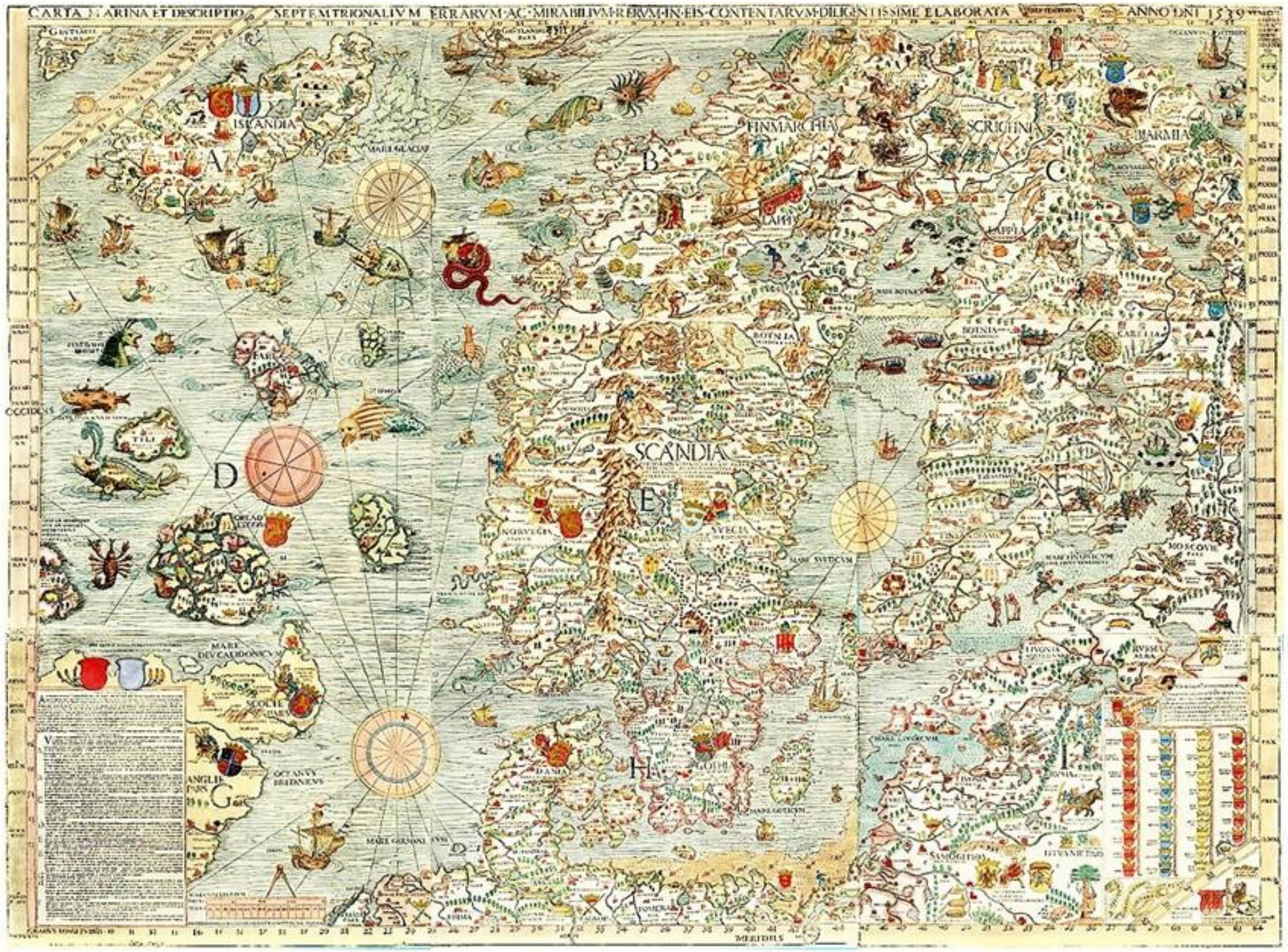
CARTA MARINA ET DESCRIPTIO SEPTEMTRIONALIVM TERRARVM AC MIRABILIVM RERVM IN EIS CONTENTARVM DILIGENTISSIME ELABORATA ANNO DNI 1539
ISLANDIA
A
B
C
D
E
G
H
I
FINMARCHIA
SCRICFINIA
BIARMIA
SCANDIA
NORVEGIA
SVECIA
DANIA
GOTHIA
MOSCOVIA
MERIDIES

Carta Marina, en karta över skandinavien från tidigt 1500-tal.

MEDELTIDEN

ENGELBREKTSUPPRORET

Var ett medeltida uppror i Sverige, som varade 1434–1436. Upproret riktade sig emot Erik av Pommern, då kung över Kalmarunionen, och leddes av frälsemannen Engelbrekt Engelbrektsson.

Upproret, med centrum i Dalarna och Bergslagen, spred sig över hela Svealand och Götaland. Upproret ledde till att Engelbrekt valdes till rikshövitsman, kung Erik av Pommerns avsättande, och inledde Kalmarunionens upplösning.

År 1431 eller 1432 hade frälsemannen Engelbrekt Engelbrektsson utsetts till talesman för folket i Bergslagen för att få kung Erik att avskeda fogden i Västerås, Jens Eriksen ("Jösse Eriksson").

Engelbrekt mötte kungen vintern 1432 som hänvisade klagomålen till riksrådet, som i sin tur fann klagomålen befogade. När inget hände tågade en stor skara till Västerås på hösten 1432 men riksrådet inskred som medlare. På våren 1433 var läget oförändrat och protesterna övergick i våldsaktioner, bland annat intogs borgen Borganäs vid nuvarande Borlänge. Dalkarlarna tågade till Västerås och började belägra fogdens borg. Riksrådet avskedade nu fogden och ersatte honom med Hans von Eberstein.

MEDELTIDEN

DALKARLARNA var dock inte nöjda utan ville att fogden skulle ställas inför rätta. Protesterna fortsatte följande år och i juni 1434 brändes Borganäs och Köpingshus och Västerås intogs av dalkarlar och västmanlänningar. Åtskilliga stormän ställde sig bakom upproret som spreds över hela landet. Under sommaren inleddes en belägring av Stockholm. Med fogdarna i Örebro slott och Nyköpingshus kom man överens om att de skulle överlämna slotten om det inte fått undsättning efter sex veckor. Engelbrekt och hans trupper fortsatte mot Östergötland och den 16 augusti träffade han en grupp stormän i Vadstena som ställde sig bakom upproret. Därefter kunde upproret ta kontrollen över slotten Ringstaholm och Stegeborg. Stormningen av Stäkeholms slott under ledning av Guse Nilsson (båt) utanför nuvarande Västervik den 21 september misslyckades.

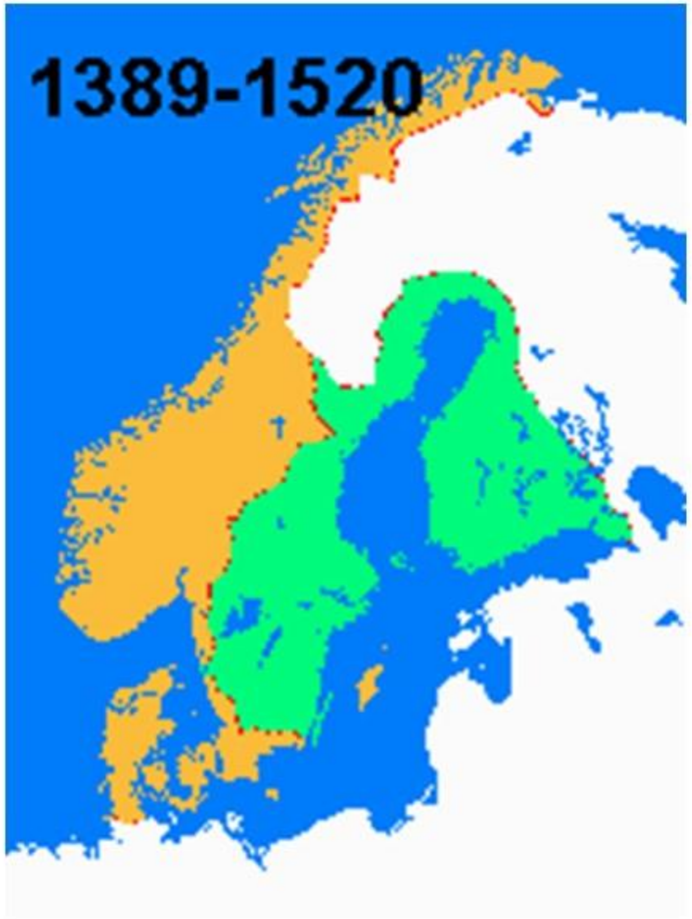

MEDELTIDEN

KUNG ERIK LÄMNADE STOCKHOLM

Kung Erik lämnade Stockholm i månadsskiftet oktober-november och överlät åt riksrådet att styra riket. Missnöjet var uppenbart stort bland bönderna. Riksrådet kallade till ännu ett möte i Arboga i början av januari 1436. Det är möjligt att även representanter för bönderna fick delta i detta möte, till skillnad från 1435. I ett brev undertecknat den 11 februari till kung Erik gav riksrådet kungen två veckor på sig att ställa saker till rätta.

När mötet avslutats marscherade Engelbrekt och Karl Knutsson därefter mot Stockholm som intogs. Stockholms slott belägrades. Till ny rikshövitsman valdes Karl Knutsson. Därefter tog sig Engelbrekt till Blekinge som erövrades. Ett nytt fredsavtal ingicks i Skåne och Lagaholm utanför Laholm erövrades. Därefter erövrades Halmstad och Varberg.

Engelbrekt fortsatte sedan till Älvsborgs slott där man kom överens med kungens fogde att denne fick behålla slottet men inte länet. Därefter fortsatte Engelbrekt till Axevall för att ordna med belägringen. Där blev Engelbrekt sjuk och fortsatte till Örebro slott, dit han anlände mellan den 20 och 25 april 1436.

MEDELTIDEN

En styrka under ledning av väpnaren Herman Berman intog Rumlaborg vid Huskvarna, Trollaborg söder om Värnamo samt Piksborg vid sjön Bolmen väster om Ljungby. Engelbrekt och hans trupper fortsatte till Örebro slott där kungens fogde överlämnade slottet mot 1 000 mark. Medan andra styrkor fortsatte till Värmland och Dalsland där Amneholm, Edsholm och Dalaborg erövrades, fortsatte Engelbrekt och hans styrkor mot Västergötland. Under Erik Pukes ledning belägrades Axevall. Engelbrekt fortsatte söderut, där Opensten och sedan Öresten erövrades och brändes.

Engelbrekt fortsatte med sina styrkor in i Danmark. Fogden på Varbergs slott, Axel Pedersson (Tott) överlät slottslänet till Engelbrekts styrkor. Fogden på Falkenbergs slott, Åke Axelsson (Tott) satte slottet i brand och evakuerade det sedan sjövägen.

I Halmstad slöt Engelbrekt ett avtal om vapenvila innan han och hans styrkor återvände till Sverige.

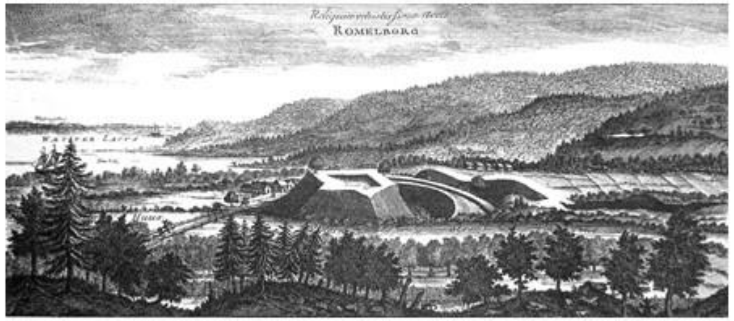

PLANSCH FÖRESTÄLLANDE RUMLABORGS RUIN SKAPAD AV ERIK DAHLBERGH UNDER 1600-TALET.
Rumlaborg var en borg i Huskvarna i Hakarps socken i nuvarande Jönköpings kommun som fram till mitten av 1500-talet gav namn åt dåvarande Rumlaborgs län. Rumlaborg, som från början hette Humlaborg, har fått sitt namn efter biskopsgården Humblarum som anlades under 1200- eller tidigt 1300-tal. År 1366 lät Albrekt av Mecklenburg uppföra ett befäst hus på platsen.

Medeltiden

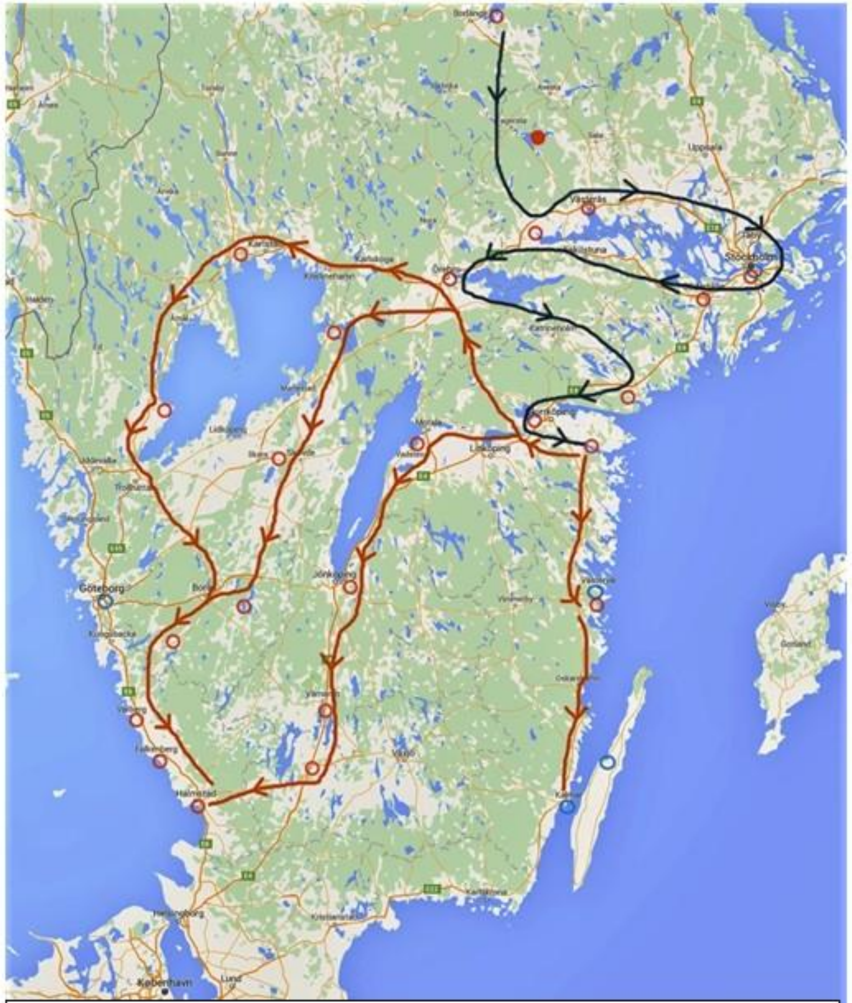

Engelbrektsupproret

Under Engelbrektsupproret

1434–1436 erövrades och förstördes flertalet fogdeborgar i Västergötland av bondeuppbåd under ledning av Engelbrekt Engelbrektsson. Under det första upproret år 1434 intogs och brändes bland annat Opensten och Öresten i södra delen av landskapet, Amneholm norr om Gullspång, och troligen också Ekholm i Trollhättans kommun och Stynaborg vid Alingsås. Ytterligare ett uppror lett av Engelbrekt bröt ut 1436, och ledde till att Älvsborg och Axevalla hus överlämnades till upprorsmännen utan att förstöras. I samband med kriget mellan danske kungen Kristian I, som ville återupprätta Kalmarunionen, och svenske Karl Knutsson Bonde utkämpades strider upprepade gånger i Västergötland mellan åren 1452 och 1470.

MEDELTIDEN

När kung Erik på 1420-talet vallfärdade till Jerusalem träffade han i Budapest den kroatiske greve Ivan Anz Frankopan som följde kungen till Jerusalem som tolk och där blev slagen till riddare av den Heliga graven. I slutet av decenniet blev han utnämnd till fogde på Stegeborg. För eftervärlden har hans namn försvenskats till Johan Vale eller Johan Franco. Under Engelbrektsupproret intogs Stegeborg 1434 efter en kort belägring.

Slottsruinen Stegeborg vid viken Slätbaken

Medeltiden

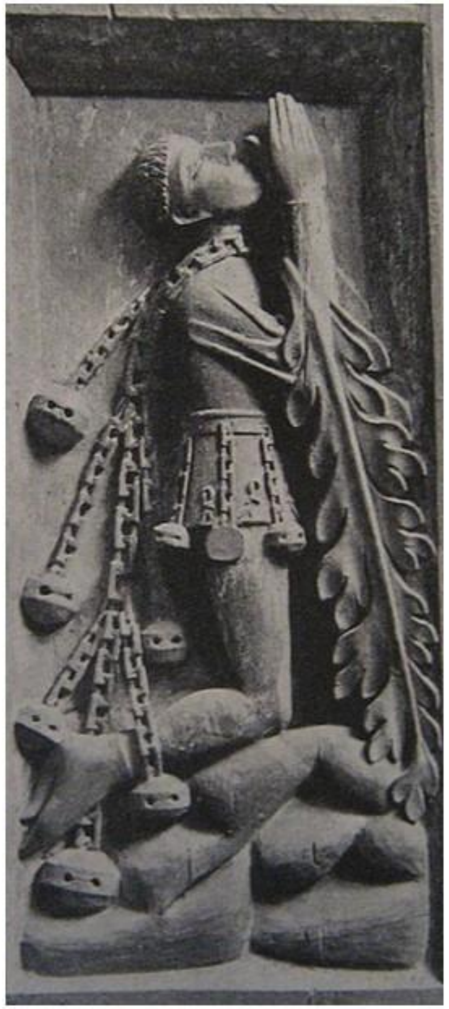

Jösse Eriksson, (egentligen Jens Erikssøn), död 9 december 1436 (avrättad i Motala), var en danskättad fogde och väpnare i Kalmarunionens Sverige, under Erik av Pommern.

Jösse Eriksson, Erik av Pommerns fogde i Västerås, var dansk till börden och bar i vapnet en tvärbjälke, prydd med en ranka. Han var troligtvis son till riddaren Erik Jönsson till Stadsgaard, vilken omtalas i urkunder från åren 1396–1400, och riddaren Peder Nilsson Lykkes till Egholm dotter. Jösse Eriksson äktade (före 1415) Birgitta Ulfsdotter, dotter till det högättade norska riksrådet Ulf Jonsson (Ros), som sedan drottning Margaretas tid var bosatt i Ervalla i Västmanland.

Redan så tidigt som 1414 var Jösse Eriksson fogde över större delen av Västmanland, Bergslagen och Dalarna, och såsom sådan påstås han ha gjort sig synnerligen illa känd genom sin hårdhet och snikenhet. I Engelbrektskrönikan berättas om hur han sökte tvinga bönderna till lydnad genom att hänga några av dem i rök och genom att spänna deras hustrur för hölass, vilket föranledde missfall.

Korstol, ursprungligen från Västerås domkyrka, med Jösse Erikssons bild

MEDELTIDEN

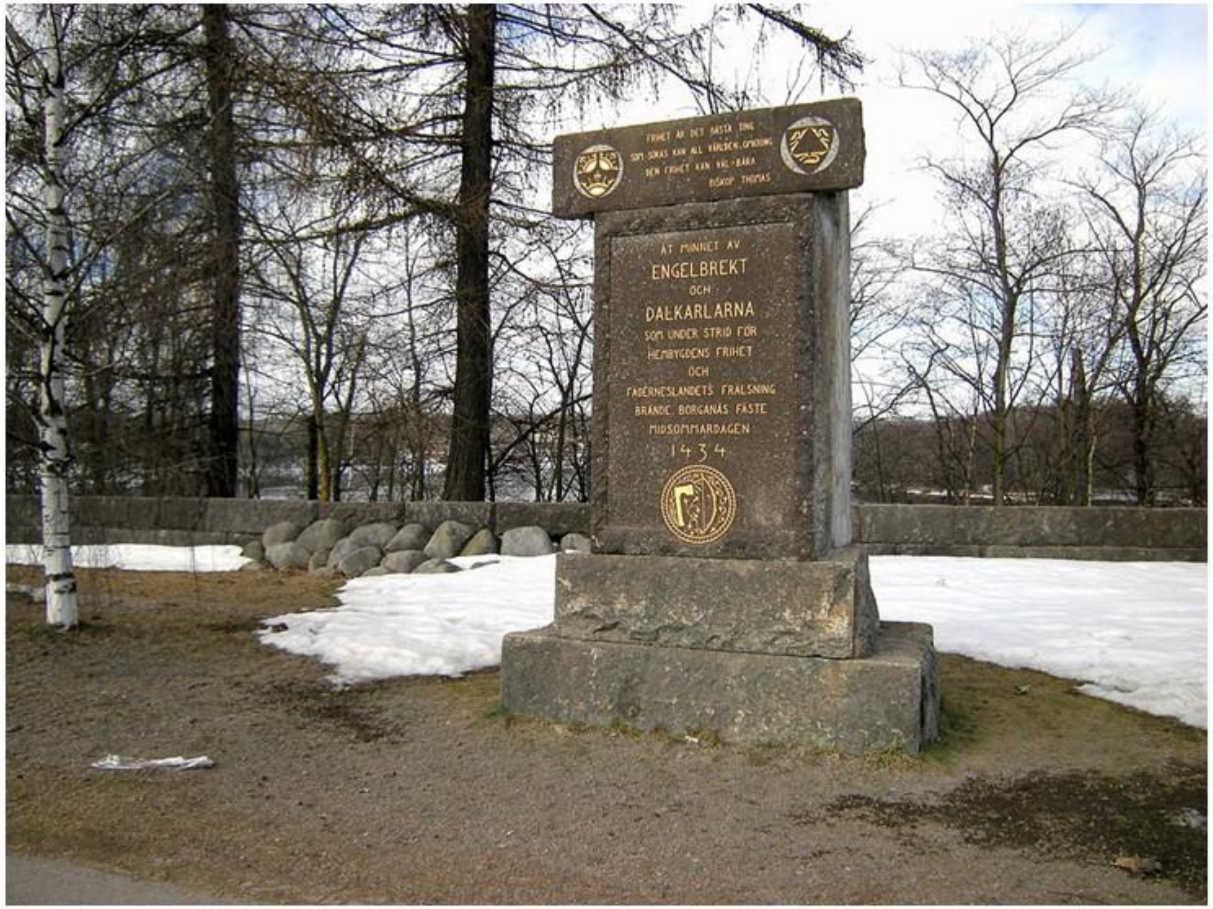
FRIHET ÄR DET BÄSTA TING
SOM SÖKAS KAN ALL VÄRLDEN OMKRING
DEN FRIHET KAN VÄL BÄRA
BISKOP THOMAS
ÅT MINNET AV
ENGELBREKT
OCH
DALKARLARNA
SOM UNDER STRID FÖR
HEMBYGDENS FRIHET
OCH
FÄDERNESLANDETS FRÄLSNING
BRÄNDE BORGANÄS FÄSTE
MIDSOMMARDAGEN
1434

Borganäs var ett fäste på Dalälvens västra strand, mitt för Domnarvsforsen, i Stora Tuna socken i Dalarna. Borganäs brändes ned av Engelbrekt Engelbrektsson och hans dalkarlar midsommardagen 1434, i protest mot den danske fogden på borgen.

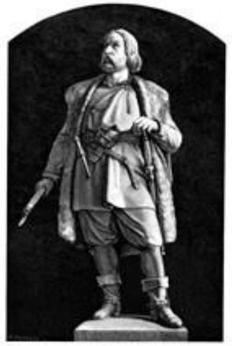

MEDELTIDEN

1434 intogs Örebro hus av Engelbrekt, som senare fick borgen som sin förläning.

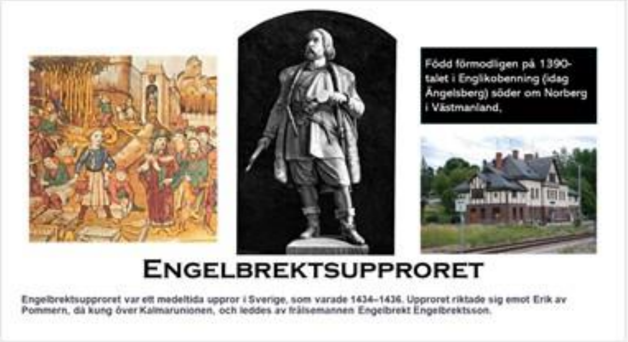

Född förmodligen på 1390-talet i Englikobenning (idag Ängelsberg) söder om Norberg i Västmanland,

ENGELBREKTSUPPRORET

Engelbrektsupproret var ett medeltida uppror i Sverige, som varade 1434–1436. Upproret riktade sig emot Erik av Pommern, då kung över Kalmarunionen, och leddes av frälsemannen Engelbrekt Engelbrektsson.

MEDELTIDEN

Samtidigt hade kung Erik dragit samman krigsfolk och fartyg som den 1 november kunde ankra i Stockholm. Vid förhandlingar på Helgeandsholmen kom man överens om ett års vapenstillestånd. Stridigheterna mellan kungen och upprorsmakarna skulle avgöras genom rättslig prövning av fyra riksråd från vart rike. Kungen hade då fortfarande kontroll över de starkaste slotten: slottet Tre Kronor i Stockholm, Nyköping slott, Stäkeholm, Kalmar slott, Borgholms slott, Älvsborgs slott och Axevalla hus samt slotten i Finland.

I januari 1435 möttes ett förstorat riksråd bestående av representanter för adeln, kyrkan och köpstadsmän i Arboga och utsåg Engelbrekt till rikshövitsman, motsvarigheten till överbefälhavare. Engelbrekt och många andra som deltagit i upproret blev också riksråd.

Trollaborg, Trolleborg, var en medeltida borg belägen på en utskjutande udde mellan Årån och sjön Flåren i Voxtorps socken, Östbo härad i Småland, nära det förr av släkten Trolle ägda säteriet Ed. Lämningar av borgen är funna, men dess exakta läge och storlek är inte klarlagda.

Trollaborg var säte för fogden på orten och omtalas första gången 1367, då den nyligen hade anlagts av kung Magnus Eriksson eller Valdemar Atterdag, som vid denna tid var förbunden med honom. Den siste fogden var Henning von Lancken, vilken under Engelbrektsupproret 1434 utan strid måste uppge borgen till Engelbrekts medhjälpare Herman Berman, varefter den förstördes.

Medeltiden

I Halmstad möttes representanter för det danska och det svenska riksrådet och den 3 maj kom man överens om att svenskarna skulle erkänna kung Erik om denne gick med på upprorsmännens krav: bland annat att styra Sverige i enlighet med sin kungaförsäkran, att kungen och rådet skulle komma överens om skatterna och att ämbetena marsk och drots skulle återinföras.

I september kom kung Erik åter till Stockholm och förhandlingarna kunde återupptas på Helgeandsholmen. Den 14 oktober gjorde man en uppgörelse som innebar att kungen fick rätt att placera danskar och norrmän på tre av slotten: Stockholm, Nyköping och Kalmar. Kungen skulle vara skyldig att höra riksrådets förslag, däremot inte att följa dem. Karl Knutsson (Bonde) utnämndes till marsk och Krister Nilsson (Vasa) till drots. Frågan om sänkta skatter för bönderna och rättslig prövning av fogdarnas påstådda övergrepp sköts på framtiden.

Engelbrektsstenen
Till 500-årsminnet av upproret restes en minnessten vid Ingolsbenning, Norbergs socken, Västmanlands län, vid nuvarande riksväg 69. Stenen restes av Norbergs bergslags hembygdsförening 1934.

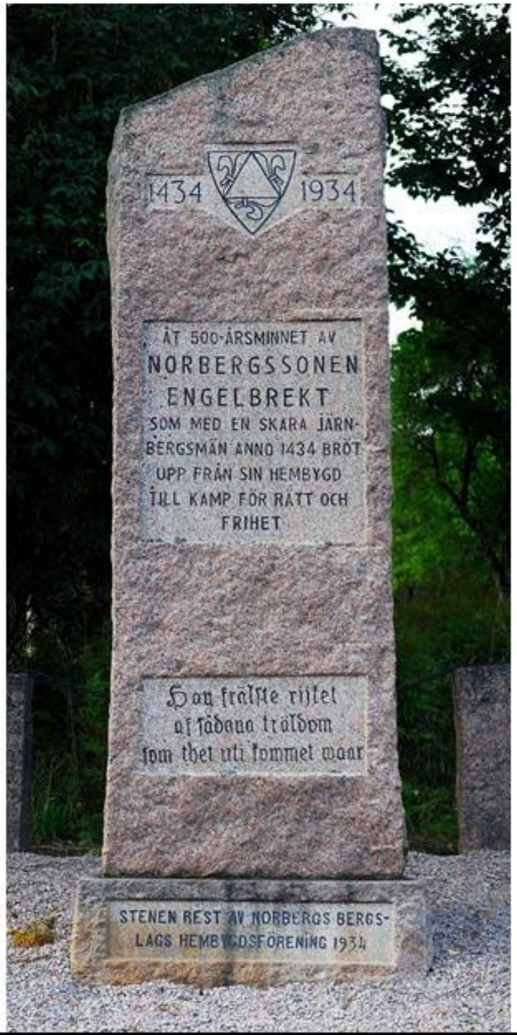
1434
1934
ÅT 500-ÅRSMINNET AV
NORBERGSSONEN
ENGELBREKT
SOM MED EN SKARA JÄRN-
BERGSMÄN ANNO 1434 BRÖT
UPP FRÅN SIN HEMBYGD
TILL KAMP FÖR RÄTT OCH
FRIHET
Han frälſte rijket
af ſådana träldom
ſom thet uti kommet waar
STENEN REST AV NORBERGS BERGS-
LAGS HEMBYGDSFÖRENING 1934

Minnesstenen vid väg 69. Foto 30 juli 2011

MEDELTIDEN

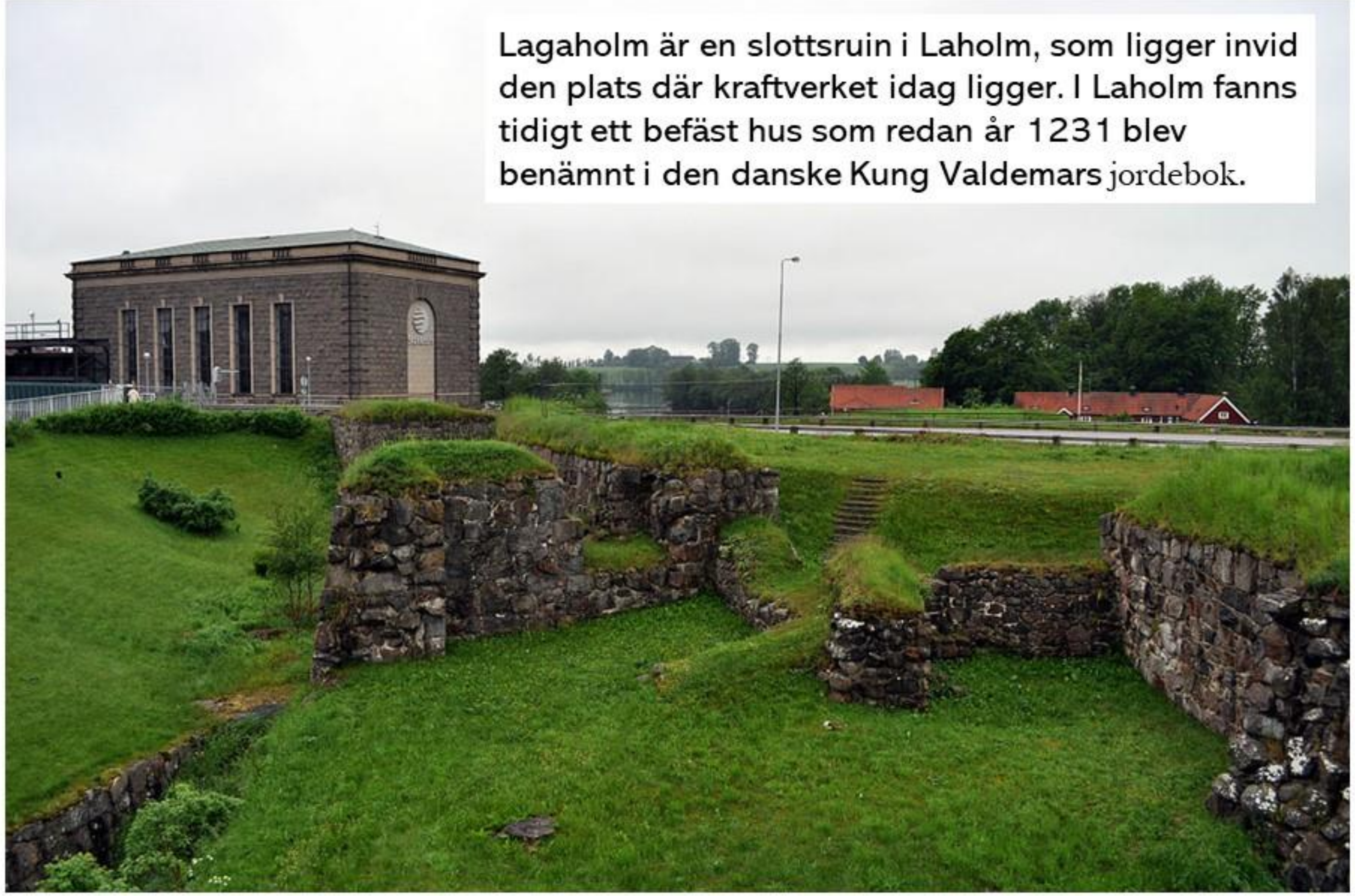

Lagaholm är en slottsruin i Laholm, som ligger invid den plats där kraftverket idag ligger. I Laholm fanns tidigt ett befäst hus som redan år 1231 blev benämnt i den danske Kung Valdemars jordebok.

Lagaholms slott belägrades gång på gång under de följande århundradena. Åren 1341-1360 tillhörde det Sverige och Magnus Eriksson. På 1400-talet under Engelbrektupproret intog svenskarna slottet under sitt plundringståg.

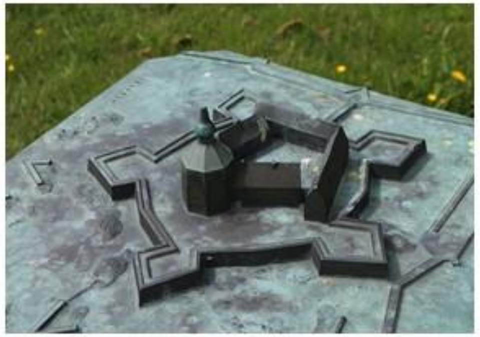

MEDELTIDEN

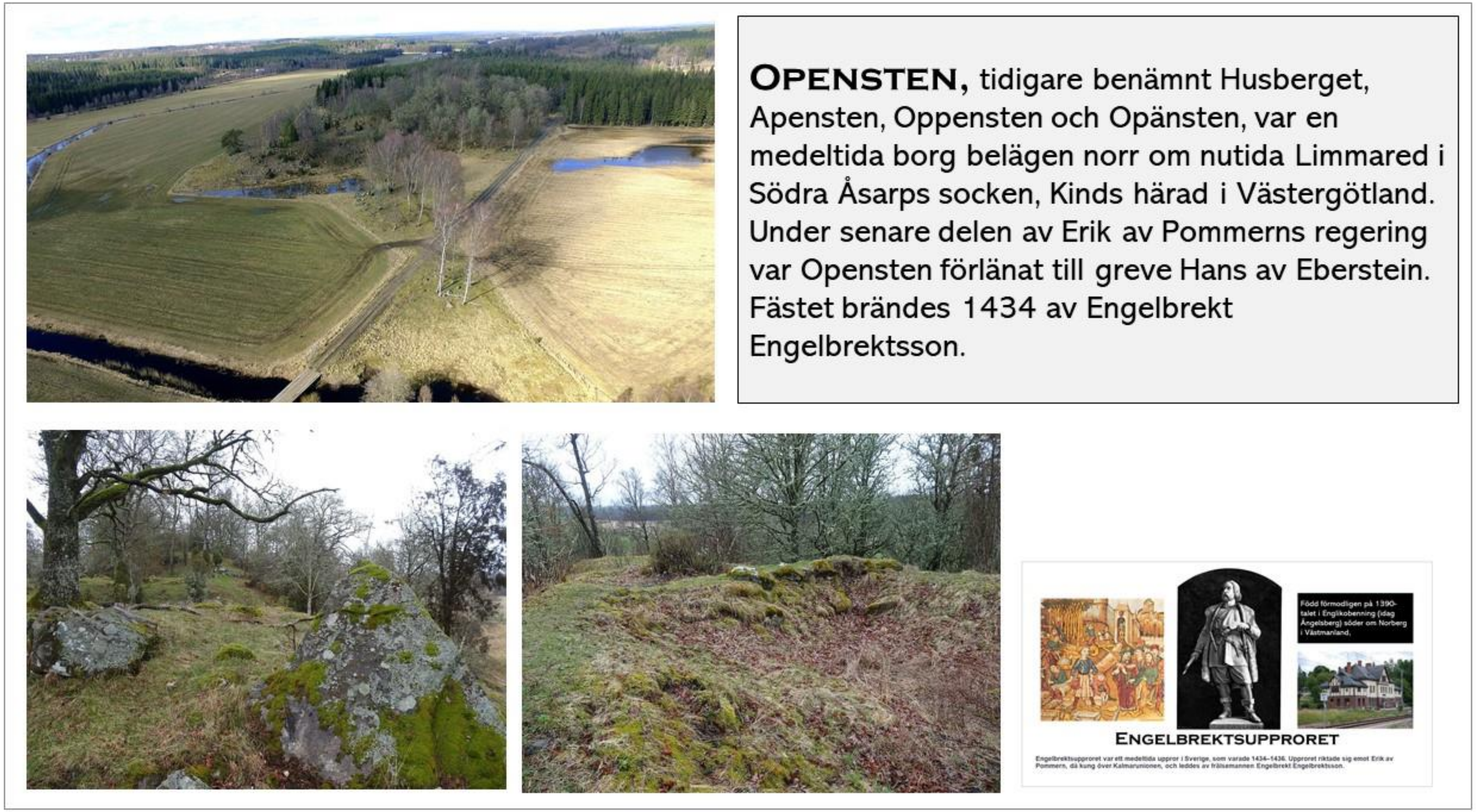

OPENSTEN, tidigare benämnt Husberget, Apensten, Oppensten och Opänsten, var en medeltida borg belägen norr om nutida Limmared i Södra Åsarps socken, Kinds härad i Västergötland. Under senare delen av Erik av Pommerns regering var Opensten förlänat till greve Hans av Eberstein. Fästet brändes 1434 av Engelbrekt Engelbrektsson.

Född förmodligen på 1390-talet i Englikobenning (idag Ängelsberg) söder om Norberg i Västmanland,

ENGELBREKTSUPPRORET

Engelbrektsupproret var ett medeltida uppror i Sverige, som varade 1434–1436. Upproret riktade sig emot Erik av Pommern, då kung över Kalmarunionen, och leddes av frälsemannen Engelbrekt Engelbrektsson.

Medeltiden

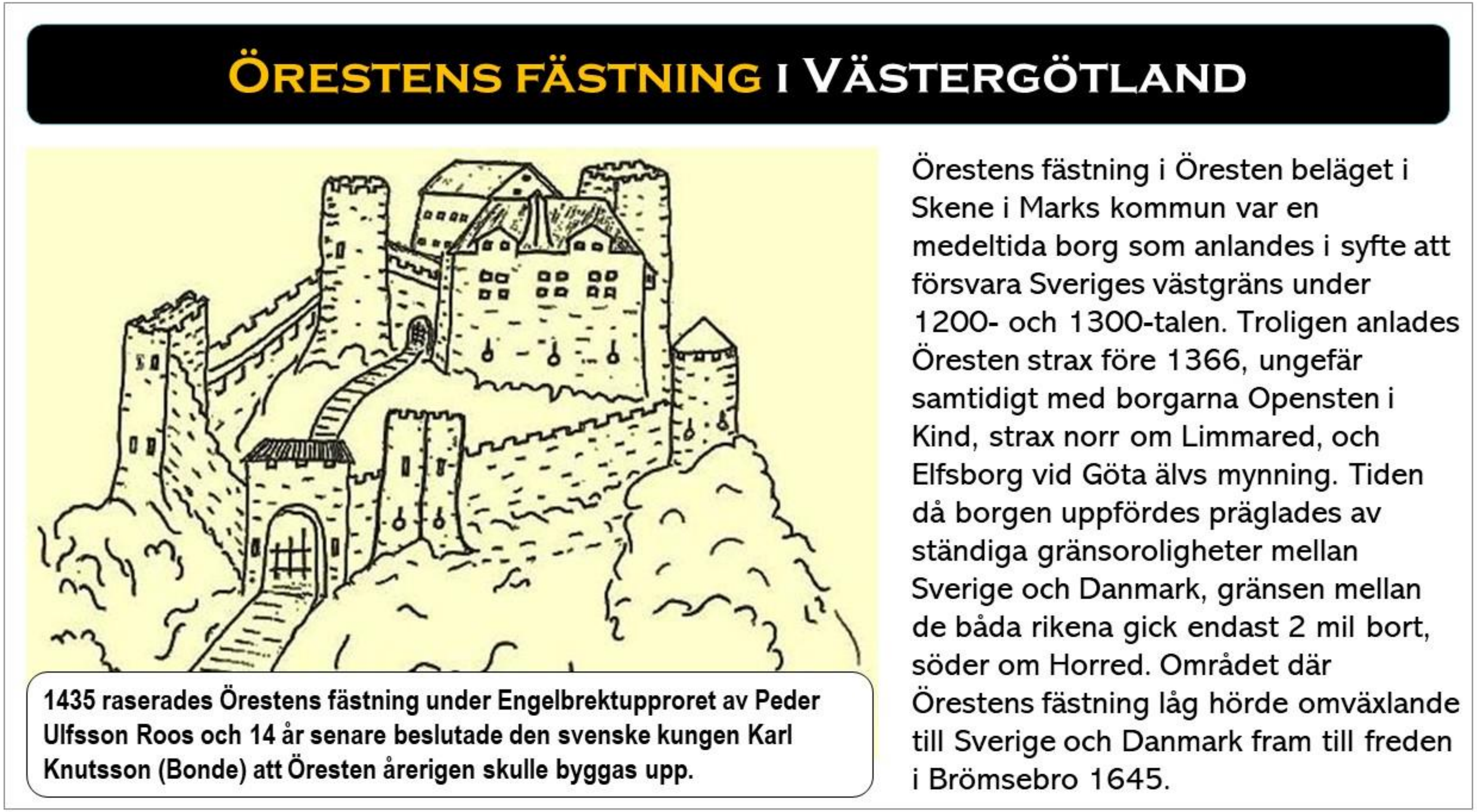

ÖRESTENS FÄSTNING I VÄSTERGÖTLAND

1435 raserades Örestens fästning under Engelbrektupproret av Peder Ulfsson Roos och 14 år senare beslutade den svenske kungen Karl Knutsson (Bonde) att Öresten årerigen skulle byggas upp.

Örestens fästning i Öresten beläget i Skene i Marks kommun var en medeltida borg som anlandes i syfte att försvara Sveriges västgräns under 1200- och 1300-talen. Troligen anlades Öresten strax före 1366, ungefär samtidigt med borgarna Opensten i Kind, strax norr om Limmared, och Elfsborg vid Göta älvs mynning. Tiden då borgen uppfördes präglades av ständiga gränsoroligheter mellan Sverige och Danmark, gränsen mellan de båda rikena gick endast 2 mil bort, söder om Horred. Området där Örestens fästning låg hörde omväxlande till Sverige och Danmark fram till freden i Brömsebro 1645.

MEDELTIDEN

BORGEN AMNEHOLM BRÄNDES UNDER ENGELBREKTSUPPRORET

Borgen, som var en typisk så kallad vattenborg (ett fäste omgivet av vatten), kallades även för Agneborg efter en kung Agne. Den uppfördes på 1360-talet av marsken Erik Kettilsson Puke under kriget mellan den norske kungen Håkon och kung Albrekt av Mecklenburg. Under Drottning Margaretas tid var slottet beryktat såsom säte för danska fogdar. Under Engelbrektupproret på Engelbrekts befallning förstördes borgen 1433 av värmlänningar.

Erik Kettilsson (Puke) död 1396, var en svensk riddare, riksråd och folkungasidans marsk under striderna mot Albrekt av Mecklenburg. Han var son till Kettil Ragvaldsson (Puke) och dennes till namnet okända hustru. 1396 blev Erik Kettilsson ihjälslagen i strid på Orust.

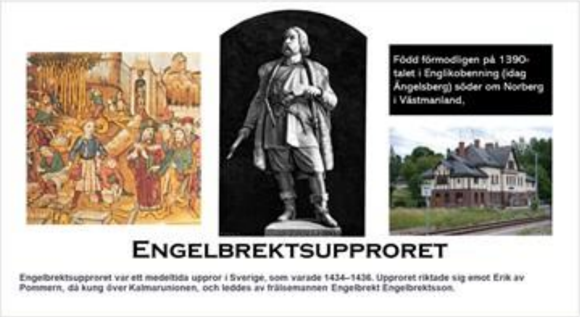

Född förmodligen på 1390-talet i Englikobenning (idag Ängelsberg) söder om Norberg i Västmanland,

ENGELBREKTSUPPRORET

Engelbrektsupproret var ett medeltida uppror i Sverige, som varade 1434–1436. Upproret riktade sig emot Erik av Pommern, då kung över Kalmarunionen, och leddes av frälsemannen Engelbrekt Engelbrektsson.

MEDELTIDEN

ENGELBREKTS DÖD

Den 4 maj lämnade Engelbrekt Örebro för att resa till ett riksrådsmöte i Stockholm. Färden gick med båt över Hjälmaren. På en holme i Hjälmaren nära Göksholm slog sällskapet läger för natten när Måns Bengtsson (Natt och Dag) kom dit med sitt folk. Engelbrekt hade haft en tvist med Måns far Bengt Stensson (Natt och Dag) men de två hade kommit överens om att låta riksrådet avgöra tvisten. Måns hamnade i ordväxling med Engelbrekt och Måns anföll Engelbrekt med en yxa som träffade honom i nacken.
När nyheten om Engelbrekts död kom till Stockholm kallade riksrådet till möte i Uppsala där adel, präster, köpmän och bönder skulle delta. Den 29 juli inleddes nya förhandlingar med kungen i Kalmar. Vid "stilleståndet i Kalmar" gick kungen med på att styra tillsammans med riksrådet och det blev stopp för kungens försök att få sin kusin hertig Bogislav IX av Pommern vald till efterträdare. Frågan om sänkta skatter och rättslig efterföljd för hårdföra fogdar fick ingen lösning. Förhandlingarna avslutades med en försoningsceremoni på Stora torget i Kalmar där kungen symboliskt tog riksråden till nåder.

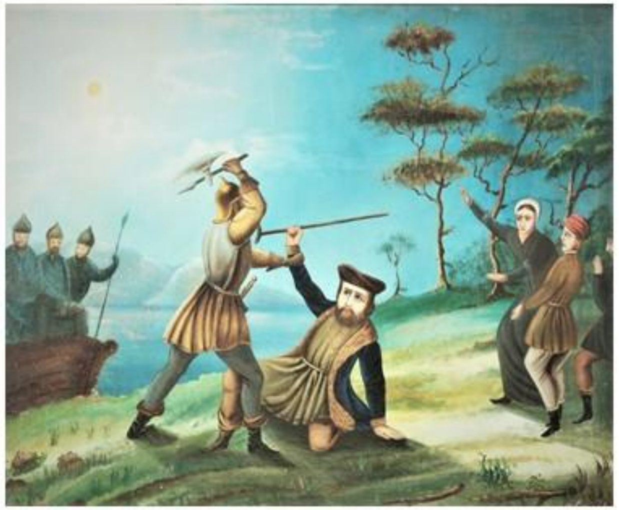

ENGELBREKT DÖDADES MED EN YXA

Medeltiden

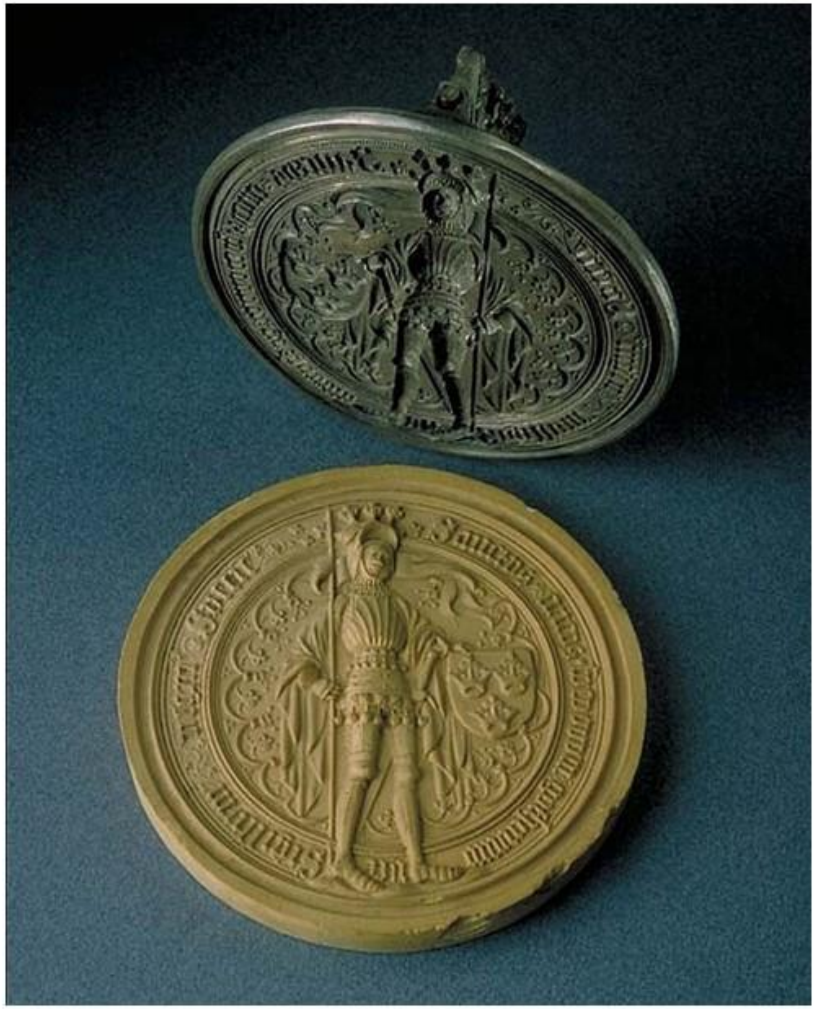

Efter Engelbrektupproret 1435 införde svenska riksrådet en ny riksklämma med S:t Erik hållande svenska riksbaneret Tre Kronor. Riksklämman präglar sigill på officiella handlingar. Den användes tills 1520-talet.

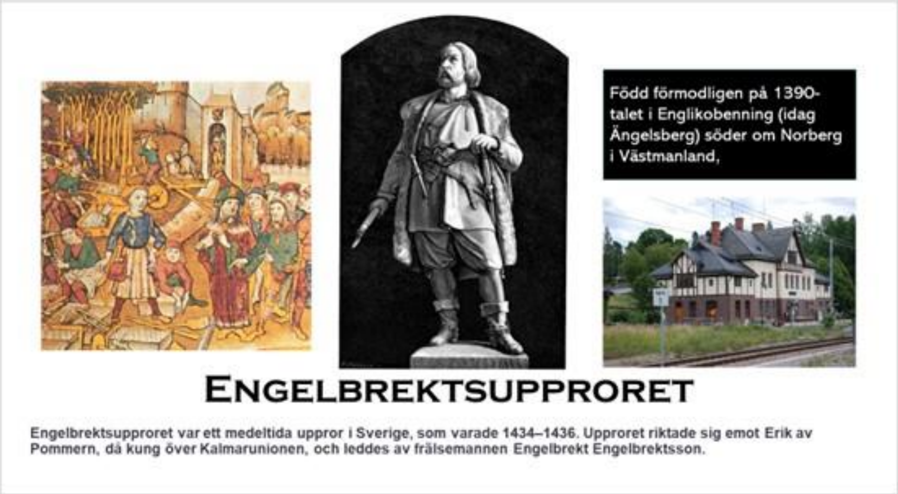

Född förmodligen på 1390-talet i Englikobenning (idag Ängelsberg) söder om Norberg i Västmanland,

ENGELBREKTSUPPRORET

Engelbrektsupproret var ett medeltida uppror i Sverige, som varade 1434–1436. Upproret riktade sig emot Erik av Pommern, då kung över Kalmarunionen, och leddes av frälsemannen Engelbrekt Engelbrektsson.

MALMÖ HISTORIA 1400 - 1500

HOTEL
HOTEL

MALMÖHUS FÄSTNING
TUNNELN

MALMÖ HISTORIA 1400 - 1500

1401 31/10 höll Erik av Pommern, då kung i de nordiska rikena, rättarting i Malmö.

1406 15/2 besvarade påven Innocentius VII en hemställan från borgarna i Malmö och gav dem tillstånd att där inrätta och bekosta en skola. Från denna skola räknar Malmö latinskola sina anor. Skolbyggnaden omnämnes första gången ***1445 23/7***. Den låg sydost om S :t Petri kyrkas kor.

1412 13/2 donerades en gård intill minoriternas (gråbrödernas) kapell i Malmö och ***1414 21/3*** omtalas i ett testamente "Gråbrödraströdet"

1412 6/9 utfärdade borgmästare och råd skråartiklar för stadens "repvindareämbete" de äldsta kända hantverksstadgarna iMalmö. Här bestämdes bl.a. att repslagarna ej fick vara flera än 24.

1415 5/5 utfärdade Erik av Pommern från Helsingborg ett privilebrev för Malmö. De flesta stadgandena från 1360 års brev finns med här men en del bestämmelser om främmande köpmäns rättigheter och skyldigheter i staden har tillfogats. "Gods och gårdar", som borgarna i staden innehade eller kunde få i Övre Malmö, skulle vara fria från all skatt. — Detta är sista gången Övre Malmö nämns i urkundern.

1417 14/11 slöt kung Erik ett stilleståndsavtal i Slesvig med furstarna i Holstein och Slesvig. Bland mängden medbeseglare finns Malmö, Lund, Ribe och Köpenhamn. Malmös sigillavtryck visar ett enmastat skepp och i omskriften står "Ellenbogen". Detta är det enda kända avtrycket med denna stamp

MALMÖ HISTORIA 1400 - 1500

Erik av Pommern (oegentligt Erik XIII), född 1382 i Rügenwalde i nuvarande Polen, död 24 september 1459 i Rügenwalde, var 1396–1439 (med två avbrott) kung av Sverige, som Erik III kung av Norge 1389–1442 samt som Erik VII kung av Danmark 1396–1439. Han var son till hertig Vratislav VII av Pommern och Maria av Mecklenburg, systerdotterson till drottning Margareta som adopterade honom efter att hennes son Olof av Danmark och Norge avlidit 1387.

Med Erik infördes furstehuset Grip i Sverige som engångsföreteelse. I Pommern kallades han Erik I.

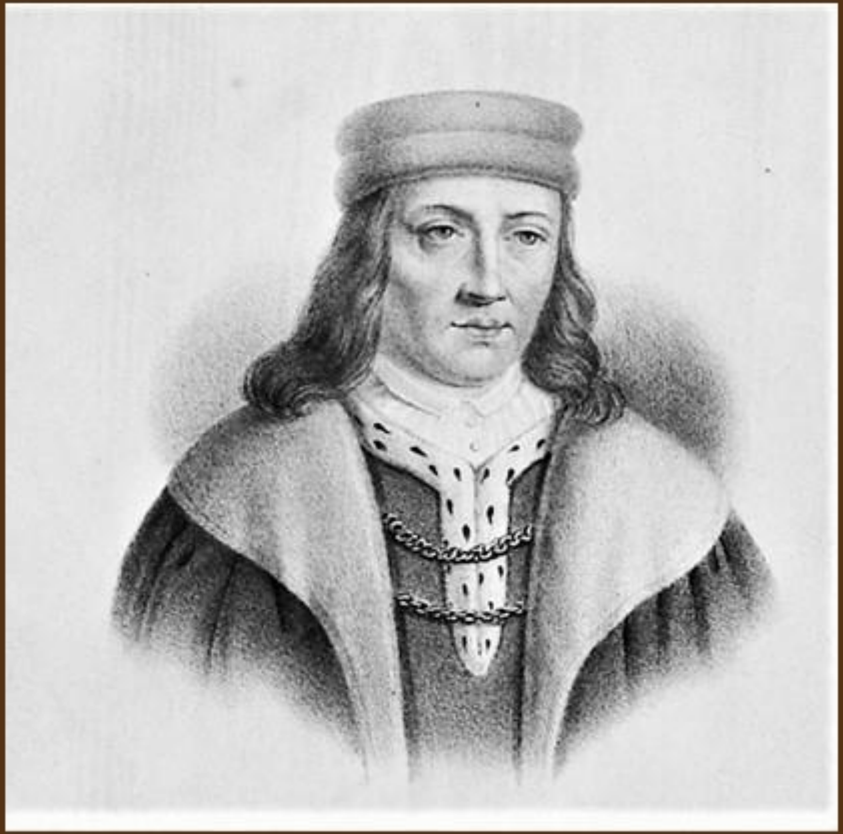

Erik av Pommern

MALMÖ HISTORIA 1400 - 1500

Anders Mortensen, död 1419, var riddare och borgmästare i Malmö och en prominent person i Kalmarunionens Norden.
Han dömdes till att brännas levande på bål för att han på eget bevåg med hjälp av kanslitjänstemän skickat i väg ett brev i kung Eriks namn. Incidenten finns bevarad i en dikt på latin i ett register och ses som unikt då det var ytterst sällsynt att riddare tilldömdes detta straff.

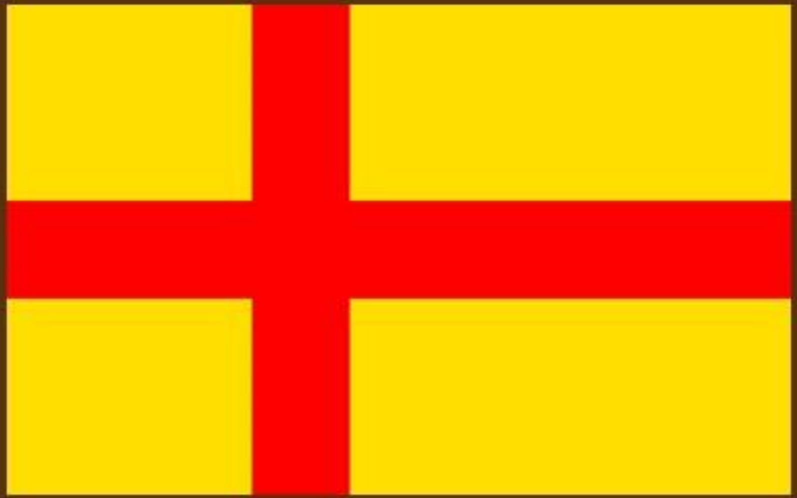

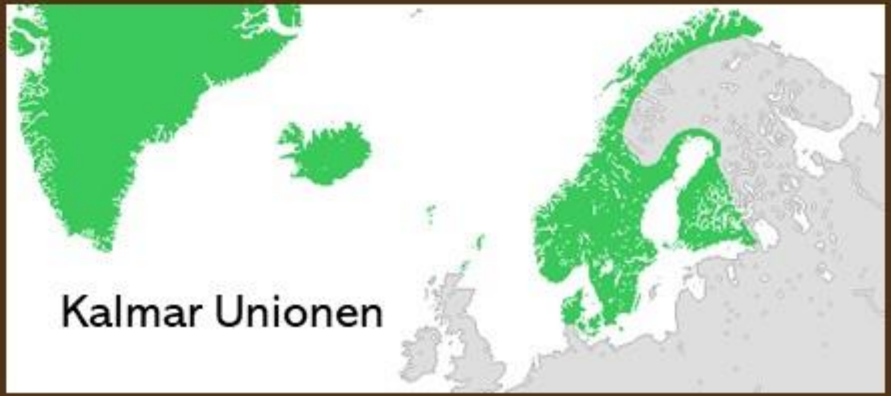

MALMÖ HISTORIA 1400 - 1500

HANSAN HELT DOMINERANDE

Hansans vanliga
Resvägar
Mellan
Städer
Man
Handlade
med

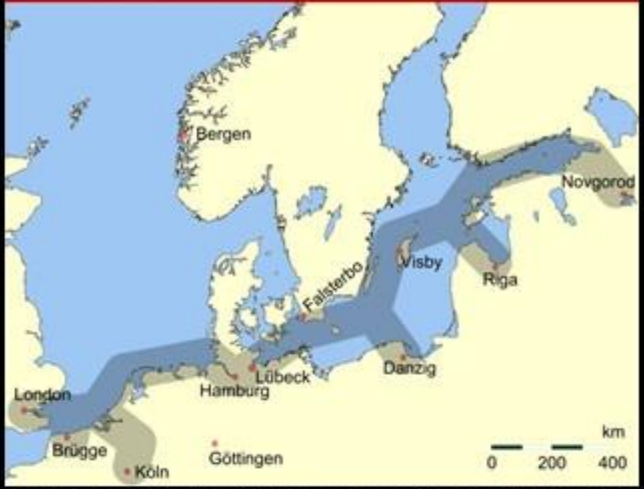
Bergen
Novgorod
Visby
Riga
Falsterbo
Danzig
Lübeck
Hamburg
London
Brügge
Köln
Göttingen
km
0
200
400

Lübeck

MALMÖ HISTORIA 1400 - 1500

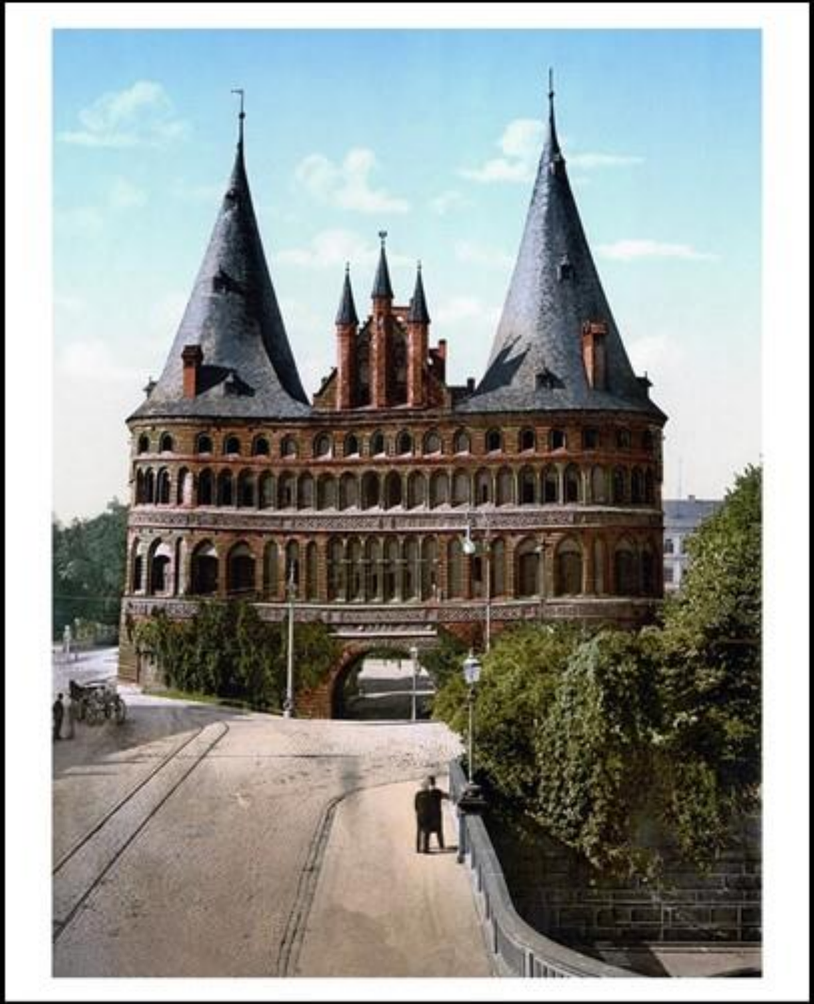

Stadsporten Holstentor uppfördes 1478 och var en av fyra portar som i fordom ledde in till Lübeck.

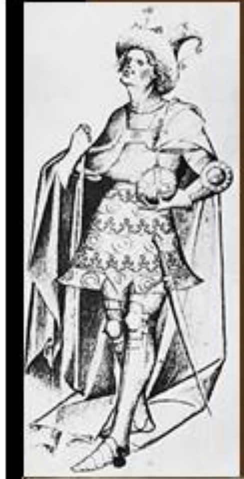

Efter att kung Erik förlorat kungatiteln 1437 blev borgen hans residens varifrån han inledde sin sjörövarverksamhet på Östersjön. Anläggningen var tillräckligt befäst för att klara en långvarig belägring av Karl Knutssons trupper, vilket också skedde 1448.

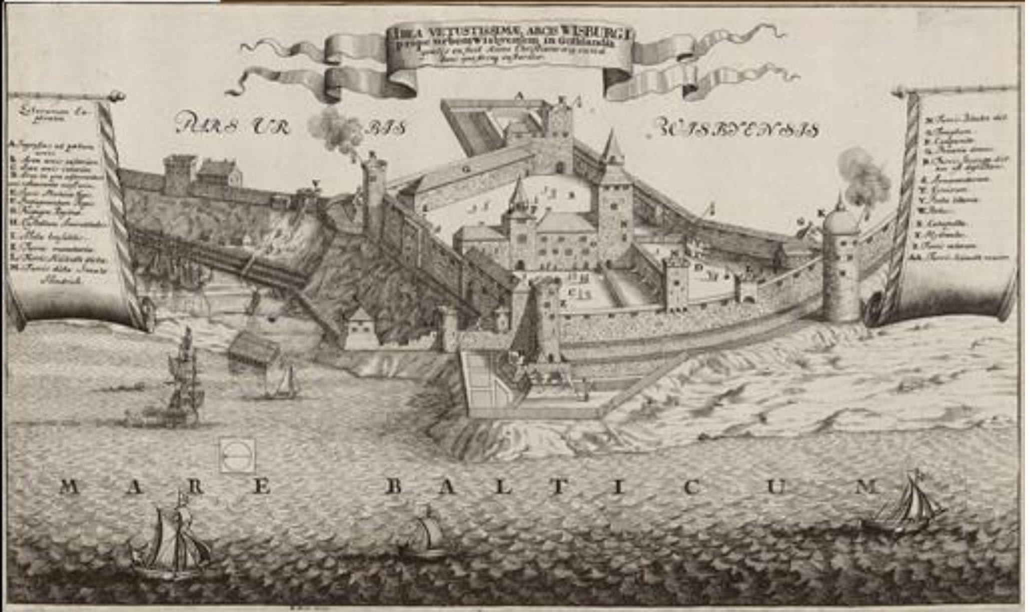
IDEA VETUSTISSIMÆ ARCIS WISBURGI
PARS URBIS WISBYENSIS
MARE BALTICUM

SAMTIDA PORTRÄTT AV KUNG KRISTOFER AV OKÄND KONSTNÄR

KRISTOFER AV BAYERN, TROLIGEN FÖDD 26 FEBRUARI 1418 I NEUMARKT IN DER OBERPFALZ, DÖD 6 JANUARI 1448 I HELSINGBORG, VAR KUNG AV DANMARK (KRISTOFER III) FRÅN 1440, KUNG AV SVERIGE FRÅN 1441 OCH KUNG AV NORGE FRÅN 1442. HAN VAR SON TILL HERTIG JOHAN AV PFALZ OCH ERIK AV POMMERNS SYSTER KATARINA AV POMMERN. I SEPTEMBER 1445 GIFTE HAN SIG PÅ KÖPENHAMNS SLOTT MED DOROTEA AV BRANDENBURG.

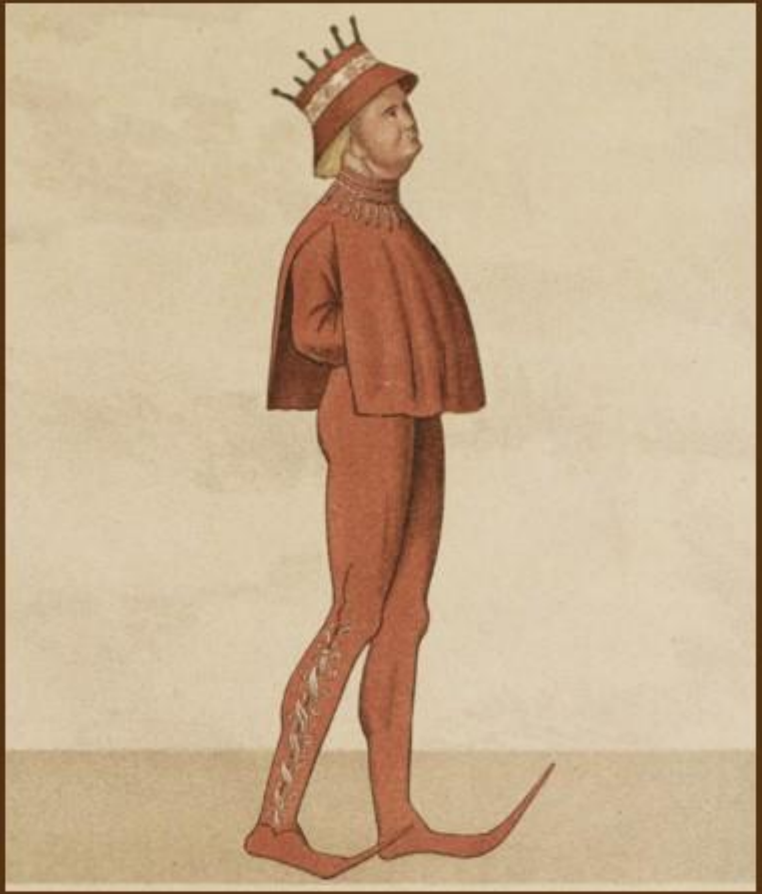

SAMTIDA PORTRÄTT AV KUNG KRISTIAN

Kristian I (danska Christian 1. eller Christiern 1.), född i februari 1426, död 21 maj 1481, var kung av Danmark från 1448, av Norge från 1450, av Sverige 1457–1464, samt hertig av Slesvig och greve av Holstein från 1460. Han var son till greve Didrik den lycklige av Oldenburg och Hedvig av Holstein; systerson till Adolf VIII av Holstein.

Kristian gifte sig 26 oktober 1450 med änkedrottning Dorotea

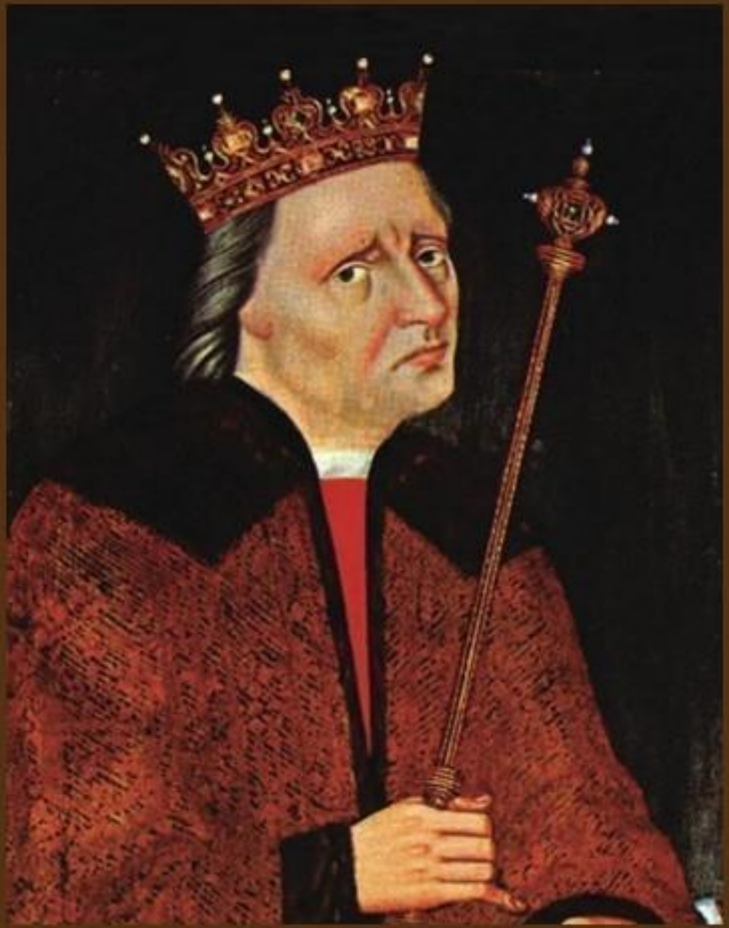

MALMÖ HISTORIA 1400 - 1500

TUNNELN är ett komplex av äldre hus vid Adelgatan i Malmö. Kryssvalvskällaren räknas som stadens äldsta bevarade byggnad. År 1349 skiftades godset efter riddaren Jens Uffesen Neb mellan hans båda svärsöner, riddaren Niels Hack och väpnaren Jens Lauridsen Panther. Den malmöitiska delen av godset bestod av en huvudgård, en ladugård och minst åtta uthyresbodar vid dåvarande torget. Av detta återstår idag resterna av fem bodar som ingår i nuvarande Tunneln. Bodarna hyrdes ut till köpmän som nyttjade dem för handel, magasin och bostäder. **DRINGENBERGSKA GÅRDEN** är en av Malmös äldsta gårdar, belägen i kvarteret Jörgen Kocks östra del utmed Norra Vallgatan - Frans Suellsgatan - Västergatan. Tomten omtalas första gången på 1430-talet.

MALMÖ HISTORIA 1400 - 1500

Hans, född Johannes[1] 2 februari 1455, död 20 februari 1513, var kung av Danmark från 1481, av Norge från 1483 och av Sverige 1497–1501, där han även är känd som Johan II. Han var son till Kristian I och Dorotea av Brandenburg, bror till Fredrik I och gift 6 september 1478 med Kristina av Sachsen (1461–1521).

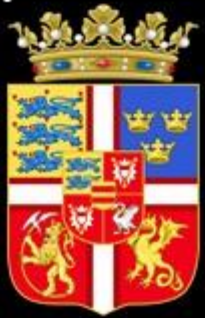

MALMÖS HISTORISKA

Årtal 900 - 1960

Malmös medeltida (till 1500-talet) stadskärna

Redan under medeltiden var Malmö Danmarks näststörsta stad efter Köpenhamn. Under sillfiske- och höstmarknadstiden var Malmö den av tyska och andra utländska köpmän mest besökta staden efter Skanör och Falsterbo.

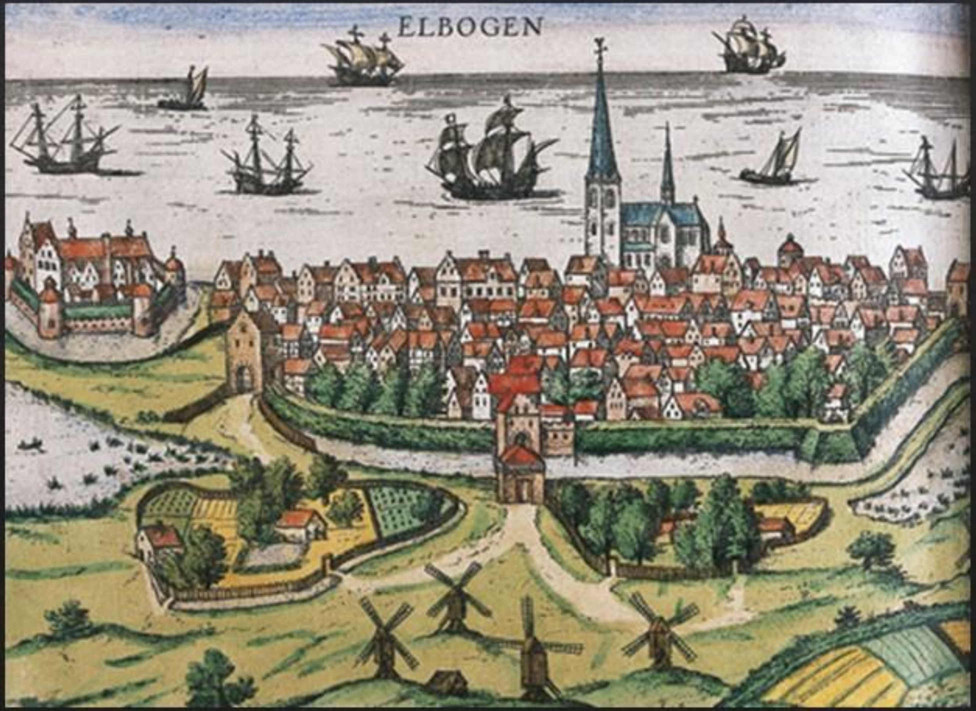

MEDELTIDEN

Staden Malmö har sannolikt kommit till genom att den danske ärkebiskopen Jacob Erlandsen i Lund grundade denna på 1250-talet som en kommunikationsort mellan kyrkans stad Köpenhamn och Lund. Staden anlades nämligen ute vid kusten norr om kyrkbyn på mark som ursprungligen tillhört Bulltofta by, vilken helt ägdes av ärkebiskopen. Enligt en källa från 1500-talet låg här innan stadens tillkomst ett litet fiskeläge vid namn "Svalperup", som senare romantiserats till "Sqvalperup". Ärkebiskopen uppförde på stranden en borg med runt försvarstorn och vattengravar, "Flynderborg".

Jacob Erlandsen ligger
begravd i Lunds Domkyrka

1301-1600

I början av 1300-talet var Malmö nästan en tysk stad eftersom så många tyska köpmän bodde här. Tyska kyrkan var avsedd för tyska invånare. Kyrkan revs 1880 till förmån för den nuvarande byggnaden, Caroli kyrka.

1310-talet

Staden Malmös äldsta kyrka, Nikolaikyrkan, revs och ersattes av "S:t Petri och Pauli kyrka"[1], den nuvarande S:t Petri kyrka. Enligt källa från 1500-talet kan årtalet 1319 eventuellt indikera invigningen av det nya högaltaret. Den nya tegelkyrkan stod dock fullt klar först runt 1380.

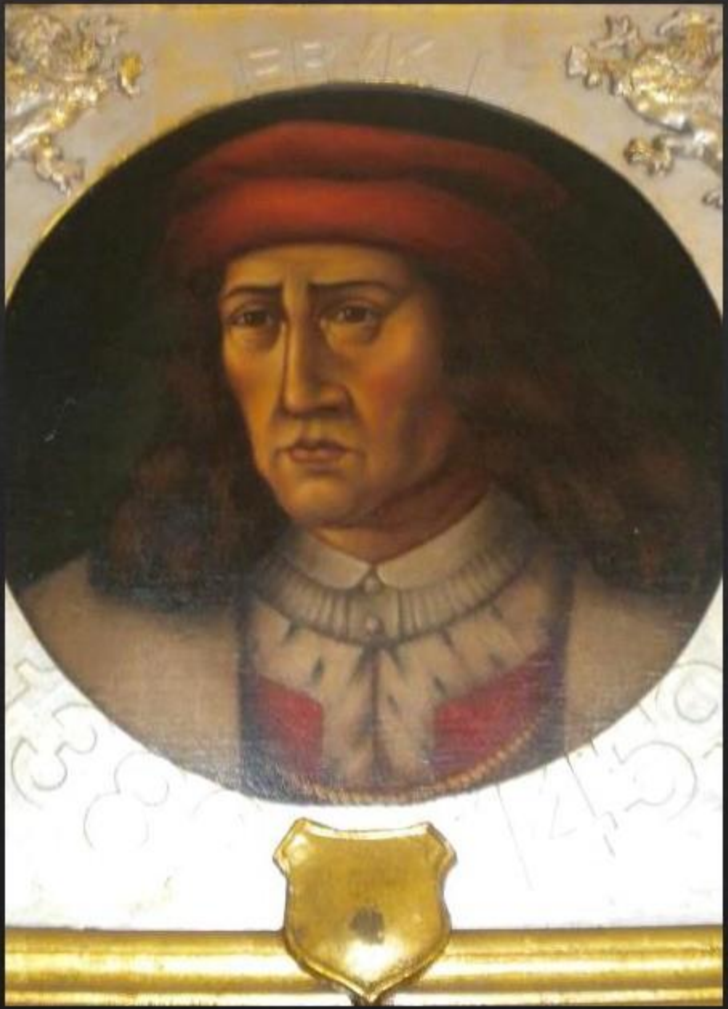

Sannolik kopia av fantasiporträtt från sent 1500-tal, föreställande kung Erik av Pommern. Notera att kungen i verkligheten ska ha varit blond.

Medeltiden

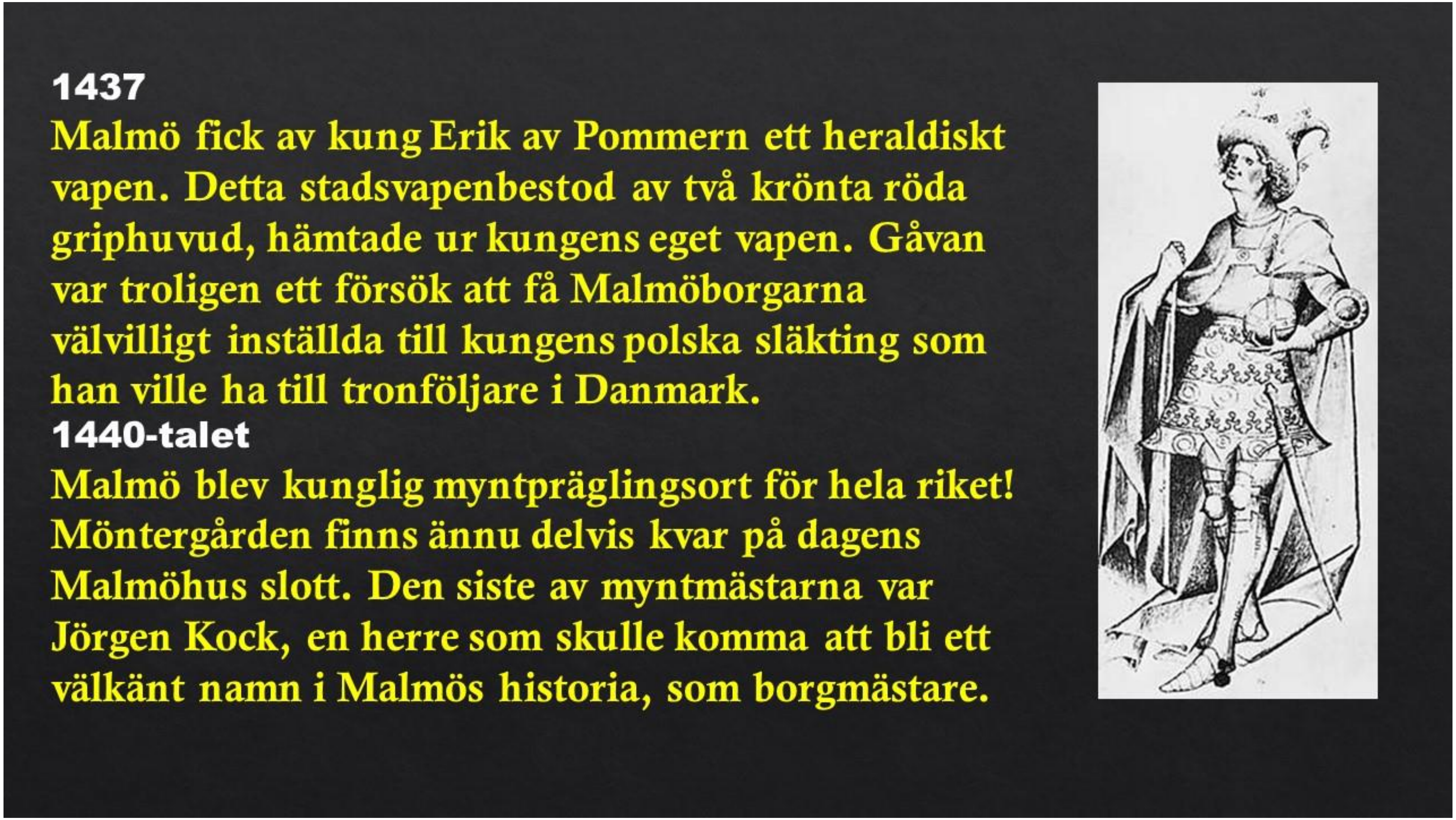

1437

Malmö fick av kung Erik av Pommern ett heraldiskt vapen. Detta stadsvapenbestod av två krönta röda griphuvud, hämtade ur kungens eget vapen. Gåvan var troligen ett försök att få Malmöborgarna välvilligt inställda till kungens polska släkting som han ville ha till tronföljare i Danmark.

1440-talet

Malmö blev kunglig myntpräglingsort för hela riket! Möntergården finns ännu delvis kvar på dagens Malmöhus slott. Den siste av myntmästarna var Jörgen Kock, en herre som skulle komma att bli ett välkänt namn i Malmös historia, som borgmästare.

MEDELTIDEN

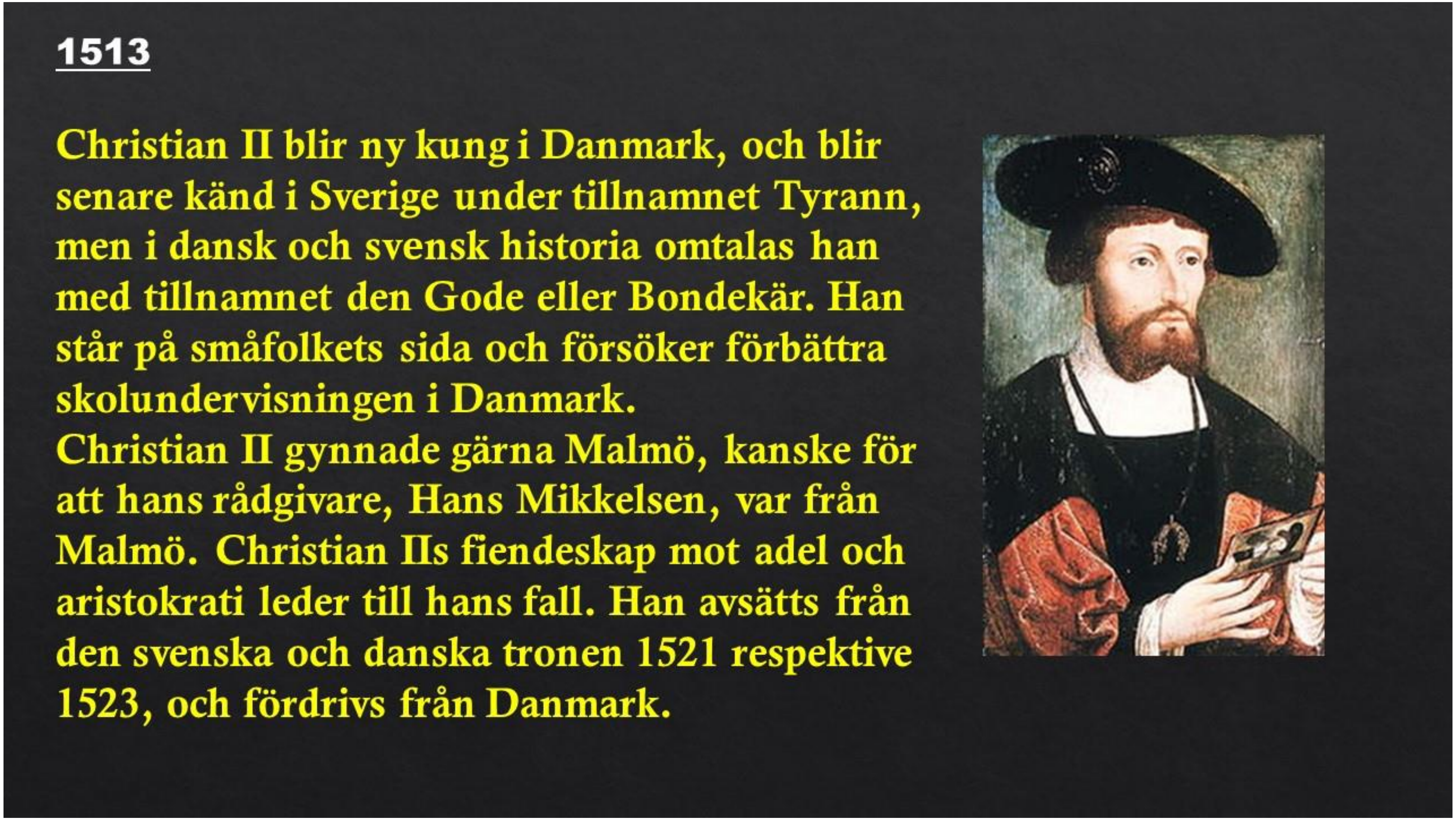

1513

Christian II blir ny kung i Danmark, och blir senare känd i Sverige under tillnamnet Tyrann, men i dansk och svensk historia omtalas han med tillnamnet den Gode eller Bondekär. Han står på småfolkets sida och försöker förbättra skolundervisningen i Danmark.

Christian II gynnade gärna Malmö, kanske för att hans rådgivare, Hans Mikkelsen, var från Malmö. Christian IIs fiendeskap mot adel och aristokrati leder till hans fall. Han avsätts från den svenska och danska tronen 1521 respektive 1523, och fördrivs från Danmark.

Medeltiden

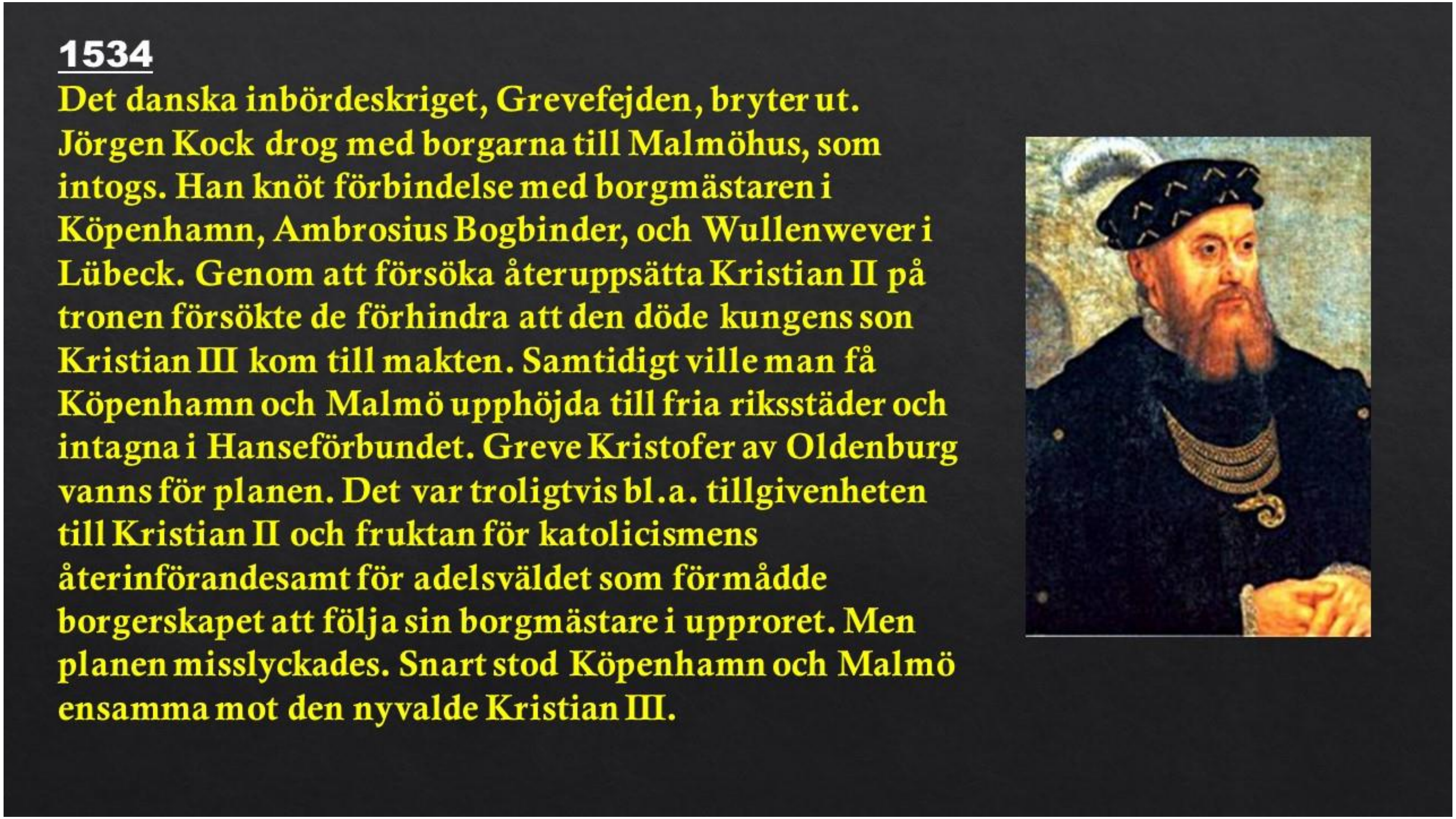

1534

Det danska inbördeskriget, Grevefejden, bryter ut. Jörgen Kock drog med borgarna till Malmöhus, som intogs. Han knöt förbindelse med borgmästaren i Köpenhamn, Ambrosius Bogbinder, och Wullenwever i Lübeck. Genom att försöka återuppsätta Kristian II på tronen försökte de förhindra att den döde kungens son Kristian III kom till makten. Samtidigt ville man få Köpenhamn och Malmö upphöjda till fria riksstäder och intagna i Hanseförbundet. Greve Kristofer av Oldenburg vanns för planen. Det var troligtvis bl.a. tillgivenheten till Kristian II och fruktan för katolicismens återinförandesamt för adelsväldet som förmådde borgerskapet att följa sin borgmästare i upproret. Men planen misslyckades. Snart stod Köpenhamn och Malmö ensamma mot den nyvalde Kristian III.

MALMÖHUS FÄSTNING

Medeltiden

Malmöhus Fästning

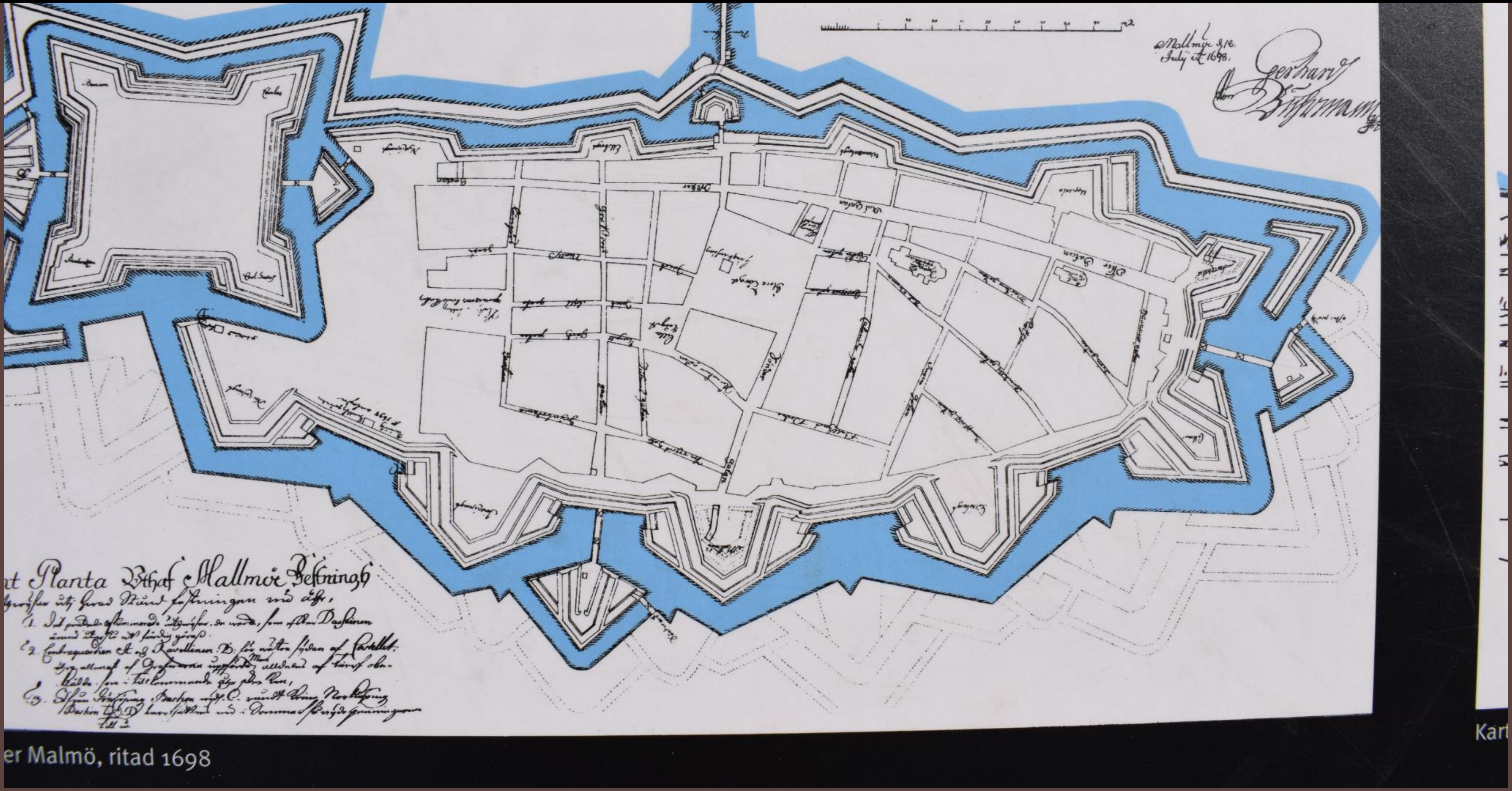
Planta Uthaf Mallmöe Festningh
Mallmöe 31 Julij A 1698

er Malmö, ritad 1698

Malmöhus Fästning

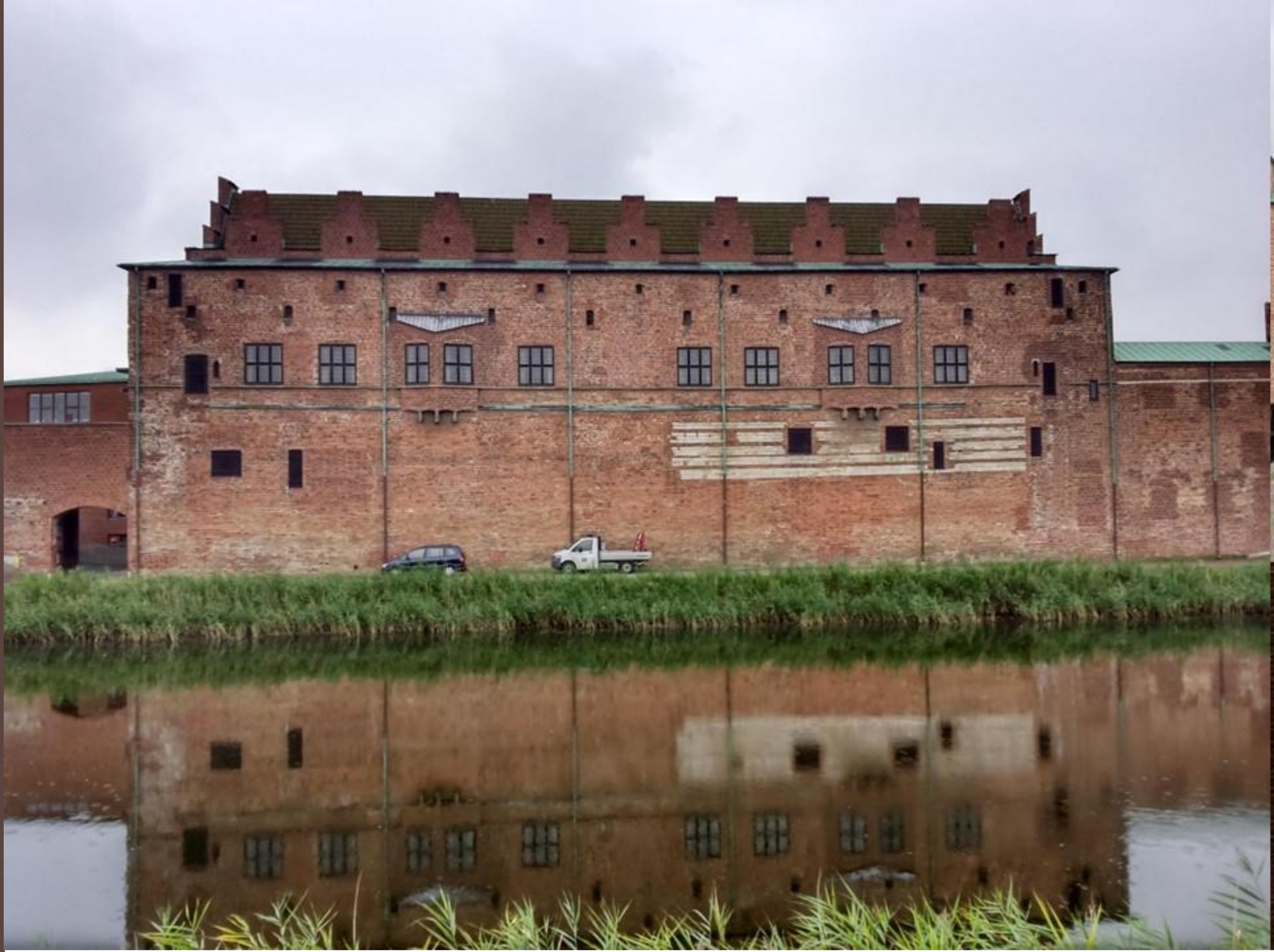

Slottets föregångare började byggas 1434 av kung Erik av Pommern. Kungen beordrade en kraftfull utbyggnad av Malmös försvar mot sjösidan. Sedan början av 1400-talet hade det pågått ett uppbyggande av en strandmur i staden. På kunglig order påskyndades nu detta arbete samtidigt som den nya borgen kom att bilda strandmurens västra försvarspunkt. Borgen, den så kallade Møntergaarden (Myntargården), var av typen kastell, det vill säga en rektangulär anläggning omgiven av höga murar med ett porttorn. Borgen har haft en förborg i öster men denna försvann redan vid anläggandet av det nuvarande slottets vallgrav på 1530-talet.

Medeltiden

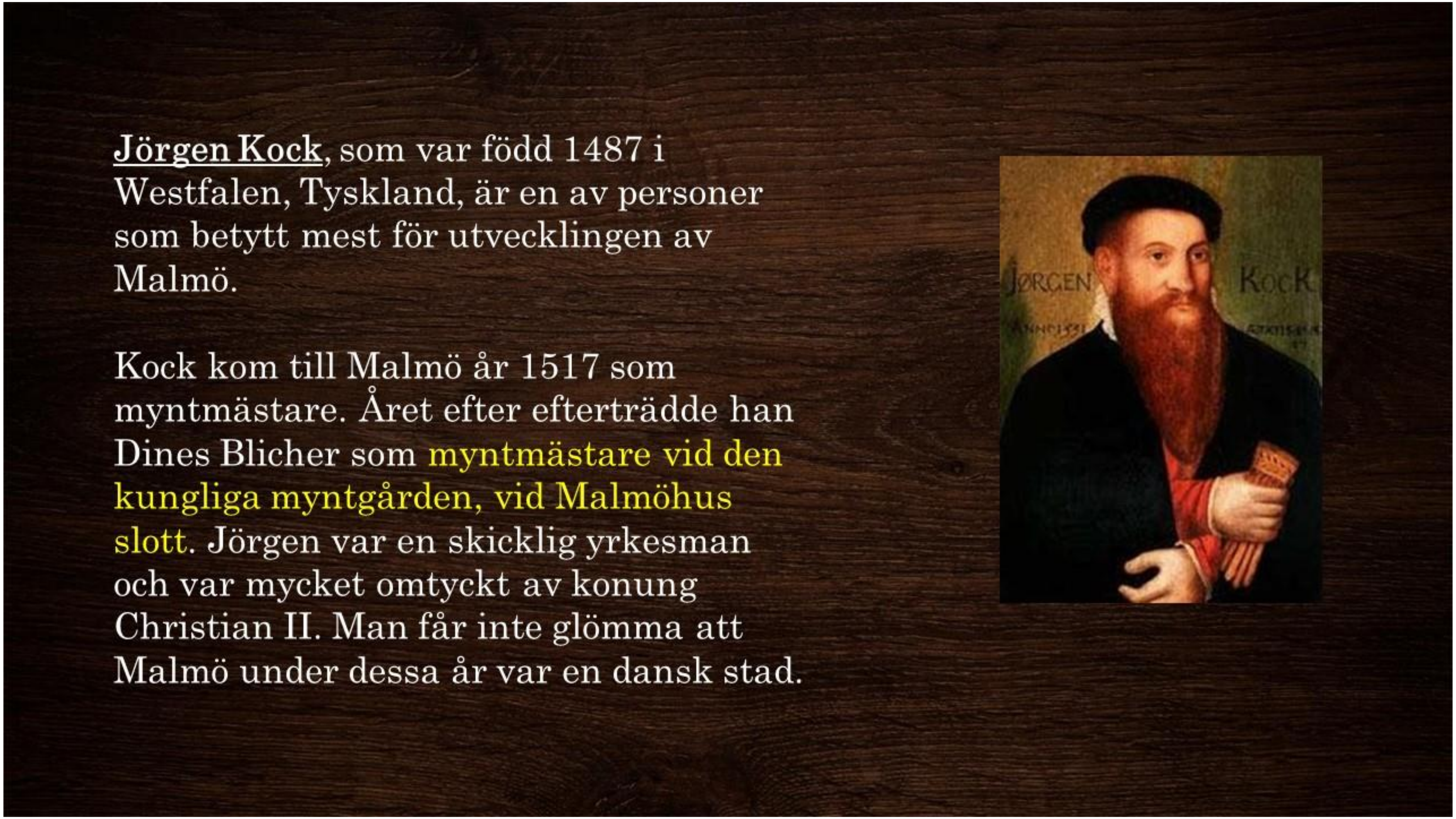

Jörgen Kock, som var född 1487 i Westfalen, Tyskland, är en av personer som betytt mest för utvecklingen av Malmö.

Kock kom till Malmö år 1517 som myntmästare. Året efter efterträdde han Dines Blicher som myntmästare vid den kungliga myntgården, vid Malmöhus slott. Jörgen var en skicklig yrkesman och var mycket omtyckt av konung Christian II. Man får inte glömma att Malmö under dessa år var en dansk stad.

Medeltiden

Malmöhus eller Malmöhus slott är ett slott med medeltida anor beläget på Slottsholmen i Malmö. Det uppfördes mellan 1526 och 1539 och är därmed Nordens äldsta bevarade renässansslott. Slottet Malmöhus är en del av Malmö museer. Det ägs av svenska staten och förvaltas av Statens fastighetsverk. Här finns också Malmö konstmuseum. Nära slottet finns även Kommendanthuset och Slottsmöllan.

Medeltiden

Gotske Sandö
Faro
Slythamn
Oestergarn
Wisby
Westergard
Gottlandia
Sanuijk
Carlsö
Noruijk
Hoborg

G
O
T
L
A
N
D
S

MEDELTIDEN

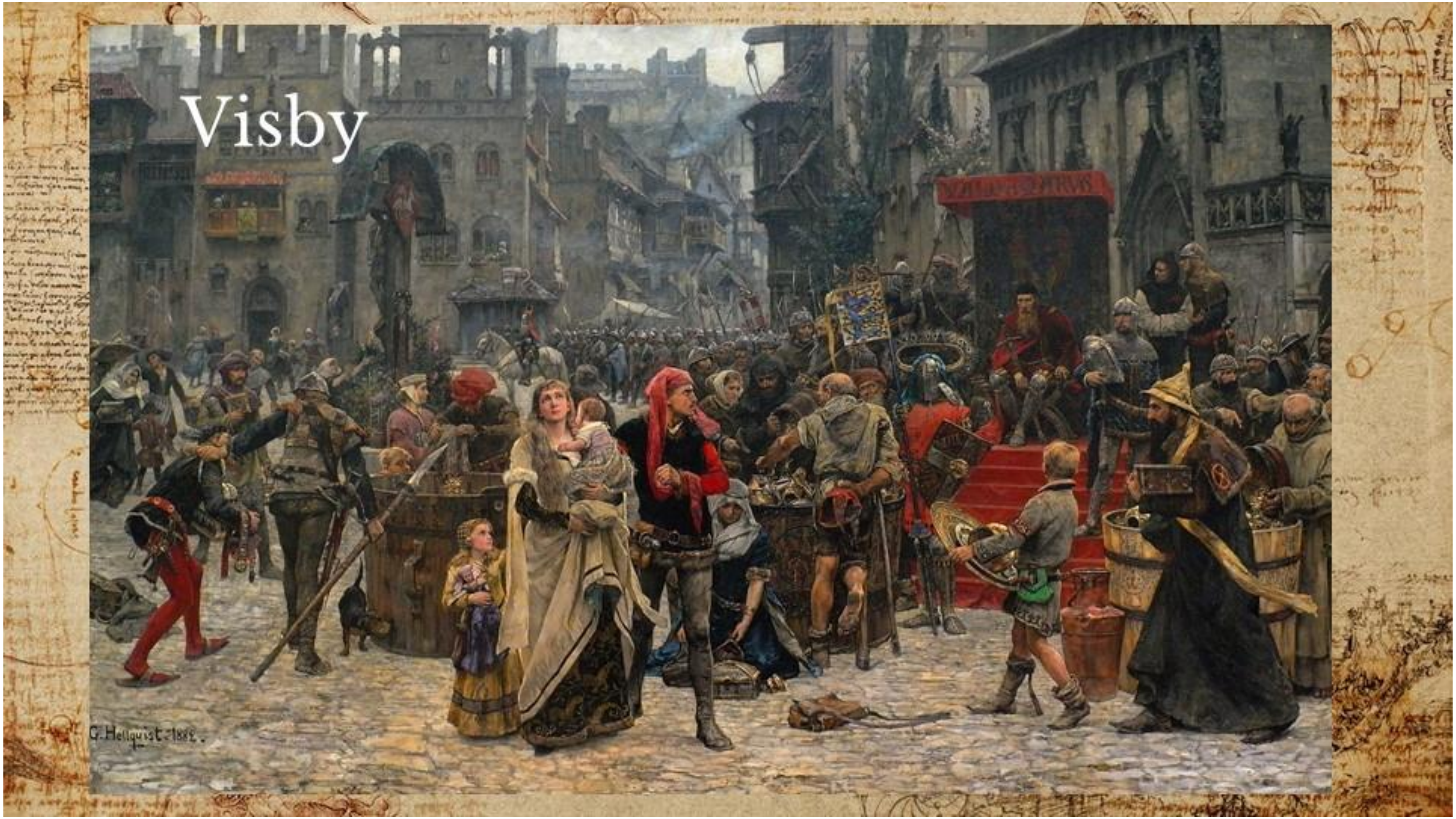
Visby
G. Hellquist 1882

Gotlands historia har formats av öns läge mitt i egentliga Östersjön. Under vikingatiden blev ön mycket rik på handel. Ön var ursprungligen en oberoende nation, förbunden med Sverige, men övertogs av Danmark 1361 och kom inte i svensk ägo förrän freden i Brömsebro 1645.

Förhistorisk tid

Inlandsisen försvann i den här delen av Östersjön för ca 10 000 år sen. Vid denna tid låg Gotland ännu under havets yta, och först senare steg de första delarna av ön upp över havsytan. Under stenåldern låg havsytan betydligt högre än idag och Gotland bestod av ett antal öar med öppna hedlandskap och skogar med tall och lövträd. Under stenåldern var Gotland befolkat av säljägare och fiskare. En boplats har varit grottan Stora Förvar på Stora Karlsö där 9200 år gamla lämningar har hittats, en annan Ajvideboplatsen på Ekstakusten innanför Karlsöarna. Stora Bjersmannen, vars skelett förvaras på Fornsalen i Visby, tros vara mellan 9000 och 7000 år gammal. Gotland har 42 000 kända fornlämningar, bland annat talrika lämningar från brons- och järnåldern liksom från folkvandringstid. Från 700-talet finns på Gotland ett stort antal unika bildstenar, som ofta visar seglande båtar med svärds- och sköldförsedda besättningar. På dessa framträder den dåtida världsbilden i en bildrikedom som fått forskningen att kalla dem "forntida seriemagasin". Ett exempel är Hunningestenarna. Gotlands runstenar är, liksom Östergötlands, Blekinges, Skånes, Hallands, Bohusläns och Västergötlands runstenar, äldre än Mälardalens runstenar.

Medeltiden

Att kraften hos gutarna ej var bruten, visar sig också bland annat därav, att norra tredingens allmoge under en hövding från gården Angelbos i slaget vid Röcklinge backe i Lärbro socken 1313 nära Slite slog kung Birger Magnusson, som med härsmakt sökt tvinga gutarna att gå in på en skatteförhöjning. I intressekampen med staden beträffande bådas livsnerv, handeln, drog emellertid Gotland städse det kortare strået, och slutligen 1399 sökte Visby utverka formligt förbud för all handel ute på landet. Även efter underkastelsen under Magnus Ladulås fortfor Gotland att ha sin egen lag, trots att Magnus Erikssons allmänna landslag utfärdats, och Gotland hade ej representanter vid svenska konungaval eller riksmöten. Detta tyder på att Gotland inte betraktades som svenskt utan snarare sågs som ett lydland.

Birger

Magnusson

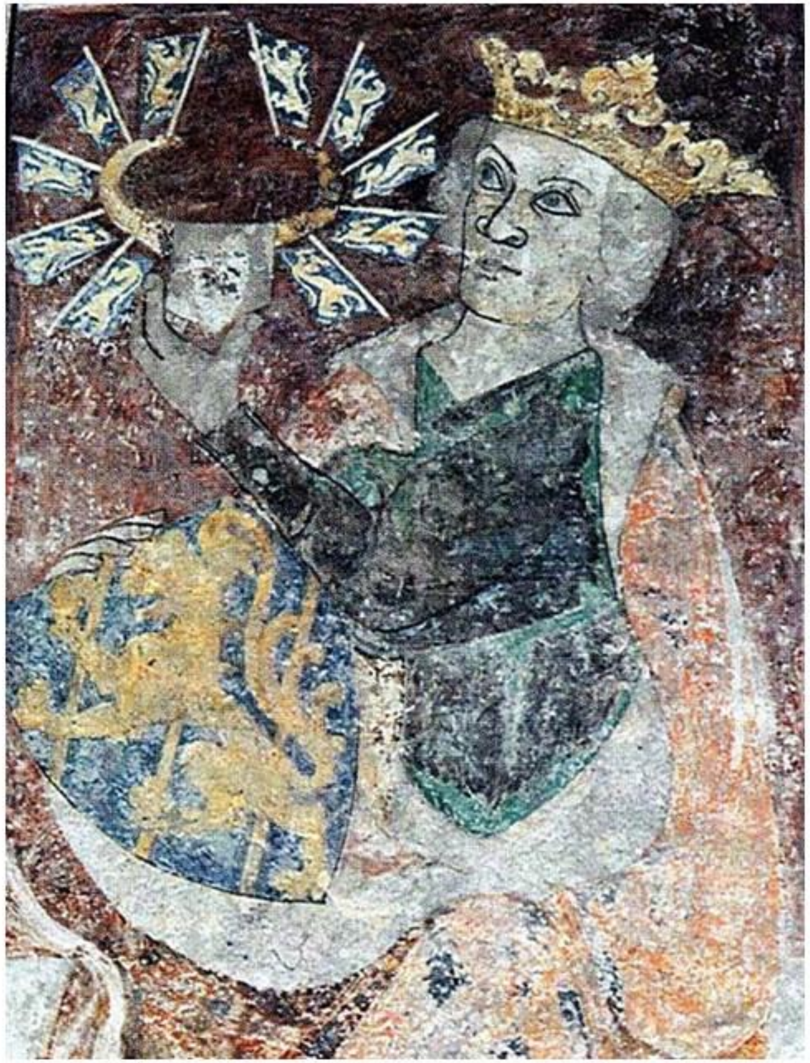

MEDELTIDEN

DANSKAR OCH TYSKAR INVADERAR

Danske kungen Valdemar Atterdag landsteg 1361 på Gotland och slog, under framtågandet mot Visby, gutarna vid två eller tre sammanstötningar, bland annat slaget vid Mästerby 25-26 juli. Den 27 juli utkämpades en oerhört blodig strid strax utanför Visby murar på det område som senare kom att kallas Korsbetningen. Staden öppnade först därefter sina portar och blev hårt brandskattad. Kungen skall även ha dragit landet runt för att utpressa brandskatt. Det har sagts att Gotlands och stadens välmakt för alltid bröts genom Valdemars rövartåg, men detta är långtifrån överensstämmande med verkligheten. Handeln var fortfarande vidsträckt, kyrkorna ägde fortfarande uppsättningar av dyrbara inventarier och Visby kunde bevilja lån. Orsakerna till Gotlands och Visbys avblomstring under medeltidens senaste skede låg djupare: de var förändrade politiska förhållanden i Europa samt framför allt på förändrad läggning av handelsvägarna. I slutet av medeltiden blev ön till slut tillhåll för sjörövare i vidsträckt skala. Vitaliebröderna, vilka stödde Albrekt av Mecklenburg i striderna med Drottning Margareta och 1394 intog Visby, var först ut. För en tid inträdde en bättre sakernas ordning, då Tyska ordens högmästare, Konrad von Jungingen, 1398 sände en ansenlig styrka till ön, som fördrev vitaliebröderna och ockuperade ön. Drottning Margareta sökte, ehuru förgäves, med vapenmakt rycka ön ur ordens våld och nödgades 1408 lösa till sig Gotland mot 9,000 rosenobler ("Gotlands lösen"), en summa till vilken varje hushåll i de svenska landskapen lämnat bidrag.

Medeltiden

Avtal mellan Tyska orden och Gotland 1399
För en tid inträdde en bättre sakernas ordning, då Tyska ordens högmästare, Konrad von Jungingen, 1398 sände en ansenlig styrka till ön, som fördrev vitaliebröderna och ockuperade ön.

I slutet av medeltiden blev ön till slut tillhåll för sjörövare i vidsträckt skala. Vitaliebröderna, vilka stödde Albrekt av Mecklenburg i striderna med Drottning Margareta och 1394 intog Visby, var först ut. Gotland lades ändå under danska kronan. Erik av Pommern anlade 1411 i sydvästra hörnet av Visby en väldig fästning, Visborgs slott, som behärskade hamn och stad och i långa tider var en skräck för stad, land och sjöfarten på Östersjön. Erik, som bosatte sig på Visborg 1437 efter att ha avsatts som kung i de tre unionsländerna, idkade där sjöröveri i 12 år. En av Karl Knutsson (Bonde) utsänd expedition (1448-49), som visserligen stormade Visby, men ej kunde intaga borgen, blev utan resultat. Åren 1449-87 residerade bröderna Olof och Ivar Axelsson (Tott) som danska länsherrar, sysselsatta även de med ett vinstgivande mot svenska och lybska handelsflottorna riktat sjöröveri.

MEDELTIDEN

Visby
DONNERSKA HUSET
crêperie & logi

Herrevads kloster

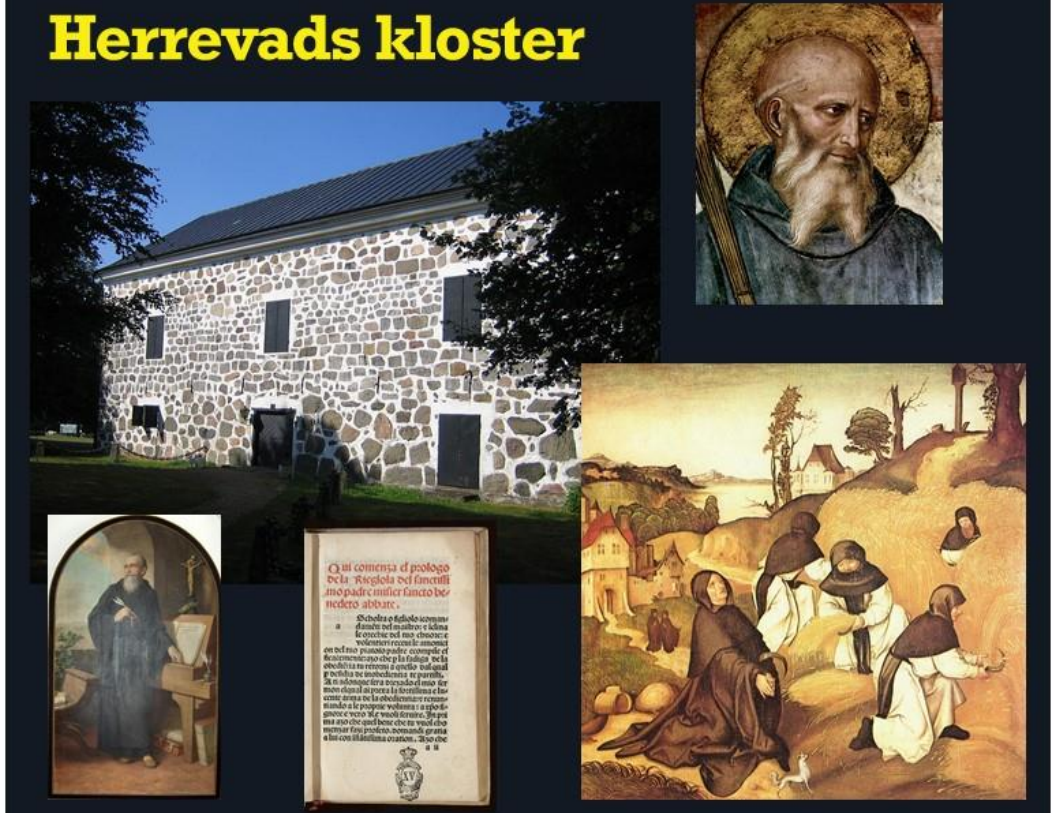

Herrevads kloster var ett cistercienserkloster som grundades 1144 och var verksamt till 1565. Av de medeltida klosterbyggnaderna återstår endast ett rudiment som i dag är inrett till kapell. Intill kapellet ligger slottet Herrevadskloster och som inrymmer hotell och restaurang. Detta slott uppfördes i huvudsak 1745. Båda är belägna norr om Ljungbyhed i Riseberga socken i Klippans kommun i Skåne. Herrevadskloster grundades 1144 vid Herivad över Rönneå av munkar tillhörande cisterciensorden från Cîteaux, som dotterkloster till Cîteaux. Troligen skedde det på initiativ av ärkebiskop Eskil i Lund.

Herrevads kloster

År 1144 anlände abbot Robert, elva konverser och nio lekmän från cistercienklostret i Citeaux till Herrevad, där ärkebiskop Eskil upplåtit mark till dem för att bygga upp ett cistercienserkloster på då dansk mark. I 400 år tronade klostret på heden och blev ett maktcentrum i regionen. Klostermedlemmarna som vigt sitt liv åt att hedra och tjäna Gud blev därmed ett inslag i bygden som satt spår långt in i vår tid. Hantverk som klosterorden tog med sig och sedermera utvecklade blev också en del av bygdens. En bygd som med sin placering gav mycket tillbaka till dem som brukade den, det var perfekta förhållanden att driva ett självhushållande kloster i. Syftet med uppsatsen är att klargöra vilken denna klosterorden var för att på så vis kunna väcka ett nytt intresse för något som fallit i glömska inte bara på lokal nivå utan också som en del av Skånes historia. Fortsatt är intentionen med uppsatsen att peka på det som levt kvar i bygden och därmed blivit en del av dagens samhälle som vi kan tacka dessa medeltida munkar för

Herrevadskloster (slottet).

Herrevads kloster

Mest betydelsefull för etablerandet av klostret i Herrevad kom ärkebiskop Eskil att bli. Utan hans del i historien hade ett cistercienserkloster ej blivit verklighet på den då danska landsbygden. Eskil var född i den förnäma jylländska Thrugotsläkten och var brorson till ärkebiskop Asser av Lund. En exakt tid för hans födelse är svår att hitta men förmodligen föddes han år 1100 och dog år 1181 eller 1182. Under sin uppväxt tillbringade han många år utomlands, först för studier och senare i landsflykt. Studietiden företogs i Hildesheim och det var där han enligt legenden insjuknade och döende tog emot sista smörjelsen. I sitt sjukliga töcken drömde han att jungfru Maria talade till honom. Hon bad honom att om han blev frisk skulle han skänka henne fem skäppor säd . Det otroliga hände ochEskil blev frisk, han fick hjälp att tyda drömmen som fäst sig i hans sinne och den tyddes som att de fem skäpporna säd egentligen syftade på fem olika klosterordnar som han skulle grunda till jungfru Marias ära. Klosterväsendet blev därmed väldigt viktigt för Eskil. Han återvände till Norden och blev år 1133 domprost i Lund och innehade den posten till år 1134 då han utsågs till biskop i Roskilde och behöll titeln till år 1137. År 1138 övertog han posten som ärkebiskop i Lund efter sin farbror Asser och behöll denna tills år 1177.

Slottet - Herrevad

När klostret drogs in 1565 gavs klosteregendomen i förläning åt Sten Bille till Wanås och därefter till olika danska adelsmän. Då Skåne 1658 införlivades med Sverige, blev Herrevadskloster kronogods och förlänades till **Corfitz Ulfeldt**. Sedan han 1660 lämnat landet, överläts gården till fältmarskalken Hans **Christoff Königsmarck**. Dennes son, fältmarskalken Otto Wilhelm Königsmarck, bytte 1682 Herrevadskloster mot Börringekloster. Herrevadskloster tilldelades 1691 översten vid Norra skånska kavalleriregementet, men förvandlades 1727 till överstelöjtnantsboställe. Herrevadskloster blev 1786 boställe för generalintendenten vid fältkommissariatet. Nuvarande huvudbyggnad, uppfördes 1745 och flyglarna i empirstil kom till 1816–1819.

Corfitz Ulfeldt

Hans Christoph von Königsmarck

Herrevadskloster användes fram till början av 1900-talet av Skånska husarregementet; under perioden 1858–1898 inkvarterades här exercisskvadroner.

Medeltiden

Albrekt av Mecklenburg (även känd som Albrekt III av Mecklenburg), född 1338/1340, död 31 mars eller 1 april 1412 i Doberan i Mecklenburg, var 1364–1389 kung av Sverige och 1379–1412 hertig av Mecklenburg. Albrekt var son till hertig Albrekt den store av Mecklenburg och den svenska prinsessan Eufemia Eriksdotter. Albrekt var kung av Sverige 1363/1364 till 1389 då han avsattes (han abdikerade formellt först 1405). Han var även hertig av Mecklenburg som medregent från 1379 då fadern dog och som regent från 1384 efter brodern Henriks död. Först 1395, då Albrekt frigivits ur drottning Margaretas fångenskap, kunde han personligen återvända till Mecklenburg och ta upp styret där. Som herre av Mecklenburg är hans korrekta benämning furst Albrekt III av Mecklenburg och hertig Albrekt II av Mecklenburg och Schwerin.
Med Albrekt infördes obotrithövdingen Niklots furstehus (även kallat Mecklenburgska ätten) i den svenska regentlängden.

Albrekt var andre sonen till hertig Albrekt den store av Mecklenburg och den svenske kungen Magnus Erikssons syster Eufemia. Albrekt stod så att säga i tur som arvtagare av Sveriges krona om kung Magnus och hans son Håkan Magnusson skulle dö. Dessutom kan hertigarna av Mecklenburg enligt vissa källor, med vaga grunder, ha härstammat från Sverkerska ätten via Kristina av Mecklenburg, som i så fall skulle varit dotter till Sverker den yngre. Bakgrunden till upproret mot Magnus Eriksson är en snårig historia. I korthet kan nämnas att Magnus son Håkan Magnusson, kung av Norge, helt sonika lät fängsla sin far beroende på att Magnus inte ville acceptera fredsfördraget vid Greifswald 1361, då Magnus menade att de svenska sändebuden överskridit sina befogenheter. I februari 1362 blev Håkan formellt vald till svensk kung vid Mora sten men kort därefter förlikades far och son och de samregerade Sverige, där Håkan fick sin del av Sverige (området för Skara stift).

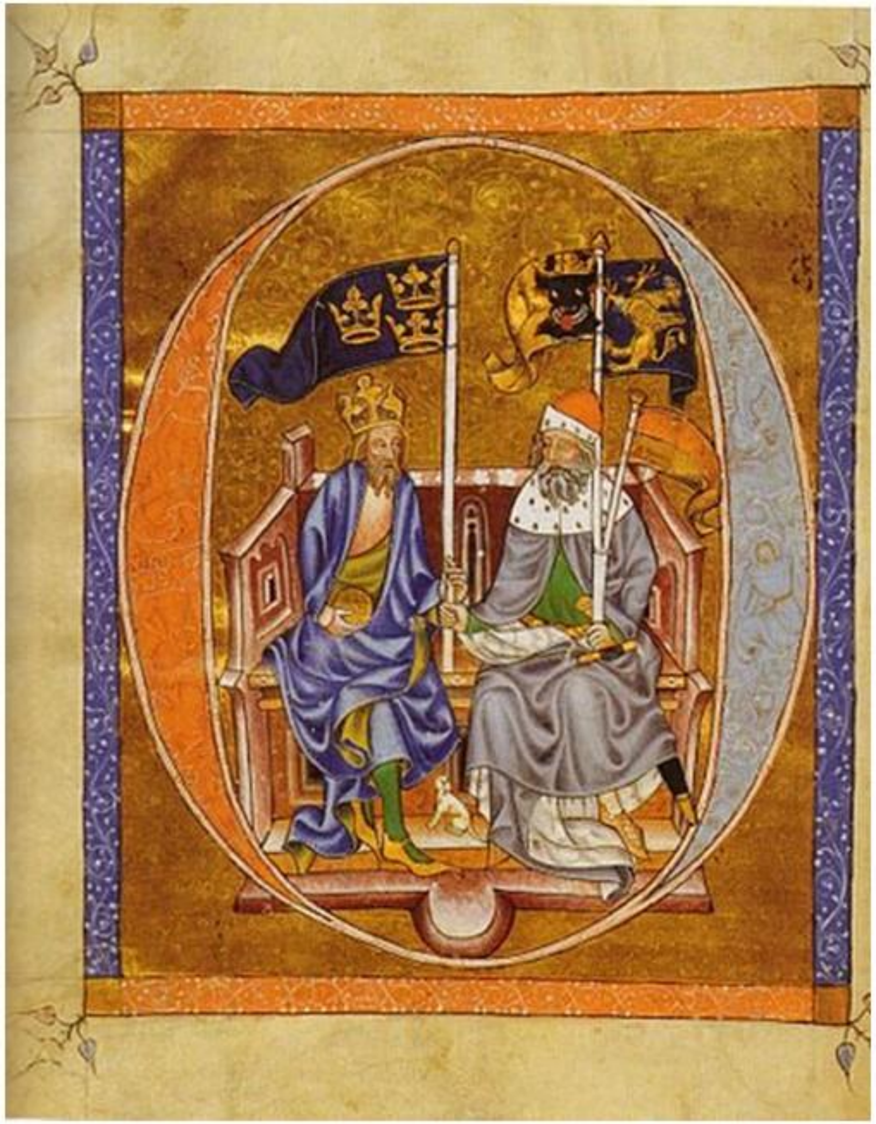

KANSKE RIKAST NÅGONSIN I SVERIGE
BO JONSSON (GRIP)

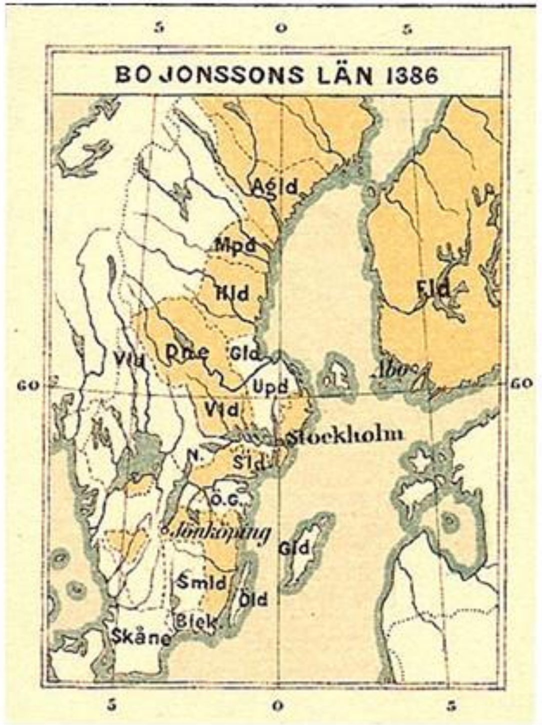
BO JONSSONS LÄN 1386
5
0
5
Ågld
Mpd
Hld
Fld
Vld
Dne
Gld
Upd
Åbo
60
60
Vld
Stockholm
N.
Sld
Ö.G.
Jönköping
Gld
Smld
Öld
Blek
Skåne

Han ägde stora delar av Sverige

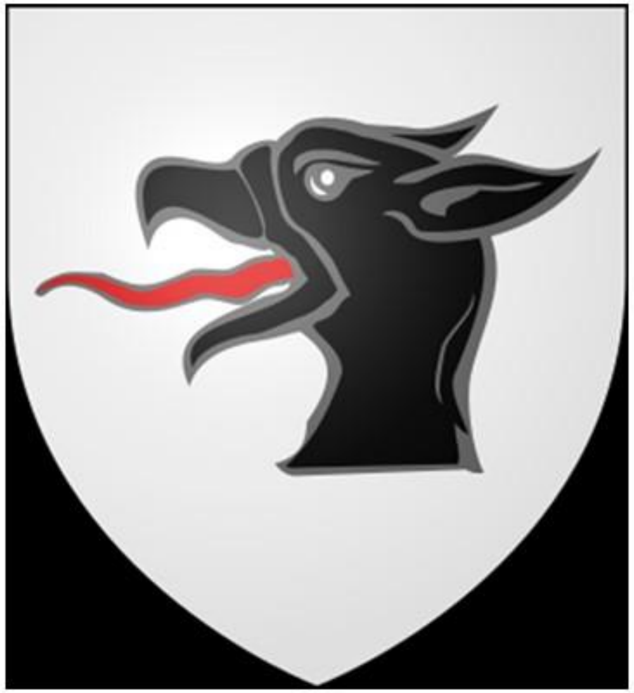

MEDELTIDEN

Bo Jonsson (Grip), född senast i början av 1335, död 20 augusti 1386, var en svensk väpnare, riksråd, drots och därmed under sin levnad en av de mäktigaste i Sverige näst kungen, Magnus Eriksson och senare kung Albrekt av Mecklenburg. Hans föräldrar var Jon Tomasson (Grip) och Ingeborg Bosdotter (Natt och Dag). Han har gett namn åt Gripsholms slott.

Bo Jonsson föddes senast i början av 1335 (hans far var död 24 maj 1334). Han tillhörde den äldre grenen av ätten Grip. Bo nämns första gången i samtida källor 1354 då han redan var myndig. Han utsågs till riksråd senast 1359, fogde i Stockholm 1364, lagman i Östergötlands lagsaga 1366, kung Albrekt av Mecklenburg högste ämbetsman (officialis generalis) 1369, drots 1371, hövitsman i Finland 1371 och lagman där 1380, häradshövding i Tjust från 1381 till sin död. Han innehade också flera andra häradshövdingeposter under sin karriär, bland annat i Dalarna. Bo Jonsson begravdes i Vadstena klosterkyrka 25 augusti 1386.

Bo Jonsson var den störste icke kungliga jordinnehavaren någonsin i Sverige. Hans godsmassa, till största delen bestående av pantlän, omfattade över 1/3 av Sverige och hela Finland. Bo Jonsson som kom från en rik adelssläkt, lånade ut stora summor pengar till kung Magnus Eriksson och när kungen inte kunde betala tillbaka löste han dem istället med jordegendomar. Bo Jonsson blev med tiden starkt kritisk mot hur Magnus Erikssons styrde landet. Han gillade inte de allt högre skatterna och adelns minskade inflytande. Detta ledde till att han till slut tog initiativet till upproret mot Magnus Eriksson. Han åkte själv ned till Mecklenburg för att kalla in Albrekt till Sverige som ny kung.

Medeltiden

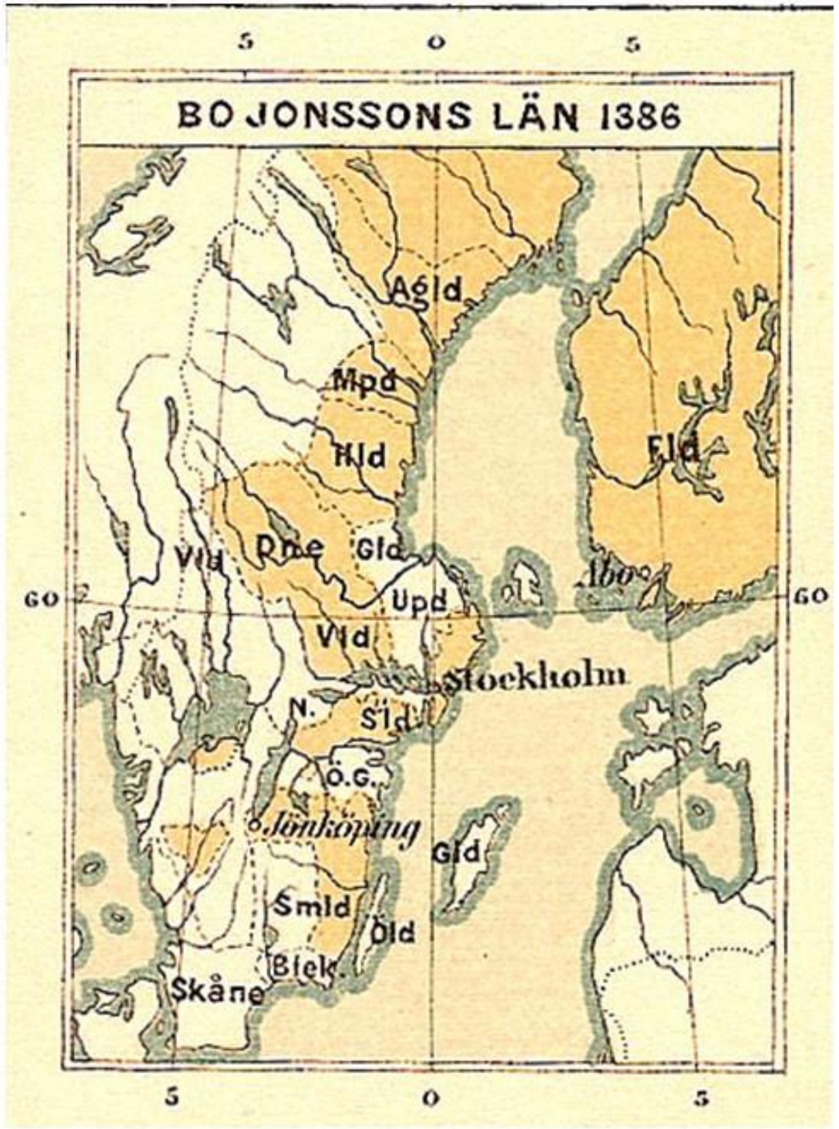
BO JONSSONS LÄN 1386
5
0
5
Ågld
Mpd
Hld
Eld
Dne
Gld
Vld
Åbo
60
Upd
60
Vld
Stockholm
N.
Sld
Ö.G.
Jönköping
Gld
Smld
Öld
Blek.
Skåne
5
0
5

Bo Jonsson förvärvade under året 1381 en rad gods och gårdar runt om i Sverige inom en snäv tidsperiod vilket finns belagt i olika köpehandlingar. 1381 köpte han en del av Herrborums gods i Östergötland. Kopplingen till Herrborums gods kom via Birger Ulfsson, son till Heliga Birgitta, och Ingegärd (vars mormor var Heliga Birgitta). Ingegärd skänkte en del av Herrborum till Vadstena Kloster år 1374, samma år som Heliga Birgittas kvarlevor fördes till klostret. Strax efter, inleddes en rad snabba förvärv där exempelvis samtliga lantgårdar på Lidingö, som förvärvades under tidsperioden 1376–1381 och som sammantaget antas ha omfattat i stort sett hela Lidingölandet även inbegripet öarna Stora och Lilla Höggarn och Fjäderholmarna samt den största gården "Wiby" som man antar motsvarade nuvarande Bo Gård i stadsdelen Bo vid Kyrkviken. Under 1380-talet förvärvade han också Vinäsättens Vinäs, vilket senare kom att bli friherreskap för hans ättlingar av den yngre grenen Grip till Vinäs.

Medeltiden

Grip är ett namn som burits av eller i eftertid använts för flera svenska frälseätter. Denna äldre grenen av denna ätt är känd sedan 1296 och var på 1300-talet Sveriges rikaste och mäktigaste adelsätt. Namnet Grip användes aldrig av den äldre grenen.

Tomas Jonsson, riddare, nämnd 1296-1299, stamfar för den äldre grenen

Jon Tomasson (Grip) (1200-talet–efter 1331), jordägare

Bo Jonsson (Grip) (1335–1386), väpnare, riksråd och drots
Knut Bosson (Grip) (död 1406), riddare och jorddrott
Bo Knutsson

Katarina Knutsdotter (Grip), gift med Nils Erengisesson av Hammerstaätten, föräldrar till Bo Nilsson (Grip), den yngre grenens stamfar

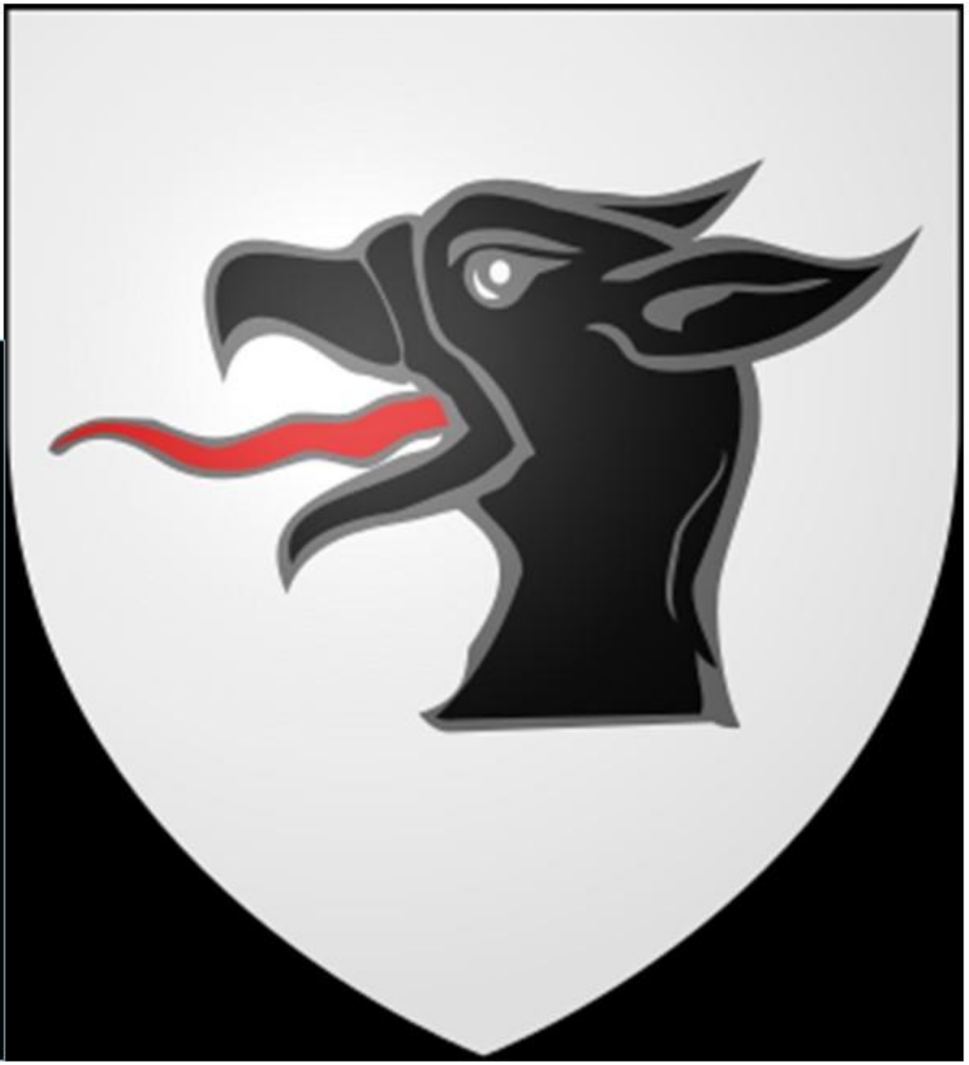

Gamla stan

Medeltid

Byggnader som revs

Slaget vid Brunkeberg
Hantverkare
1700 tals
sopor

Anders Dernback egna foto 2018/ bildspel 2021

MEDELTIDEN

Tidigare byggnader i Gamla stan

Följ med på en tur

Tidigare byggnader i Gamla stan

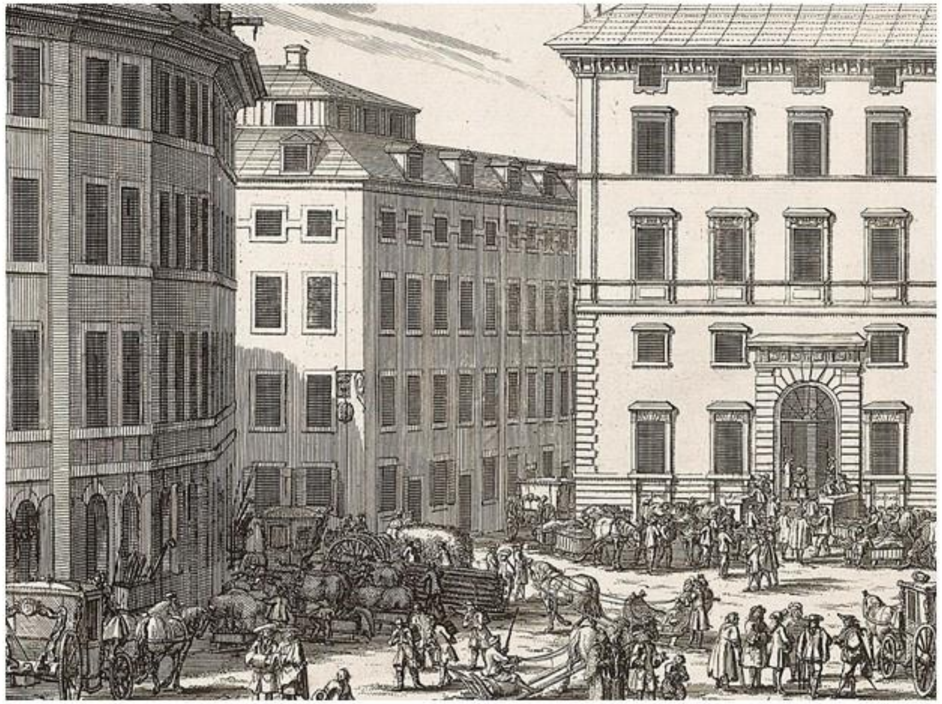

Alardiska huset till vänster om Södra Bankohuset enligt Erik Dahlbergh 1691. Alardiska huset var en byggnad vid Österlånggatan / Järntorget i nuvarande kvarteret Proserpina i Gamla stan i Stockholm. Huset började uppföras på 1580-talet och revs 1772. På platsen byggdes Norra Bankohuset. Alardiska huset har sitt namn efter handelsmannen Joakim Gottfrid Alardi. Han levde mellan 1710 och 1783 och var gift med Margareta Burguer von Ritterstein.[1] Tillsammans med sin bror Anders förvärvade han år 1745 ett ståtligt stenhus som sedermera skulle bära deras efternamn.

Hantverkare i Gamla stan Medeltid

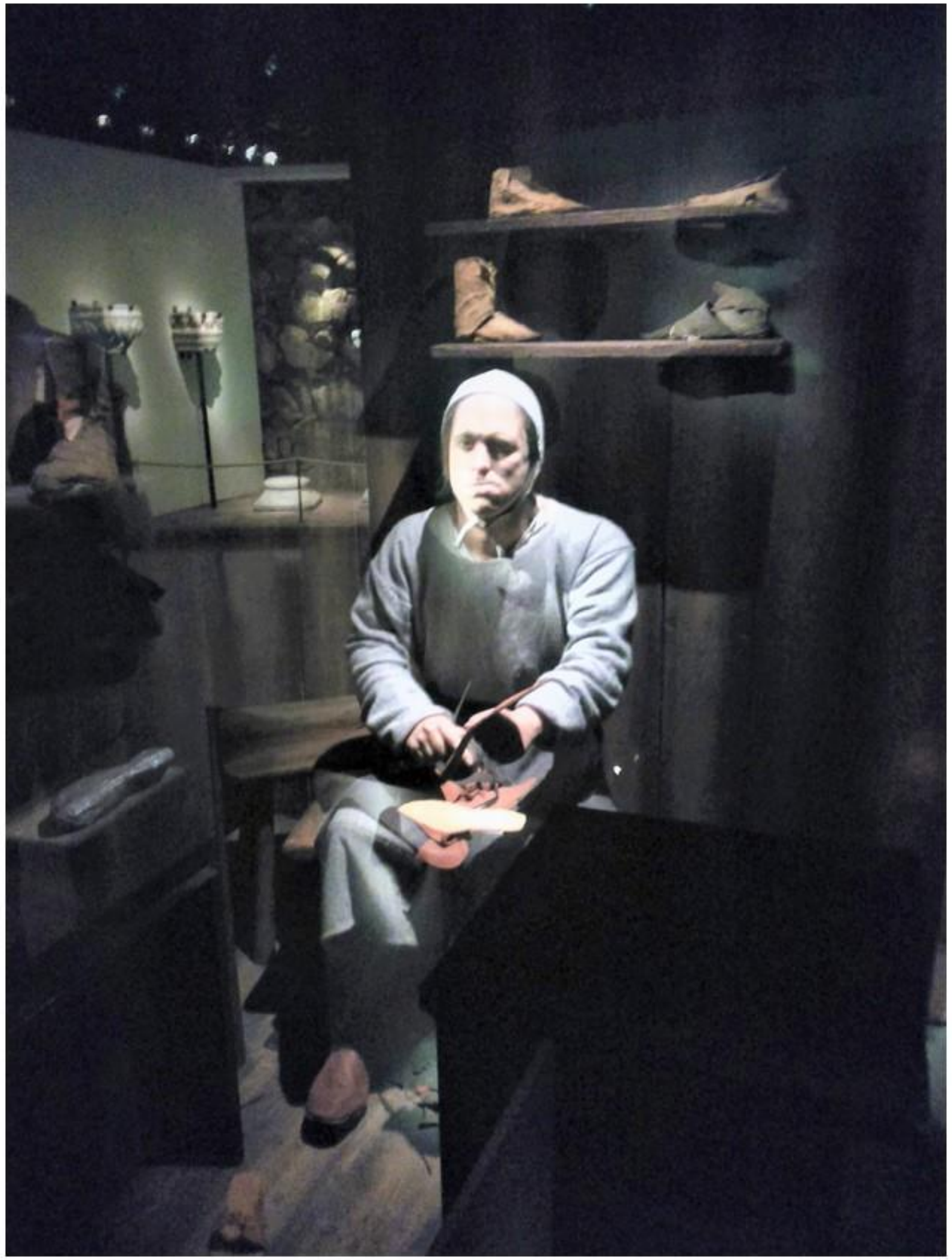

Medeltidsmuseum modell

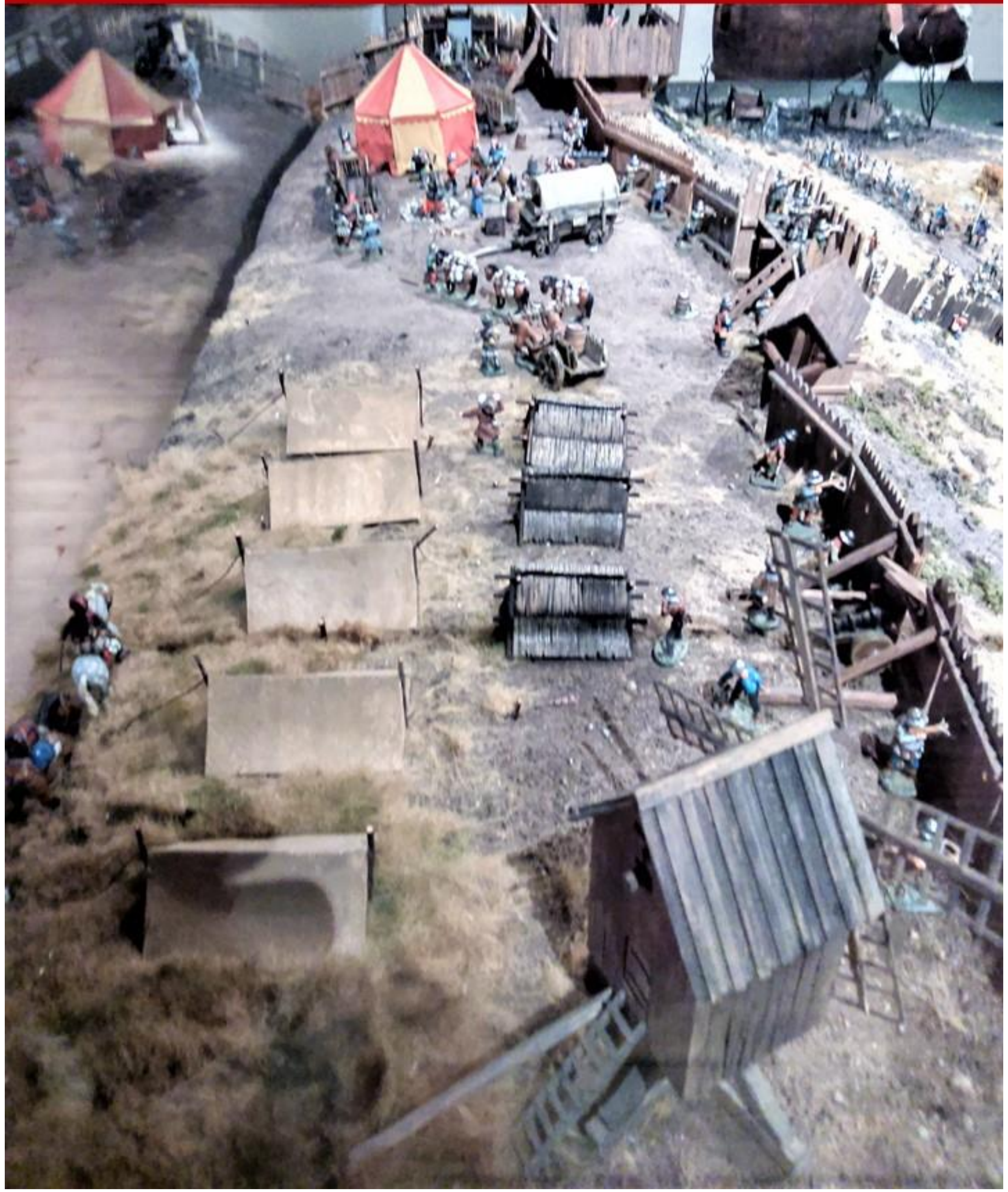

Tidigare byggnader i Gamla stan

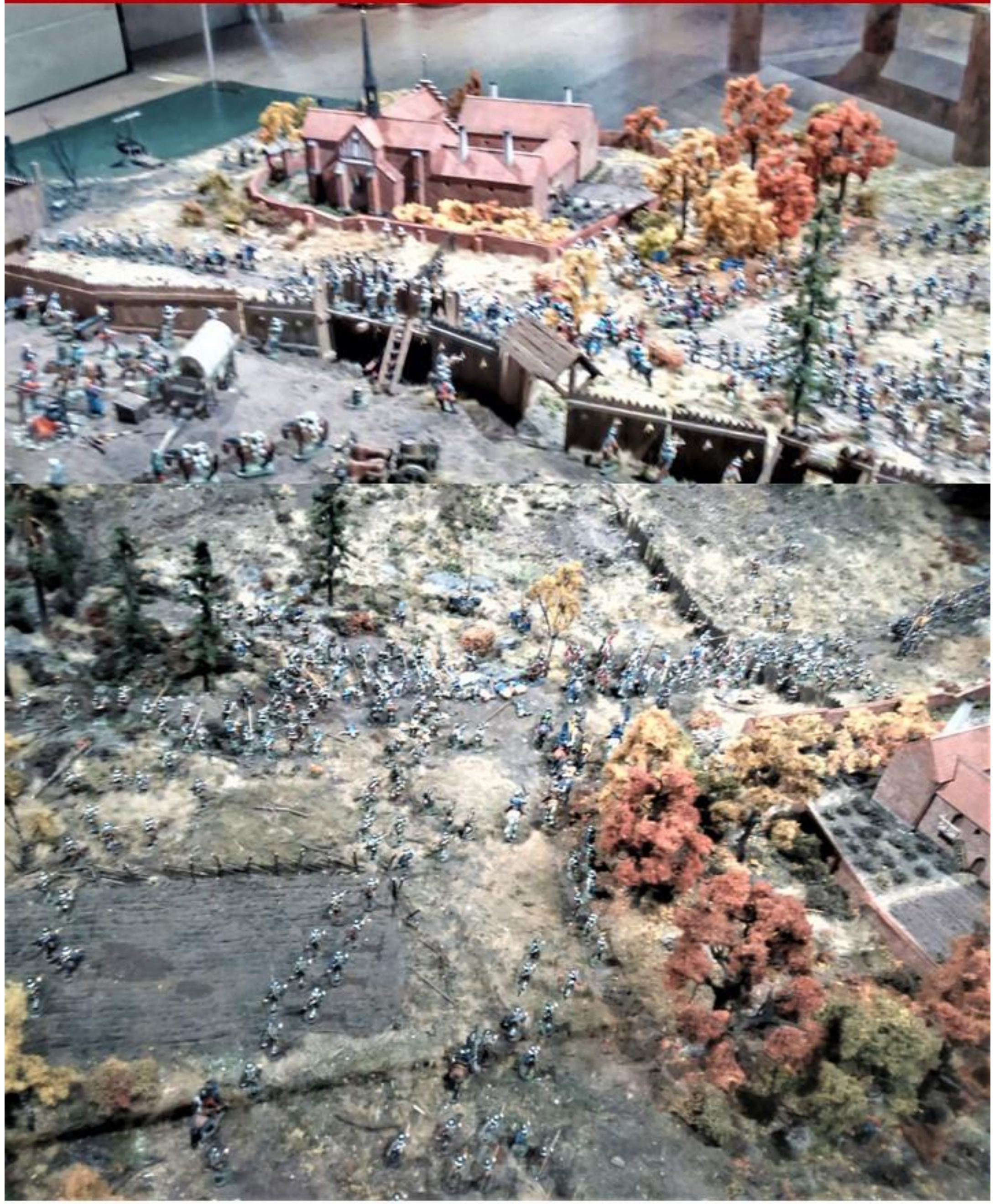

Medeltiden i Stockholm

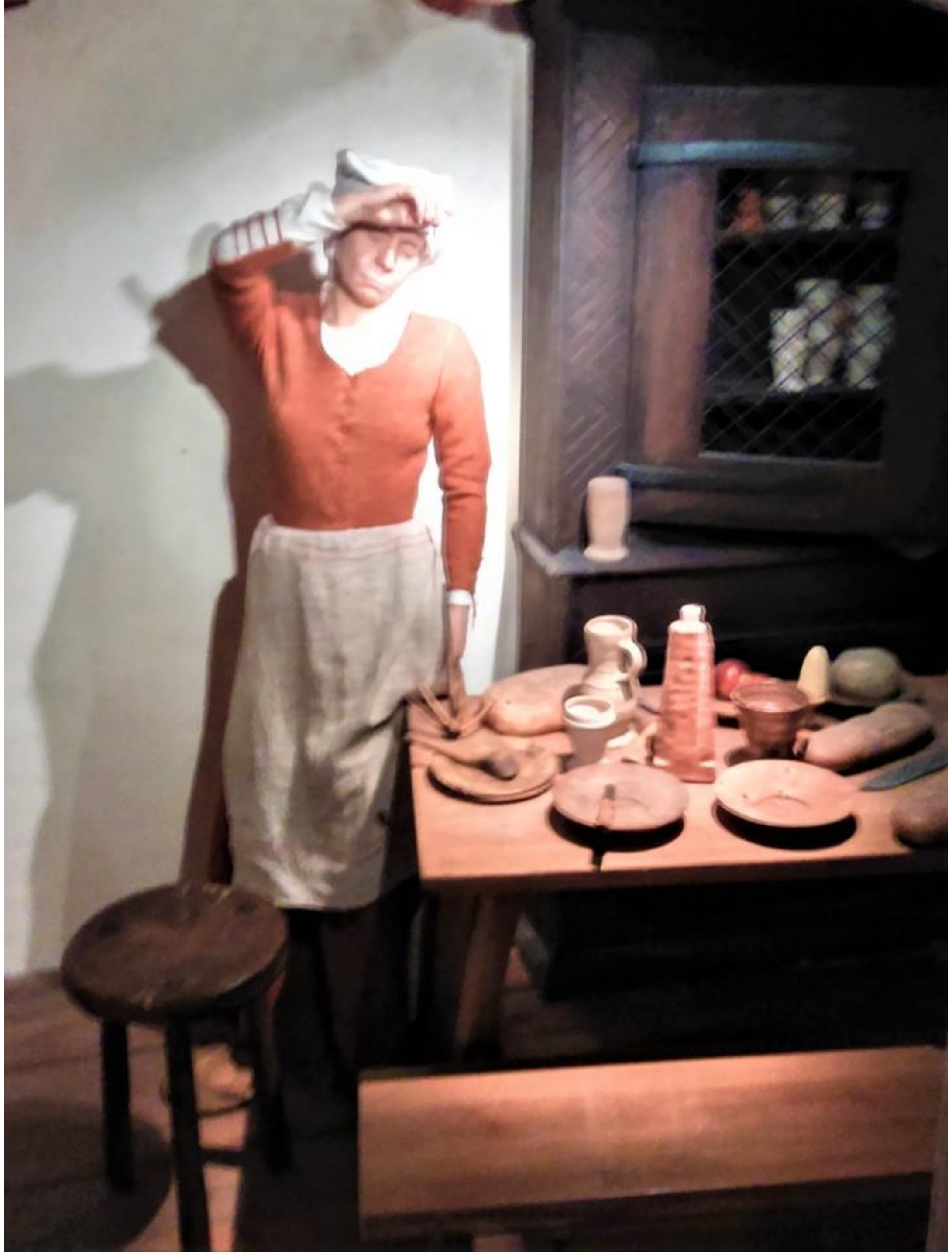

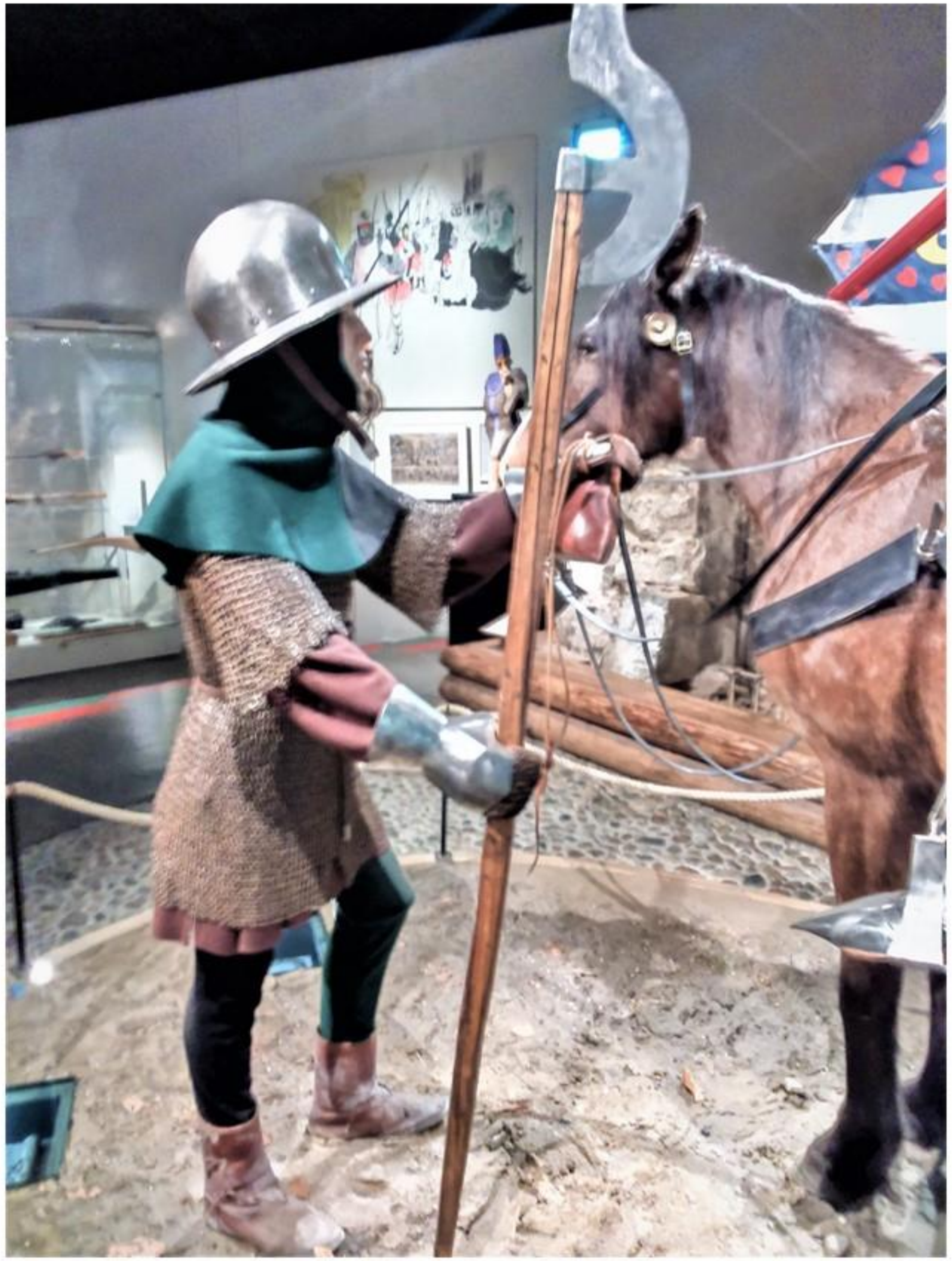

MEDELTIDEN

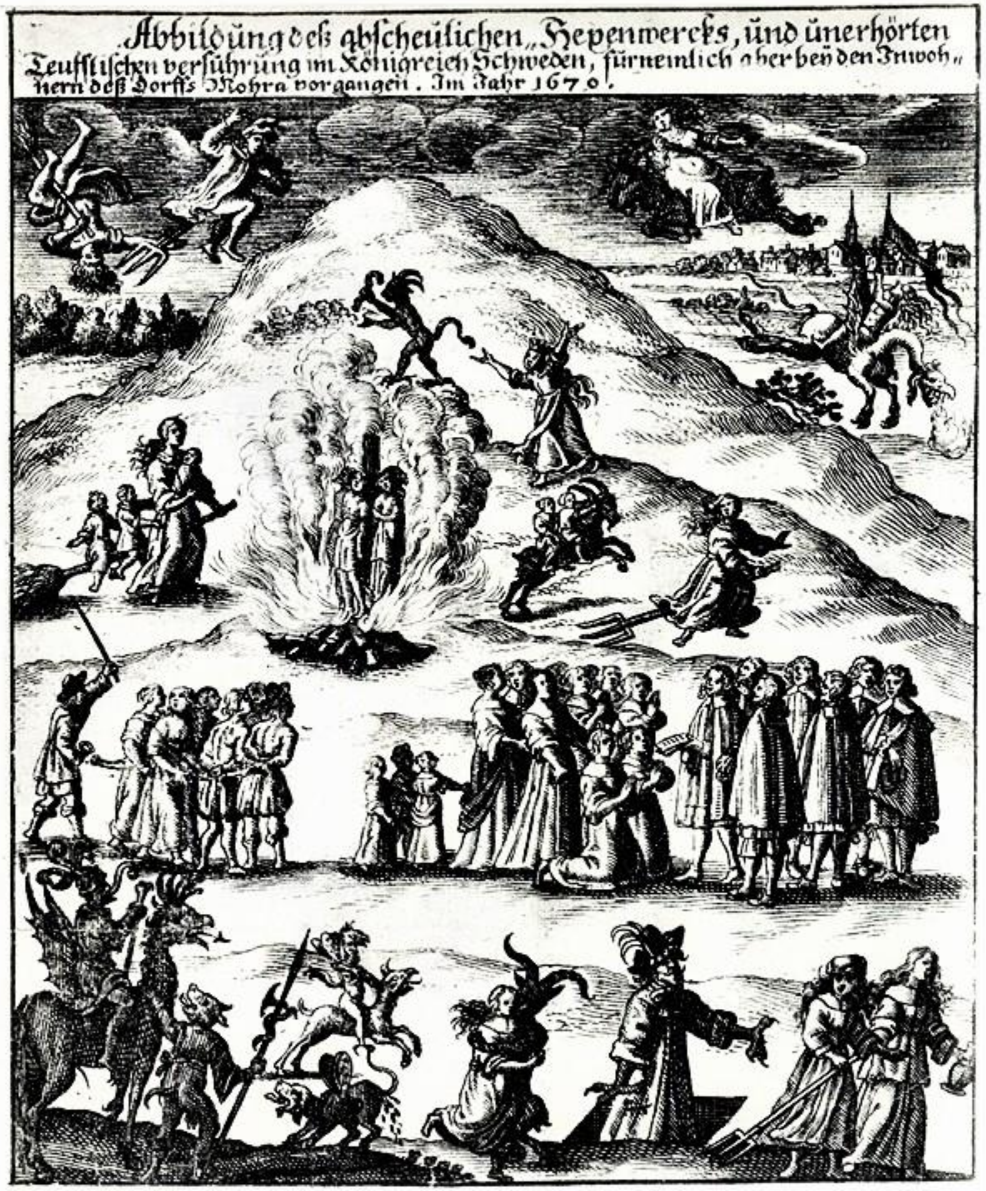
Abbildung deß abſcheulichen Hexenwercks, und unerhörten
Teuffliſchen verführung im Königreich Schweden, fürnemlich aber bey den Inwoh„
nern deß Dorffs Mohra vorgangen. Im Jahr 1670.

Häxprocesser i Sverige

Sverige var ett land med få häxprocesser i jämförelse med andra länder i Europa. I Sverige avrättades omkring 400 personer för häxeri mellan 1492 och 1704. Av dessa inträffade de flesta fall (trehundra) under en kort men intensiv period; de åtta åren mellan 1668 och 1676, då den häxhysteri som kallas "Det stora oväsendet" bröt ut och orsakade en stor mängd häxprocesser i landet. Det är denna ökända period av intensiv häxjakt som är mest känd och utforskad och som brukar beskrivas i historieböckerna då man läser om häxprocesser i Sverige.

Medeltiden

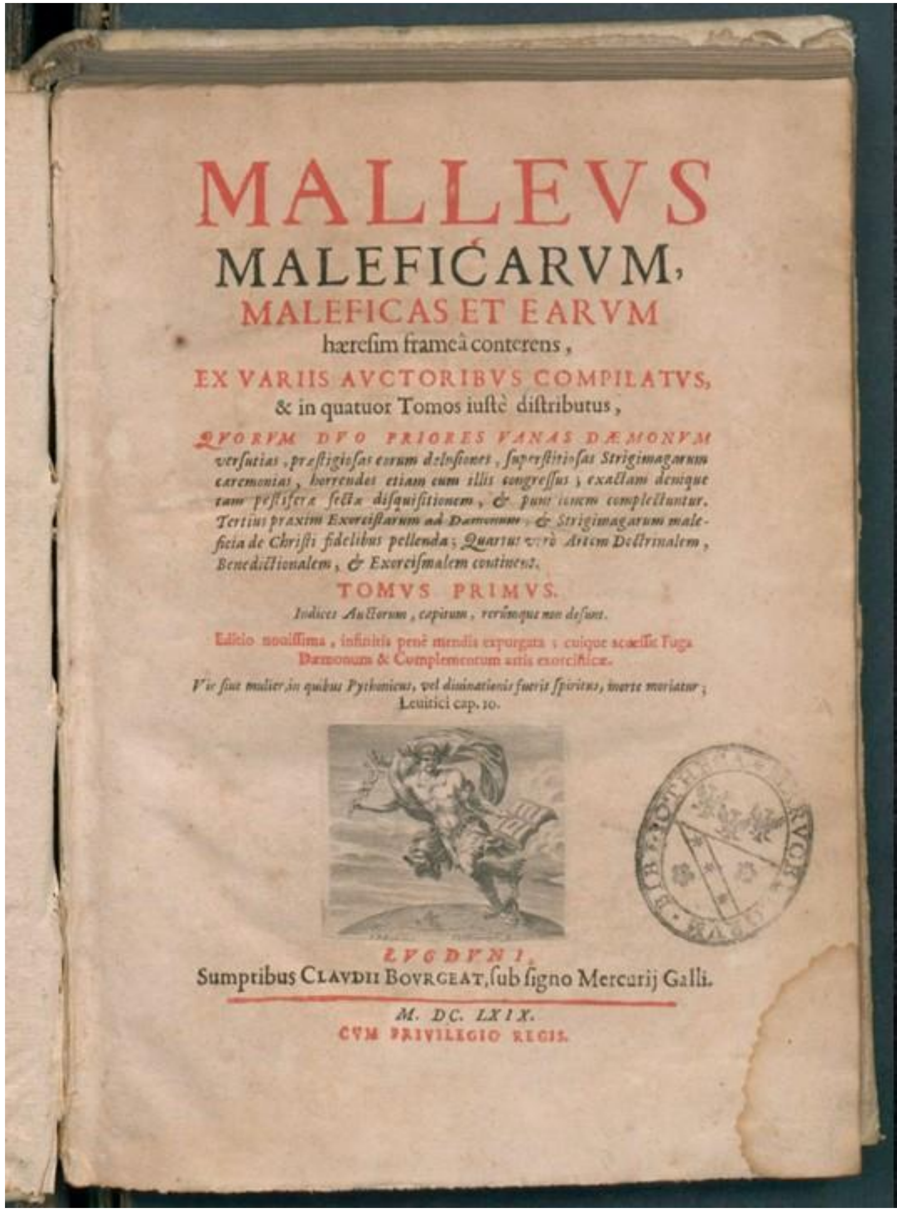

MALLEVS
MALEFICARVM,
MALEFICAS ET EARVM
hæreſim frameâ conterens,
EX VARIIS AVCTORIBVS COMPILATVS,
& in quatuor Tomos iuſtè diſtributus,
QVORVM DVO PRIORES VANAS DÆMONVM verſutias, præſtigioſas eorum deluſiones, ſuperſtitioſas Strigimagarum cæremonias, horrendos etiam cum illis congreſſus; exactam denique tam peſtiferæ ſectæ diſquiſitionem, & punitionem complectuntur. Tertius praxim Exorciſtarum ad Dæmonum, & Strigimagarum maleficia de Chriſti fidelibus pellenda; Quartus verò Artem Doctrinalem, Benedictionalem, & Exorciſmalem continent.
TOMVS PRIMVS.
Indices Auctorum, capitum, rerûmque non deſunt.
Editio nouiſſima, infinitis penè mendis expurgata; cuique acceſſit Fuga Dæmonum & Complementum artis exorciſticæ.
Vir ſiue mulier, in quibus Pythonicus, vel diuinationis fuerit ſpiritus, morte moriatur;
Leuitici cap. 10.

LVGDVNI,
Sumptibus CLAVDII BOVRGEAT, ſub ſigno Mercurij Galli.

M. DC. LXIX.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

Häxhammaren

Den användes inom både protestantiska och katolska områden. Boken användes i stor utsträckning under häxprocesserna 1400-1600-talen. Två dominikanska inkvisitorer, Jacob Sprenger och Heinrich Kramer, skrev boken och sände den till Kölns universitets teologiska fakultet för att få dess godkännande. Datumet för detta, den 9 maj 1487, brukar anses vara bokens ursprungliga publikation. Tidigare utgåvor kan ha gjorts 1485 eller 1486. Mellan 1487 och 1520 skulle 13 utgåvor utges, mellan 1574 och utgåvan från Lyon 1669 16 utgåvor. Bokens popularitet sträckte sig över nästan hela Europa men var något svagare i England och Nederländerna. Boken förblev den viktigaste handledningen i jakten på Satans bundsförvanter och hantlangare. Under sin tid var den den näst mest sålda boken (efter Bibeln), en position som senare övertogs av John Bunyans Kristens resa vilken utkom 1678. Sista delen behandlar häxeriprocessen, hur häxor kan upptäckas, ställas till svars och oskadliggöras.

MEDELTIDEN

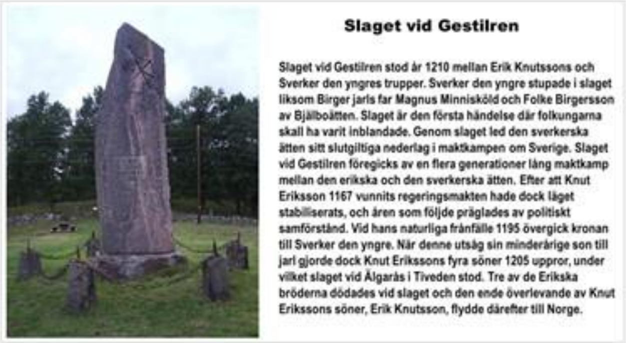

Slaget vid Gestilren

Slaget vid Gestilren stod år 1210 mellan Erik Knutssons och Sverker den yngres trupper. Sverker den yngre stupade i slaget liksom Birger jarls far Magnus Minnisköld och Folke Birgersson av Bjälboätten. Slaget är den första händelse där folkungarna skall ha varit inblandade. Genom slaget led den sverkerska ätten sitt slutgiltiga nederlag i maktkampen om Sverige. Slaget vid Gestilren föregicks av en flera generationer lång maktkamp mellan den erikska och den sverkerska ätten. Efter att Knut Eriksson 1167 vunnits regeringsmakten hade dock läget stabiliserats, och åren som följde präglades av politiskt samförstånd. Vid hans naturliga frånfälle 1195 övergick kronan till Sverker den yngre. När denne utsåg sin minderårige son till jarl gjorde dock Knut Erikssons fyra söner 1205 uppror, under vilket slaget vid Älgarås i Tiveden stod. Tre av de Erikska bröderna dödades vid slaget och den ende överlevande av Knut Erikssons söner, Erik Knutsson, flydde därefter till Norge.

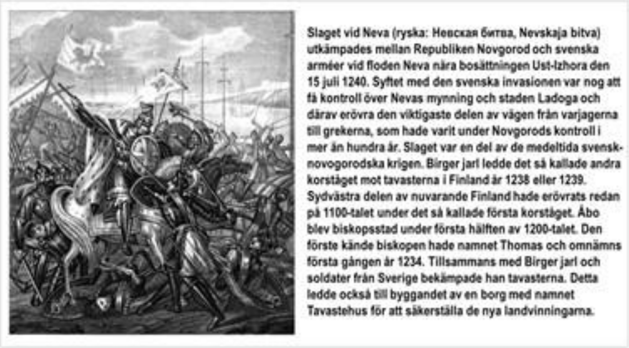

Slaget vid Neva (ryska: Невская битва, Nevskaja bitva) utkämpades mellan Republiken Novgorod och svenska arméer vid floden Neva nära bosättningen Ust-Izhora den 15 juli 1240. Syftet med den svenska invasionen var nog att få kontroll över Nevas mynning och staden Ladoga och därav erövra den viktigaste delen av vägen från varjagerna till grekerna, som hade varit under Novgorods kontroll i mer än hundra år. Slaget var en del av de medeltida svensk-novogorodska krigen. Birger jarl ledde det så kallade andra korståget mot tavasterna i Finland år 1238 eller 1239. Sydvästra delen av nuvarande Finland hade erövrats redan på 1100-talet under det så kallade första korståget. Åbo blev biskopsstad under första hälften av 1200-talet. Den förste kände biskopen hade namnet Thomas och omnämns första gången år 1234. Tillsammans med Birger jarl och soldater från Sverige bekämpade han tavasterna. Detta ledde också till byggandet av en borg med namnet Tavastehus för att säkerställa de nya landvinningarna.

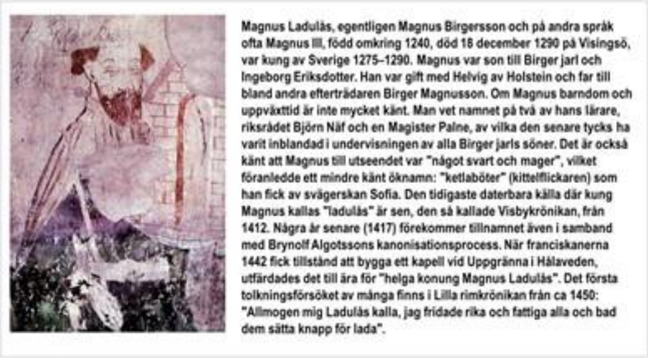

Magnus Ladulås, egentligen Magnus Birgersson och på andra språk ofta Magnus III, född omkring 1240, död 18 december 1290 på Visingsö, var kung av Sverige 1275–1290. Magnus var son till Birger jarl och Ingeborg Eriksdotter. Han var gift med Helvig av Holstein och far till bland andra efterträdaren Birger Magnusson. Om Magnus barndom och uppväxttid är inte mycket känt. Man vet namnet på två av hans lärare, riksrådet Björn Näf och en Magister Palne, av vilka den senare tycks ha varit inblandad i undervisningen av alla Birger jarls söner. Det är också känt att Magnus till utseendet var "något svart och mager", vilket föranledde ett mindre känt öknamn: "ketlaböter" (kittelflickaren) som han fick av svägerskan Sofia. Den tidigaste daterbara källa där kung Magnus kallas "ladulås" är sen, den så kallade Visbykrönikan, från 1412. Några år senare (1417) förekommer tillnamnet även i samband med Brynolf Algotssons kanonisationsprocess. När franciskanerna 1442 fick tillstånd att bygga ett kapell vid Uppgränna i Hålaveden, utfärdades det till ära för "helga konung Magnus Ladulås". Det första tolkningsförsöket av många finns i Lilla rimkrönikan från ca 1450: "Allmogen mig Ladulås kalla, jag fridade rika och fattiga alla och bad dem sätta knapp för lada".

HÄNDELSER PÅ 1200 TALET

BIRGER
JARL

BIRGER JARL
ORIENTERINGSPLAN ÖVER RIDDARHOLMEN

Jälbolung, eller Jarbolung är en oidentifierad ort eller plats, möjligen i Västergötland, där Birger jarl enligt Erikskrönikan avled 21 oktober 1266.

BIRGER JARL

BIRGER JARLS TORN

Birger jarls torn är ett torn vid Norra Riddarholmshamnen i Stockholm. Enligt en myt som spreds på 1700-talet skulle tornet ha byggts under Birger jarls tid på 1200-talet och därmed vara Stockholms äldsta byggnad. En undersökning av teglet som genomfördes 1917 visade dock att tornet sannolikt är byggt av murtegel från det 1527 rivna Sankta Klara kloster och därmed betydligt yngre.

MEDELTIDEN

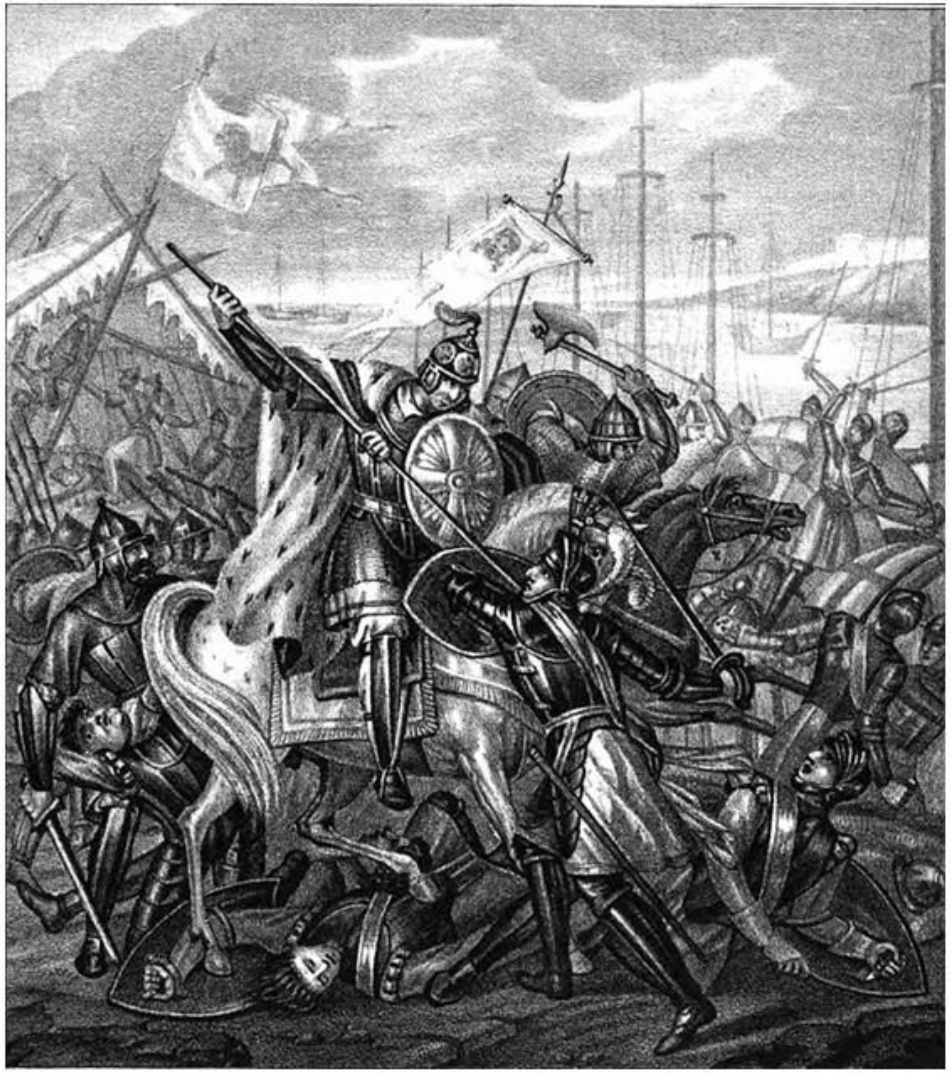

SLAGET VID NEVA (ryska: Невская битва, Nevskaja bitva) utkämpades mellan Republiken Novgorod och svenska arméer vid floden Neva nära bosättningen Ust-Izhora den 15 juli 1240. Syftet med den svenska invasionen var nog att få kontroll över Nevas mynning och staden Ladoga och därav erövra den viktigaste delen av vägen från varjagerna till grekerna, som hade varit under Novgorods kontroll i mer än hundra år. Slaget var en del av de medeltida svensk-novogorodska krigen. Birger jarl ledde det så kallade andra korståget mot tavasterna i Finland år 1238 eller 1239. Sydvästra delen av nuvarande Finland hade erövrats redan på 1100-talet under det så kallade första korståget. Åbo blev biskopsstad under första hälften av 1200-talet. Den förste kände biskopen hade namnet Thomas och omnämns första gången år 1234. Tillsammans med Birger jarl och soldater från Sverige bekämpade han tavasterna. Detta ledde också till byggandet av en borg med namnet Tavastehus för att säkerställa de nya landvinningarna.

MEDELTIDEN

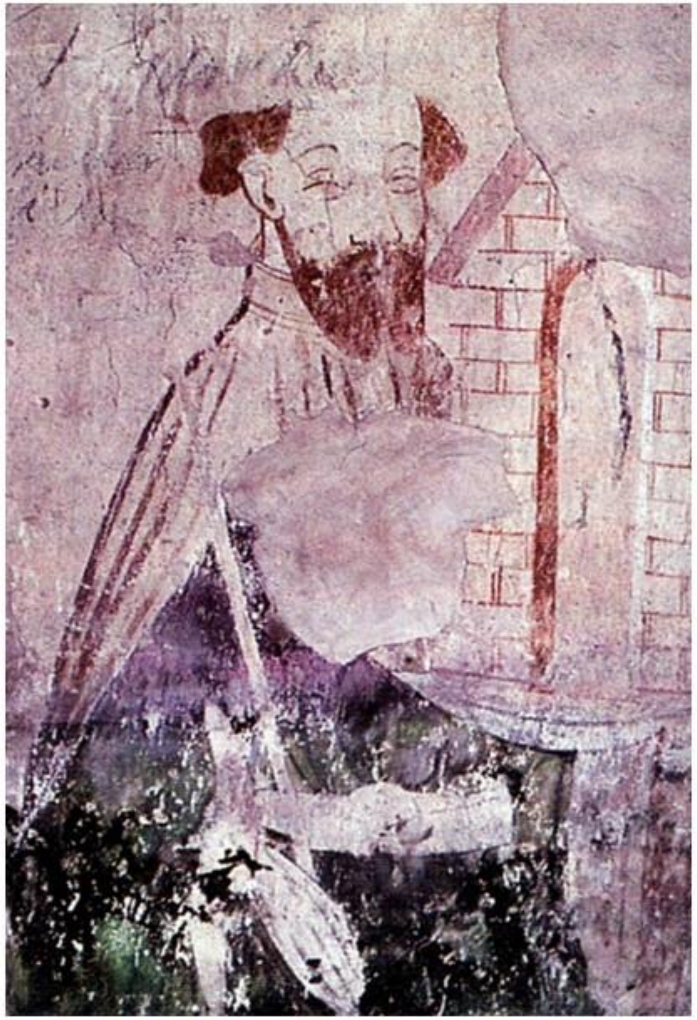

MAGNUS LADULÅS, egentligen Magnus Birgersson och på andra språk ofta Magnus III, född omkring 1240, död 18 december 1290 på Visingsö, var kung av Sverige 1275–1290. Magnus var son till Birger jarl och Ingeborg Eriksdotter. Han var gift med Helvig av Holstein och far till bland andra efterträdaren Birger Magnusson. Om Magnus barndom och uppväxttid är inte mycket känt. Man vet namnet på två av hans lärare, riksrådet Björn Näf och en Magister Palne, av vilka den senare tycks ha varit inblandad i undervisningen av alla Birger jarls söner. Det är också känt att Magnus till utseendet var "något svart och mager", vilket föranledde ett mindre känt öknamn: "ketlaböter" (kittelflickaren) som han fick av svägerskan Sofia. Den tidigaste daterbara källa där kung Magnus kallas "ladulås" är sen, den så kallade Visbykrönikan, från 1412. Några år senare (1417) förekommer tillnamnet även i samband med Brynolf Algotssons kanonisationsprocess. När franciskanerna 1442 fick tillstånd att bygga ett kapell vid Uppgränna i Hålaveden, utfärdades det till ära för "helga konung Magnus Ladulås". Det första tolkningsförsöket av många finns i Lilla rimkrönikan från ca 1450: "Allmogen mig Ladulås kalla, jag fridade rika och fattiga alla och bad dem sätta knapp för lada".

MEDELTIDEN

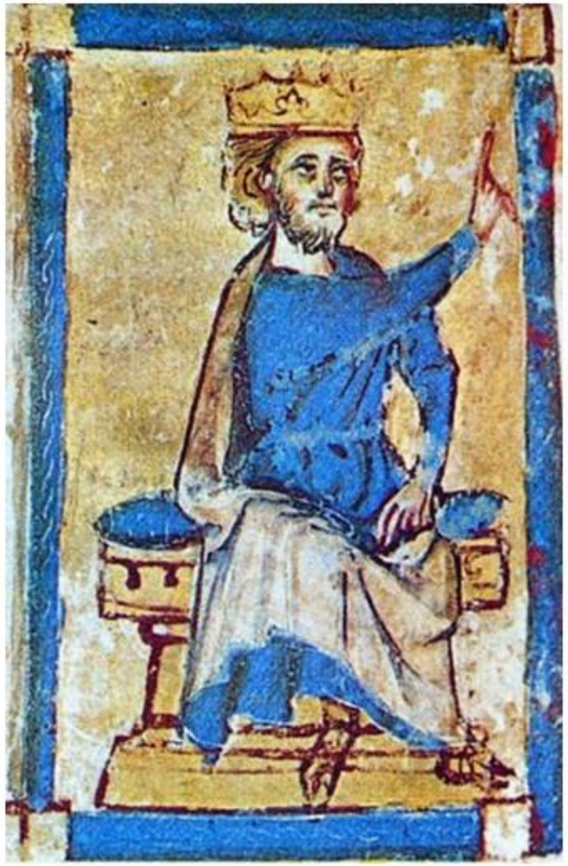

ERIK KLIPPING, ERIK V KRISTOFFERSSON, född 1249, död 22 november 1286, var kung av Danmark 1259–1286. Han var son till sin företrädare kung Kristofer I och Margareta Sambiria av Pommerellen.

Vid faderns död 1259 låg danska kronan i konflikt med ärkebiskop Jacob Erlandsen och Köpenhamn var intaget och Själland invaderat av furst Jarimar av Rügen och hertig Erik Abelsen av Slesvig. Både Sverige och Norge ställde anspråk på den danska tronen genom den tidigare kungens Erik Plogpennings döttrar Sofia och Ingeborg. Den tioårige Erik kröntes juldagen 1259 i Viborgs domkyrka. Eriks mor, änkedrottning Margareta Sambiria, var rikets regent under hans omyndighet. Konflikten med Erik Abelsen bilades 1260 då denne blev hertig av Sønderjylland. Den blossade snabbt upp igen och under slaget på Lohede 1261 tillfångatogs både änkedrottningen och Erik Klipping. Margareta frigavs året därpå, men Erik släpptes först när han blev myndig 1264. Erik utmanade starka adelsintressen och 1282 tvingades han genom en så kallad handfästning att ge danehoffet, stormannaklassens främsta organ, ökat inflytande framförallt över lagstiftningen. Ett aristokratiskt missnöje med Eriks regim kvarstod dock. Den 22 november 1286 blev han mördad i Finderup i Jylland, och nio stormän dömdes året därpå fredlösa för mordet.

MEDELTIDEN

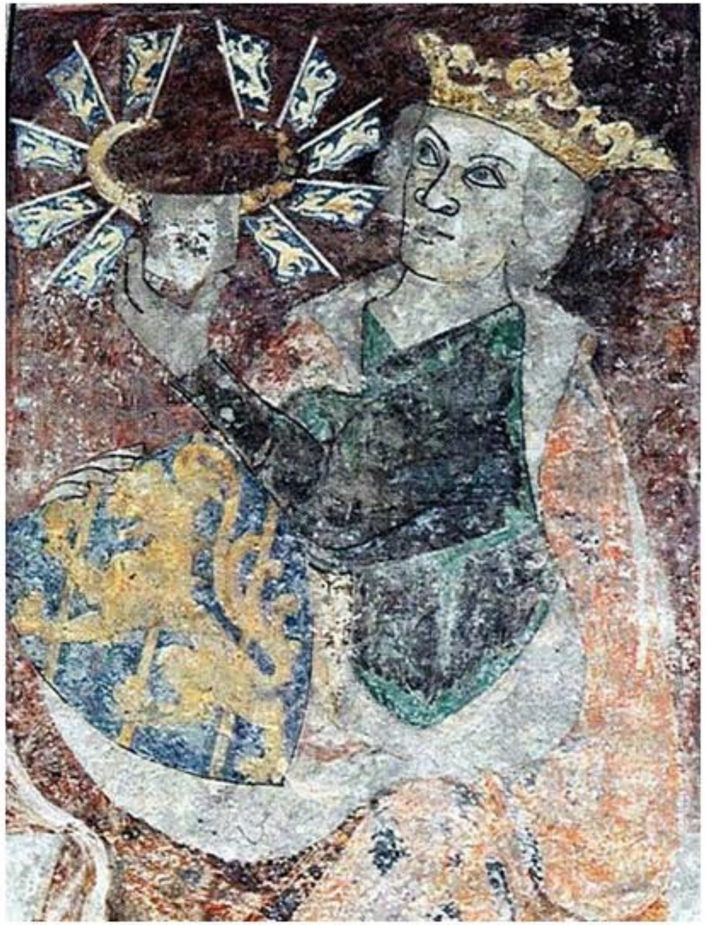

BIRGER MAGNUSSON, född 1280, död 31 maj 1321, var Sveriges kung 1290–1318. Han var son till Magnus Ladulås, som var Sveriges kung 1275–90, och Helvig av Holstein. Birger var sonson till Birger jarl och tillhörde därmed Bjälboätten, den stormannaätt som i fyra generationer hade – och stred inbördes om – makten i Sverige.

Redan 1284 utsågs den 4-årige Birger till faderns tronföljare. När denne avled 1290, tillträdde en förmyndarstyrelse under ledning av marsken Torgils Knutsson som blev förmyndare för sönerna Birger, Erik och Valdemar.

År 1302 kröntes Birger i Söderköping efter att 1298 ha gift sig med prinsessan Märta, dotter till den danske kungen Erik Klipping.

Det stöd Birger haft i marsken Torgils Knutsson försvann när denne avrättades år 1306. Samma år togs Birger till fånga av sina bröder på Håtuna kungsgård i Uppland. Därefter fördes han som fånge till Nyköpingshus i Nyköping. Denna händelse kom att kallas Håtunaleken.

År 1308 släpptes han ur fångenskapen efter att ha tvingats avstå större delen av riket. År 1309 angreps Sverige från både Danmark och Norge.

Året därpå slöts ett fredsfördrag i Helsingborg. Birger erkändes som kung men fick behålla endast vissa delar av norra och östra Sverige.

MEDELTIDEN

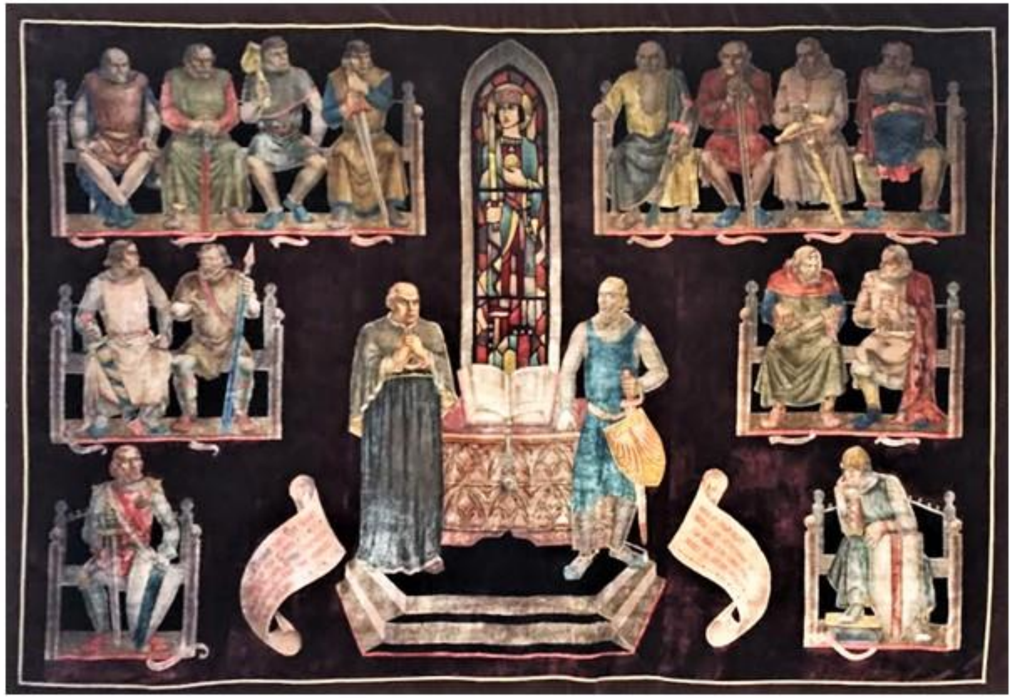

BIRGER PERSSON, ANDREAS AND OCH LAGMANSKOMMISIONEN. FINSTAKORET - UPPSALA DOMKYRKA. VÄGGBONAD UTFÖRD AV RUDOLF GOWENIUS.

UPPLANDSLAGEN var den lag som gällde i Uppland från 1296 till början av 1350-talet. Den utarbetades av en kommission och försågs med kunglig stadfästelse. Fem handskrifter från 1300-talet finns idag bevarade.

Enligt stadfästelsebrevet hade Tiundalands lagman Birger Persson givit tillkänna att i den lag för de tre folklanden, som då var kringspridd i flera olika samlingar, ej längre var fullt skälig, somligt dunkelt utsagt och somligt mycket svårt att rätta sig efter. Rättsläget med den äldre lagen beskrevs som en tung olägenhet. Kung Birger Magnussons förmyndarstyrelse under marsken Tyrgils Knutsson, gav lagman Birger uppdraget att tillsätta en kommitté av de kunnigaste i de tre folklanden (Tiundaland, Attundaland & Fjädrundaland) vars uppdrag blev att fastställa vad gammal lag har varit och om vad i ny lag borde stadgas och sammanfogas.

MEDELTIDEN

Skånes
historia
I årtal
960 - 1200

Wikipedia länk till Fotevikens Museum
Är källa / bildspel Anders Dernback

960

Religion Vid denna tid kommer biskop Poppo till den danske kungen Harald Blåtand i Jelling i Jylland. Han kristnar kungen och Harald tvingar danerna att bli kristna. Harald Blåtand har troligtvis under sin regeringstid på 970-talet lagt under **sig** Skåne med vapenmakt.

986

Politik Kung Harald Blåtand dör, enligt legenden genom en pil i ändan, avlossad av stormannen Palnetoke. Hans son Sven Tveskägg blir ny dansk kung.

1000

Politik Danerkungen Sven Tveskägg, sveakungen Olof Skötkonung och de norska jarlarna Eirik och Svein överfaller Olav Tryggvasons flotta vid Svolder. Olav stupar och segerherrarna delar Norge mellan sig. Fram till 1015 är den norska riksenheten upplöst. Viken (området runt Oslofjorden) ligger under danerkungen, Ranrike (Bohuslän) under sveakungen. Eirik och Svein styr i Tröndelag och Hålogaland (Nordland) som danerkungens jarlar. Platsen för det stora sjöslaget vid Svolder är idag inte känd. Adam av Bremen förlägger emellertid på 1070-talet platsen till Öresund.

1001

Den engelske kungen Ethelred betalar för tredje gången danagäld till danskarna. Summan är denna gång 24.000 pund silver. Första gången, år 991, utbetalades 10.000 pund, andra gången 16.000 pund.

1009

Befolkningen i Canterbury i England betalar 3.000 pund silver till en vikingahär för att slippa plundring.

1012

Danagäld på 48.000 pund utbetalas till danskarna i England. Thorkild den höge mottar summan och lovar samtidigt att gå i tjänst hos kung Ethelred med 45 skepp. Efter detta blir danagäld ett begrepp för kostnader att hålla en engelsk försvarsmakt.

1013

Efter flera års krig erövrar Sven Tveskägg England.

1014

Sven Tveskägg, son till Harald Gormsson (Harald Blåtand), dör i Gainsborough i England efter en kort tids sjukdom. Han begravs först i York men kvarlevorna överflyttas senare till Roskilde domkyrka. Sven var först gift med Gunhild av Venden, änka efter kung Erik Segersäll i Sverige. Sven försköt senare Gunhild och gifte om sig med Sigrid Storråda, dotter till den svenske vikingahövdingen Skogul-Toste. Harald II, son till Sven Tveskägg och Gunhild, blir ny kung i Danmark. Hans bror Knut den store företar en återerövring av England. Knut väljs av sin här till Englands kung tillsammans med Edmund Järnsida.

1016

Knut den store har detta år erövrat hela England. Hans medkung Edmund Järnsida dör och Knut blir ensam regent i England.

1017

Knut den store ingår äktenskap med Emma, änka efter Ethelred den rådville av England.

1018

Vid denna tid dör kung Harald II barnlös. Brodern, Knut den store av England, får en son Hardeknut (1018-42), blivande dansk kung.

1164

Danskarna företar ett krigståg mot venderna på ön Rügen. Absalon får stormännen att utse Valdemar den stores son Knut till kommande efterträdare på tronen.

Religion Den landsflyktige ärkebiskop Eskil slår sig ner i klostet St.-Marcel och det högt ansedda klostret St.-Victor i Paris. Sverige blir ett eget ärkebiskopsdöme med centrum i Gamla Uppsala. Ärkestiftet står under ärkebiskopen i Lunds överinseende. Cisterciensermunken Stefan från Alvastra blir den förste ärkebiskopen. Eskil viger Stefan i närvaro av påven Alexander III i Sens.

1165

Efter det att påven Victor dött börjar Valdemar den store att svänga sina sympatier till fördel för den landsflyktige påven Alexander.

Vid denna tid grundar ärkebiskop Eskil Trefaldighetsklostret i Öved, tillhörigt premonstratenserna. I slutet av 1100-talet omtalas det som Insula S:tæ Trinitatis. Eskil skänker ärkebiskopstiondena från Skytts och Bara härader i Skåne till klostret.

1167

Kung Valdemar den store får rådet av påve Alexander III att försonas med sin ärkebiskop och Eskil kan på hösten återvända från landsflykten i Frankrike till Lund.

1169

Under ledning av kung Valdemar den store och biskop Absalon igångsätts ett fälttåg mot de hedniska venderna som länge härjat de danska kusterna. Rügen med borgen och helgedomen Arkona erövras. Avgudastatyn i trä av guden med fyra huvuden, Svantevit, förstörs.

1181

Valdemar och ärkebiskop Absalon går med en här över till Skåne och kommer till Lund. En bondehär är samtidigt på marsch norrifrån och det blir stor strid vid Dösjebro. Bönderna drivs ut i ån och många dränks kallblodigt. Valdemar går mot den andra bondehären vid Getingebro. P.g.a. starka barrikader kan inte kungen anfalla. Förhandlingar vidtar. Trots Absalons protester får bönderna igenom sitt krav på att inte betala biskopsskatt. Interdiktet avlyses, böndernas seger är stor men Absalon ruvar på hämnd.

1182

Kung Valdemar påbörjar ett vendertåg med ledungsflottan mot Wolgast men drabbas av febersjukdom och förs till Vordingborg på Själland där han dör i maj. Hans son Knut VI utropas av jylläningarna till kung. Skåningarna kräver däremot sin rätt att själva få välja kung och ratar Knut VI. Man får hjälp från Sverige. Ärkebiskop Absalon går då över till Skåne och slår med sitt rytteri och fotfolk ner upproret vid Lomma å. När han gör sitt intåg i Lund är det som en total segrare över skåningarna. Saxo skriver "Och aldrig har allmogen sen dess vågat det dumdristiga försöket att sätta sig upp mot de stora".

Påven tar Bosjö nunnekloster under sitt skydd och stadfäster dess privilegier. Klostret är grundat av stormannen Thord. Priorissa är vid denna tid Juliana som till sin hjälp har en prior, d.v.s. en manlig präst.

Den 6 september dör Eskil, den tidigare ärkebiskopen i Lund, i klostret i Clairvaux.

1184

Pomrarna anfaller det danska Rügen efter det att kung Knut VI vägrat svära länseden till den tyske kejsaren. Ärkebiskop Absalon samlar snabbt flottan och krossar fullständigt den fientliga invasionsflottan på kanske 500 skepp. Danskarna lägger därefter under sig ytterligare tyskt östersjöland.

Medeltiden

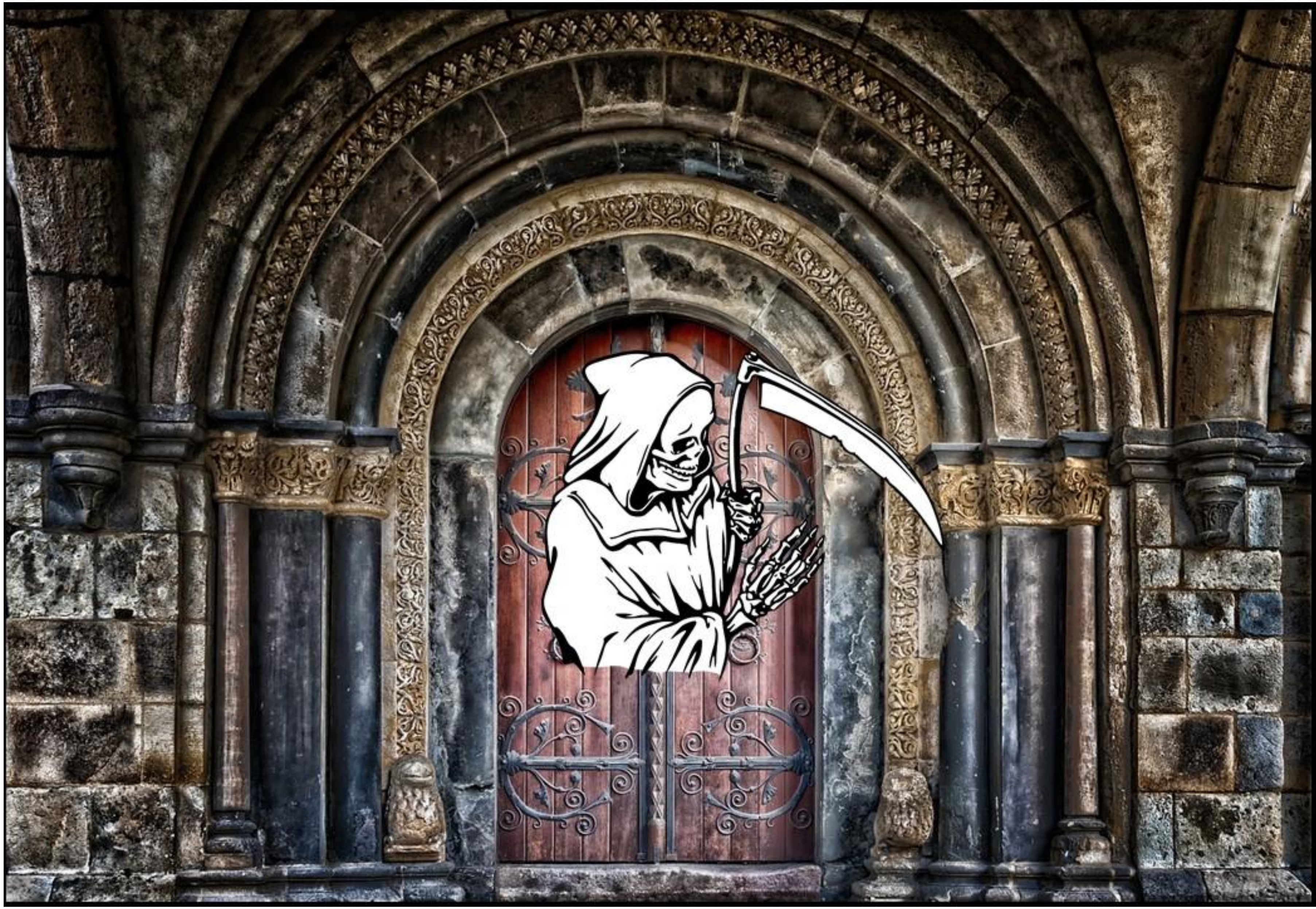

PESTEN KNACKADE PÅ DÖRREN

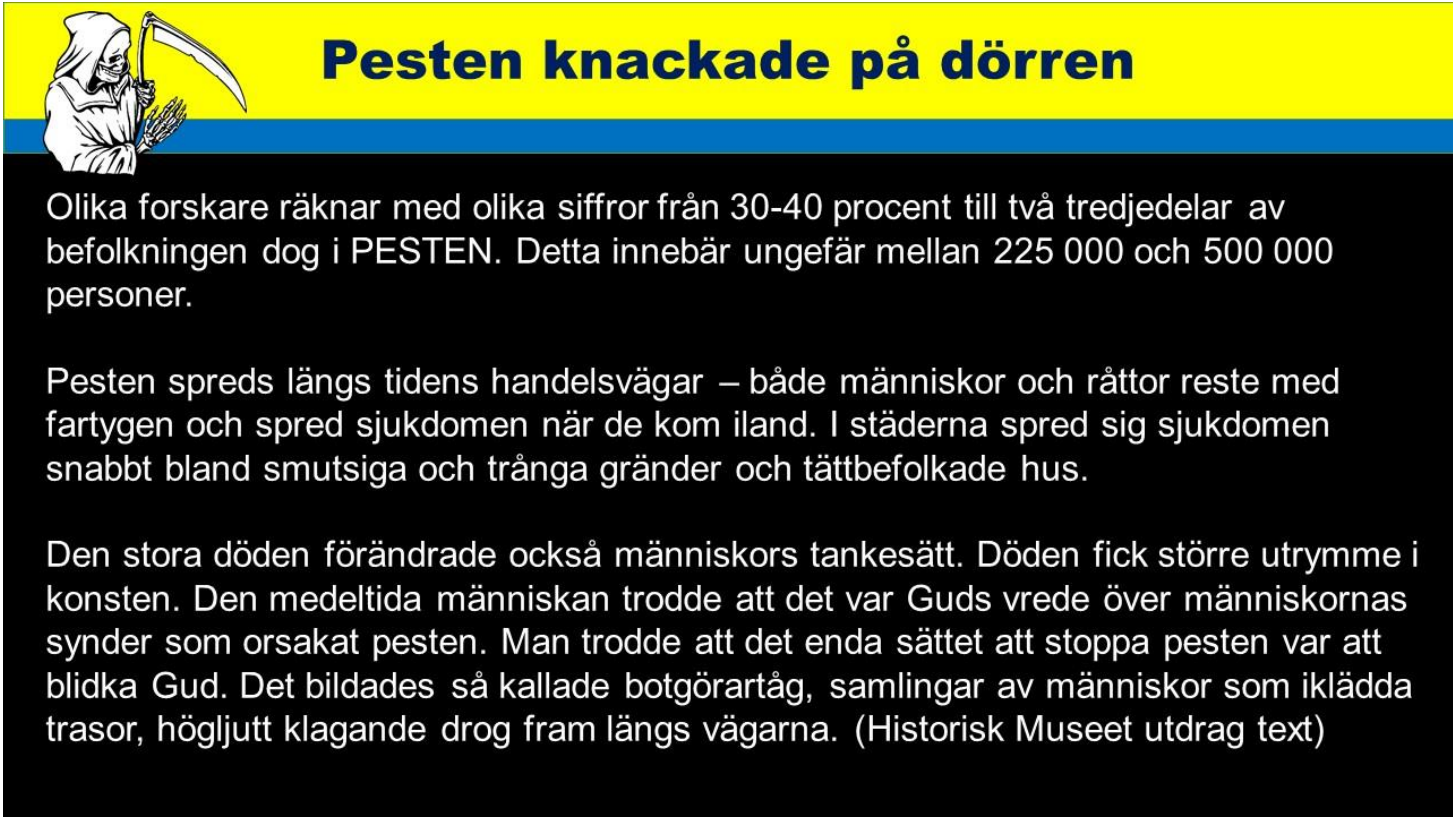

Pesten knackade på dörren

Olika forskare räknar med olika siffror från 30-40 procent till två tredjedelar av befolkningen dog i PESTEN. Detta innebär ungefär mellan 225 000 och 500 000 personer.

Pesten spreds längs tidens handelsvägar – både människor och råttor reste med fartygen och spred sjukdomen när de kom iland. I städerna spred sig sjukdomen snabbt bland smutsiga och trånga gränder och tättbefolkade hus.

Den stora döden förändrade också människors tankesätt. Döden fick större utrymme i konsten. Den medeltida människan trodde att det var Guds vrede över människornas synder som orsakat pesten. Man trodde att det enda sättet att stoppa pesten var att blidka Gud. Det bildades så kallade botgörartåg, samlingar av människor som iklädda trasor, högljutt klagande drog fram längs vägarna. (Historisk Museet utdrag text)

Dödlighet i Stockholm enligt skotteboken

I flera olika berättande källor anges antalet tusen döda i Stockholm under senare delen av 1400-talet:

1451 Karlskrönikan 9 000 döda

1464 Vadstenadiariet 7 000 döda

1484 Vadstenadiariet 15 000 döda

1495 Gråbrödradiariet 18 000 döda

1495 Sturekrönikan över 7 000 döda

Att dessa siffror är överdrivna är självklart och de är jämnstora med eller överstiger hela Stockholms befolkning. Det intressanta är snarare att man försökt beskriva pestens storlek med siffror som skall understryka dess omfattning. Stockholm tycks allt mer ha blivit pestens hemort framför andra under slutet av 1400-talet, och dessutom har de samlade dödstalen i den växande huvudstaden uppenbarligen fascinerat samtiden.

Epidemin 1465 var mer begränsad i Stockholm under den tid på året då längden upprättades än föregående år vid samma tid.Noteringarna om döda 1464 tyder på ökning av dödligheten med 24 gånger under den del av året som registreras.

ÖDEGÅRDAR

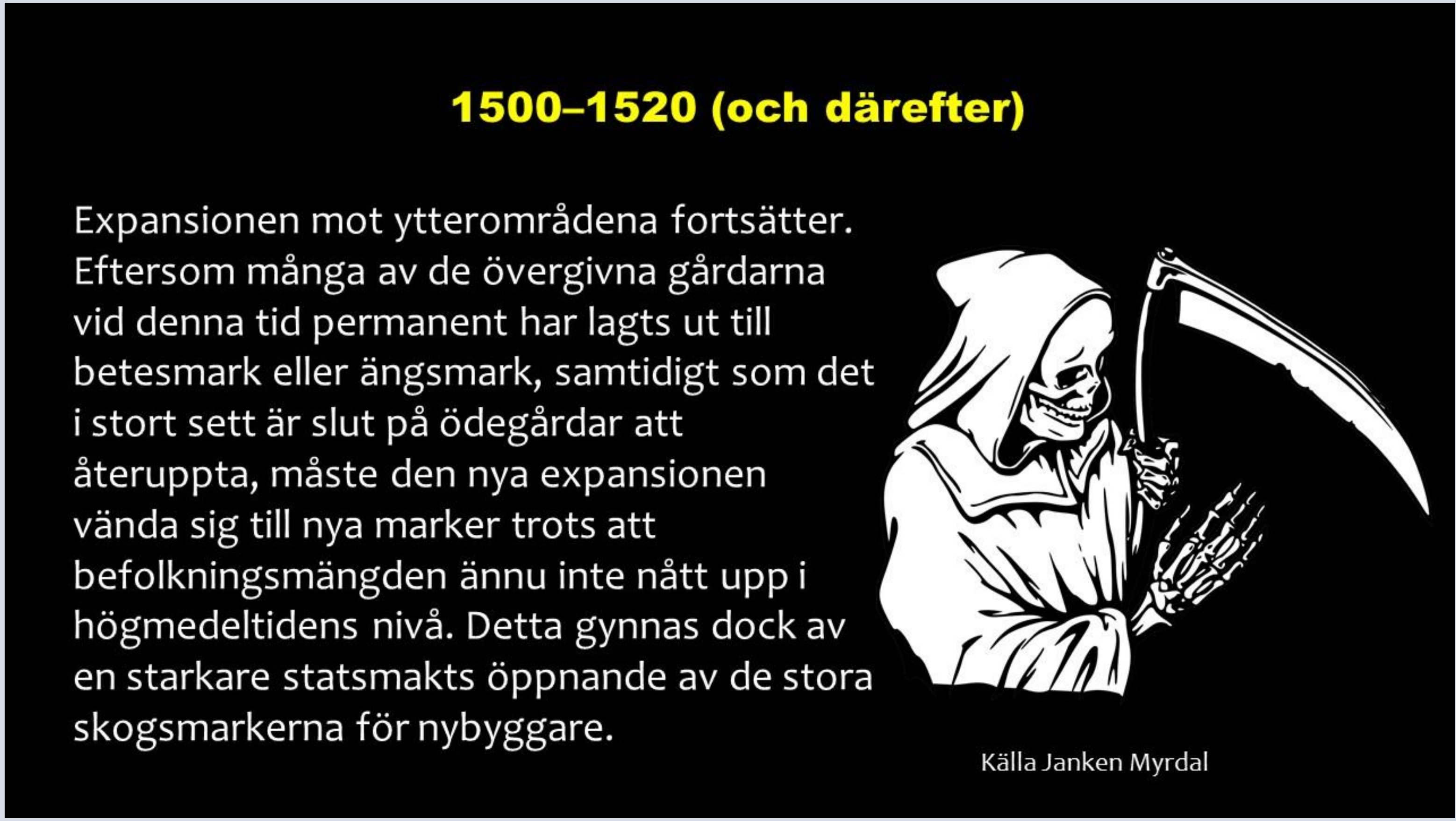

1500–1520 (och därefter)

Expansionen mot ytterområdena fortsätter. Eftersom många av de övergivna gårdarna vid denna tid permanent har lagts ut till betesmark eller ängsmark, samtidigt som det i stort sett är slut på ödegårdar att återuppta, måste den nya expansionen vända sig till nya marker trots att befolkningsmängden ännu inte nått upp i högmedeltidens nivå. Detta gynnas dock av en starkare statsmakts öppnande av de stora skogsmarkerna för nybyggare.

Källa Janken Myrdal

MEDELTIDEN

I Stockholm har det funnits två medeltida stadsmurar: En äldre inre, uppförd på slutet av 1200- och början av 1300-talet, samt en yngre uppförd under 1400- och 1500-talen. Stockholms stadsmurar var ett befästnings- och försvarssystem som skulle skydda staden mot angrepp från alla håll. Medan den äldre stadsmurens konstruktion och förlopp är till stora delar okänd, är den yngre stadsmuren numera relativt väl dokumenterad. Stockholms yngre stadsmur förlorade med tiden sin militära betydelse. Man började därför riva den bit för bit från början av 1600-talet. En liten rest av den norra stadsmuren på Helgeandsholmen kan dock beses på plats i Stockholms medeltidsmuseum. Stockholms båda stadsmurar inritade i en karta över staden på 1500-talets mitt. Blå linje avser den äldre, inre stadsmuren. Röd linje avser den nyare, yttre stadsmuren.

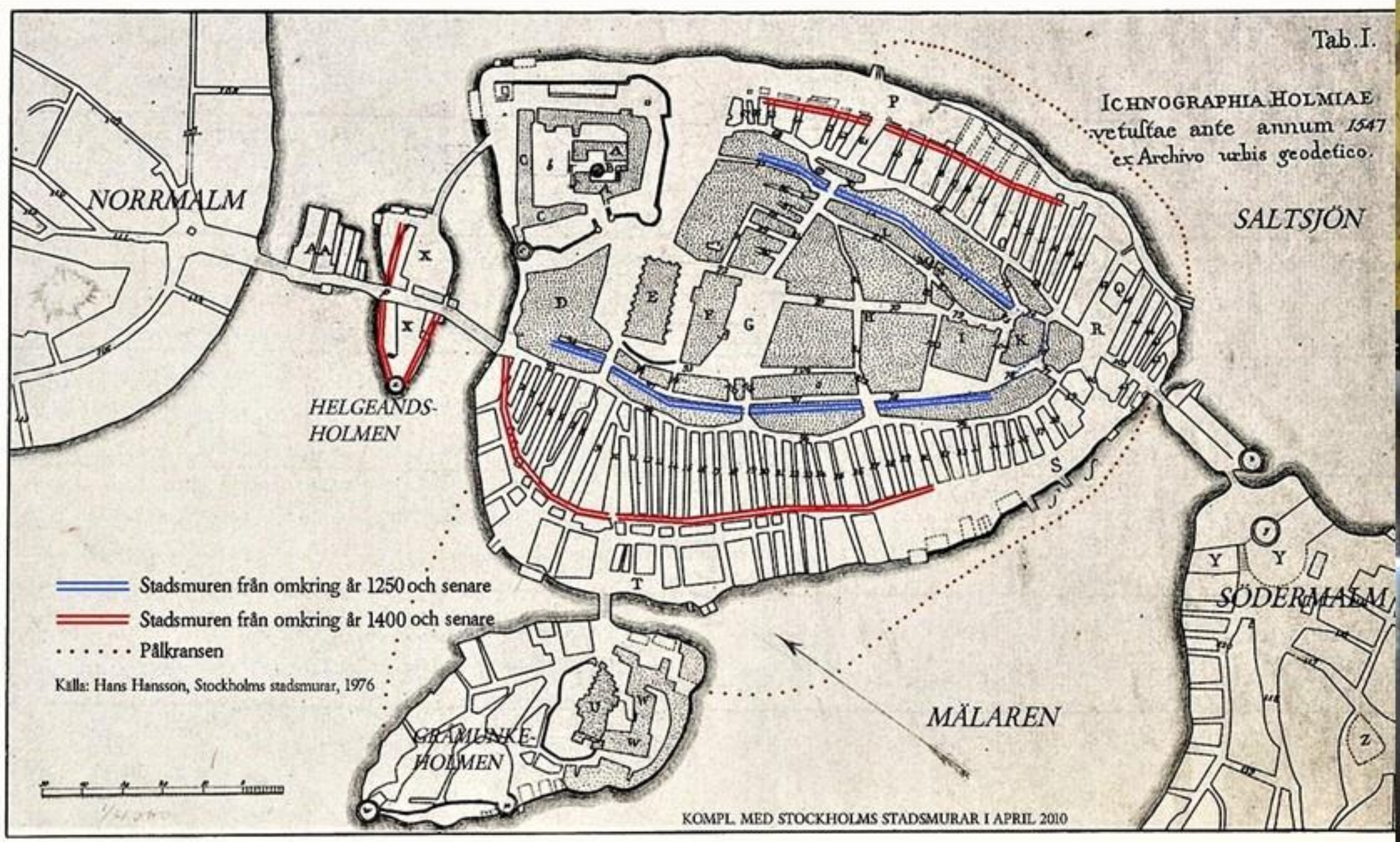
Tab. I.
ICHNOGRAPHIA HOLMIAE
vetustae ante annum 1547
ex Archivo urbis geodetico.
NORRMALM
HELGEANDS-HOLMEN
SALTSJÖN
SÖDERMALM
MÄLAREN
GRÅMUNKE-HOLMEN
Stadsmuren från omkring år 1250 och senare
Stadsmuren från omkring år 1400 och senare
Pålkransen
KOMPL. MED STOCKHOLMS STADSMURAR I APRIL 2010

Källa: Hans Hansson, Stockholms stadsmurar, 1976

STOCKHOLMS STADSMURAR fyllde sin uppgift under många sekler. Ingen främmande eller inhemsk makt lyckades forcera Stockholms försvarsmurar. Att danskarna under Kristian II kunde inta Stockholm den 7 september 1520 berodde på att staden kapitulerade efter blockad och påtryckningar. Stadens skyddade läge på en ö gjorde att den var svår att inta. Fientliga anfall mot Norreport eller Söderport misslyckades alltid. Olaus Magnus skrev: ”Stockholms stadsportar åsamkade Danmarks konungar större omkostnader nedlagda på misslyckade stormningsförsök än de tio största städerna i deras eget rike.Under Gustav Vasa organiserades ett riksförsvar och fienden skulle mötas långt utanför huvudstaden. Han lät på 1540-talet anlägga Vaxholm som en spärr mot fientliga flottor. Samtidigt upprustades Gripsholms slott och Uppsala slott till fästningar.